

Notariatas



NOTARAI IR MEDIACIJA –
GALIMYBĖ, IŠŠŪKIS, MENAS?



Nr. **31**/2021

Turinys

ĮŽANGA	5
NUMERIO TEMA	
Vigita Vėbraitė. Notaras mediacijoje: prielaidos, pagrindai ir vaidmuo	6
Vidmantė Bartašienė, Sandra Jarulaitienė. Pagrindiniai mediacijos principai: teorija ir praktika	11
PRAKTIKO ŽVILGSNIU	
Mediacija – galimybė, iššūkis, menas. Interviu su Rasa Vidžiene	23
Mediacija – galimybė žmogui būti savo gyvenimo kalviu. Interviu su Vaidota Majūte	29
STRAIPSNIAI	
Girius Fokas. Įgaliojimų sudarymo ir taikymo probleminiai aspektai notaro veikloje	33
Dovilė Gaspariūnė. Virtuali valiuta – teisėta atsiskaitymo priemonė notaro tvirtinamuose sandoriuose?	58
TARPTAUTINIS BENDRADARBIAVIMAS	
Vidurio Azijos notariatai – kelyje į narystę Tarptautinėje notariato sąjungoje	73
Asel Žanabilova. Dėl Kazachstano respublikinių notarų rūmų stojimo į Tarptautinę notariato sąjungą	74
Dilšodas Ašurovas. Atsinaujinęs notariatas padeda gerinti naujojo Uzbekistano įvaizdį	79
SOCIOLOGINĖ APKLAUSA	
Notarai – aukščiausiose pasitikėjimo pozicijose, gyventojai ir verslininkai dėl to sutaria	83
PATIRTIS	
Linkiu dirbti sąžiningai ir atsiriboti nuo neteisėtų interesų. Interviu su įgaliojimus baigusia notare Vitalija Jociene.	92
Mūsų stiprybė yra tiesa, neleiskime jos įveikti silpnybėms. Interviu su įgaliojimus baigusia notare Virgilija Martinauskiene	95

Numerį rengė Lietuvos notarų rūmai

Kalbos redaktorė Edita Birulienė
Iš rusų kalbos vertė „OKAS Language Solutions“

Leidinyje publikuojamų straipsnių autorių vertinimai, nuomonės nebūtinai sutampa su Lietuvos notarų rūmų pozicija

Viršelyje panaudota fotografija: SinArtCreative/istockphoto.com

Tiražas 600 egz.
ISSN 1822-8127

Olimpiečių g. 4, Vilnius
El. p. rumai@notarai.lt
www.notarurumai.lt

Dizainerė Ingrida Ramanauskienė

Rengė spaudai ir spausdino UAB „Druka“
Mainų g. 5, LT-94101 Klaipėda
Tel. (8 46) 380458
El. p. info@druka.lt
www.druka.lt

© Lietuvos notarų rūmai, 2021

Ižanga

Naujas, 31-asis „Notariato“ numeris – išsamus ir įvairus. Pagrindinė tema – nuo 2020 metų pradžios įteisinta galimybė notarams teikti mediacijos paslaugas. Vilniaus universiteto mokslininkė dr. Vīgita Vėbraītė ir mediatorė Vidmantė Bartašienė bei Sandra Jarulaitienė savo straipsniuose analizuoja notarų mediacijos teorinius aspektus. Savo faktine patirtimi atliekant mediaciją dalijasi Prienų rajono notarė Rasa Vidžienė ir Ukmergės rajone dirbanti jos kolegė Vaidota Majūtė.

Kandidatas į notarus (asesorius) Girius Fokas savo straipsnyje nagrinėja įgaliojimų sudarymo ir taikymo aspektus, o asesorė Dovilė Gaspariūnė pateikia atsakymą, ar kriptovaliuta yra tinkama priemonė atsiskaitant notaro tvirtinamuose sandoriuose.

Tarptautiniam bendradarbiavimui skirtuose puslapiuose savo notariatų apžvalgas pateikia Kazachstano ir Uzbekistano notarų rūmų vadovai.

Kasmet rengiamoje sociologinėje apklausoje – naujiena. Šiomet apklausti ne tik šalies gyventojai, bet ir verslo įmonių vadovai bei atsakingi asmenys.

Savo darbo notariate dešimtmečius ir patirtis interviu prisimena įgaliojimus baigusios Panevėžio notarė Vitalija Jocienė ir jos kolegė iš Klaipėdos Virgilija Joana Martinauskienė.

Linkime malonaus ir prasmingo skaitymo,
Jūsų „Notariatas“



Notaras mediacijoje: prielaidos, pagrindai ir vaidmuo

**DOC. DR.
VIGITA VĖBRAITĖ**

VU Teisės fakultetas

Nors vis dar tarp teisininkų yra kalbama, kad Lietuvoje mediacija yra naujas reiškinys, tačiau iš tikro apie šio instituto taikymo galimybes yra diskutuojama jau daugiau nei penkiolika metų. Pirmasis bandomasis teisminės mediacijos projektas Vilniaus miesto antrajame apylinkės teisme buvo pradėtas taikyti 2005 metais. 2008 metais buvo priimtas Civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymas¹; Europos Sąjungos mastu 2008 m. priimta Europos Parlamento ir Europos Tarybos direktyva dėl tam tikrų mediacijos civilinėse ir komercinėse bylose aspektų². Kaip žinia, 2016 metais priimti Notariato įstatymo pakeitimai, leidžiantys notarams būti mediatoriais. 2019 metais įsigaliojo nauja Mediacijos įstatymo redakcija³, o 2020 metais įsigaliojo minėto įstatymo skyrius, įtvirtinęs privalomąją mediaciją šeimos ginčams, kurie turi būti nagrinėjami ginčo teisenos tvarka. Taip pat nuo 2019 metų vis yra plečiamas mediacijos taikymas administraciniuose ginčiuose. Yra pasisakyta, kad mediacijos instituto įtvirtinimas administraciniame procese yra taip pat tikslingas, kadangi taikant šį būdą mažinama konfrontacija tarp visuomenės, valstybės tarnautojų ir viešojo administravimo subjektų⁴.

¹ Valstybės žinios (2008), Nr. 87-3462.

² OL, L 136, p.3.

³ TAR, 2017-07-12, Nr. 12053.

⁴ Taikinamojo tarpininkavimo (mediacijos) plėtros koncepcija. TAR, 2015-09-17, Nr. 13939.

Tačiau aptartos teisinio reguliavimo iniciatyvos tikrai nereiškia, kad mediacija yra tapusi visiems gerai žinomu ginčų sprendimo būdu. Pavyzdžiui, Lietuvos teismų informacinės sistemos (LITEKO) duomenimis, 2020 m. buvo inicijuota 516 teisminės mediacijos procesų civilinėse bylose. Administracinėse bylose buvo inicijuoti 8 mediacijos procesai. Palyginus su statistikos duomenimis, kurie rodo, kad pernai Lietuvos teismuose buvo išnagrinėta daugiau nei 150 000 civilinių bylų, mediacijos procesų skaičiai atrodo gana skurdžiai. Konkreti statistika apie notarų vykdomą mediaciją iki šiol nėra viešai prieinama.

Mediacijos pagrindiniai principai ir privalumai

Mediacijos įstatymas mediaciją apibrėžia kaip civilinių ar administracinių ginčų sprendimo procedūrą, kurios metu vienas ar keli mediatoriai padeda ginčo šalims taikiai spręsti ginčą. Tad pačioje sąvokoje neatsispindi visi šios procedūros bruožai. Atsispindi tik tai, kad pagrindinis mediacijos tikslas – taikus ginčo išsprendimas, suderinus ginčo šalių pozicijas ir interesus. Galima paminėti, kad mediacija istoriškai žiūrint pirmiausiai buvo socialinis reiškinys, ja galima spręsti ne tik teisinius ginčus, ilgą laiką pati procedūra nebuvo institucionalizuota.

Pirmiausiai, mediacija yra lanksti procedūra, kurios išsamiai nereglamentuoja jokie teisės aktai, tad mediatorius su ginčo šalimis gali laisvai organizuoti susitikimus, taikyti įvairius šalių sutaikymo metodus. Mediatorius, pavyzdžiui, gali susitikti ir su kiekviena iš šalių atskirai ir tokiu būdu padėti rasti kompromisą. Mediacijos įstatymo 15 straipsnio 2 dalyje tik pasakoma, kad jeigu ginčo šalys ir mediatorius nesusitaria dėl civilinio ginčo mediacijos pobūdžio ir tvarkos ar ginčo šalių susitarime nenustatyti konkretūs mediatoriaus veiksmai, mediatorius konkrečius veiksmus turi atlikti tinkamai, atsižvelgdamas į civilinio ginčo aplinkybes, įskaitant galimą ginčo šalių jėgų disbalansą, ginčo šalių pageidavimus ir poreikį greitai išspręsti ginčą. Tad iš tikro pats procesas, jo eiga dažniausiai priklauso nuo ginčo šalių požiūrio, charakterių, nuo mediatoriaus patirties, nuo gyvenimiškų aplinkybių (pavyzdžiui, ar abi ginčo šalys gyvena Lietuvoje). Mediacija gali būti vykdoma ir naudojant informacines technologijas.

Skirtingai nuo, pavyzdžiui, teismo proceso ar teismo sutaikymo, mediacija yra konfidenciali procedūra. Pagal Mediacijos įstatymo 17 straipsnį, jeigu ginčo šalys nesusitarė kitaip, ginčo šalys, mediatoriai ir mediacijos paslaugų administratoriai turi laikyti paslapyje visą civilinio ginčo mediacijos ir su ja susijusią informaciją, išskyrus informaciją, kurios reikia siekiant patvirtinti ar įvykdyti mediacijos metu sudarytą taikos sutartį, ir informaciją, kurios neatskleidimas prieštarautų viešajam interesui. Mediatorius negali vienos ginčo šalies jam patikėtos konfidencialios informacijos atskleisti kitai ginčo šaliai, jeigu nėra informaciją patikėjusios ginčo šalies leidimo. Be to, mediacijos procedūrai nėra būdingas susitikimų protokolavimas. Svarbus konfidencialumo principo aspektas yra tai, kad procesiniuose kodeksuose įtvirtinta, jog yra draudžiama apklausti mediatorių kaip liudytoją apie aplinkybes, kurias jis sužinojo mediacijos metu. Konfidencialumo

sąvoka dažnai vartojama greta privatumo sąvokos. Konfidencialumas yra taikomas informacijai, o privatumas – aplinkai⁵.

Kitas nuo seno esminis mediacijos bruožas yra jos savanoriškumas. Ginčo šalys pačios pasirenka ir gali apsispręsti, ar naudoti šią procedūrą, ar sudaryti susitarimą, kokias sąlygas įtraukti į taikų susitarimą, ar pasitraukti iš mediacijos proceso. Pažvelgus į šią mediacijos bruožą, gali keistai atrodyti ne tik Lietuvoje įtvirtinta privalomoji mediacija. Šiuo metu Lietuvoje privalomoji mediacija prieš kreipiantis į teismą yra taikoma šeimoms ginčams, nagrinėjamiems ginčo teiseną Civilinio proceso kodekso nustatyta tvarka. Svarbu paminėti, kad 2021 m. balandžio mėnesį buvo priimti Mediacijos įstatymo pakeitimai⁶, kurie nustatė, kad privalomoji mediacija yra netaikoma, kai kreiptis į teismą dėl ginčo sprendimo siekia smurtą artimoje aplinkoje patyręs asmuo, o kita ginčo šalis yra galimas smurtautojas ir yra pradėtas ikiteisminis tyrimas, susijęs su smurtu artimoje aplinkoje, arba teisme nagrinėjama byla, susijusi su smurtu artimoje aplinkoje, arba yra priimtas apkaltinamasis teismo nuosprendis dėl smurto artimoje aplinkoje, arba yra pateikta įstatymų nustatyta tvarka įgaliojimo teikti specializuotą kompleksinę pagalbą subjekto pažyma apie specializuotos kompleksinės pagalbos teikimą asmeniui dėl galimai patirto smurto artimoje aplinkoje.

Gali atrodyti keista, kaip mediacija išvis gali būti privaloma. Tačiau iš tikro, manytume, net ir privalomumo elementai iš esmės nepaneigia savanoriškumo principo. Šiuo metu Lietuvoje yra tik privalomas mediacijos inicijavimas. Mediacijos įstatymo 21 straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad jeigu per keturiolika dienų nuo pranešimo apie privalomosios mediacijos inicijavimą išsiuntimo dienos negaunamas kitos ginčo šalies sutikimas dėl mediacijos vykdymo, laikoma, kad kita ginčo šalis nesutiko pasinaudoti privalomąja mediacija. Šiais atvejais privalomąją mediaciją inicijavusi ginčo šalis turi teisę kreiptis į teismą dėl ginčo išsprendimo ir yra laikoma, kad ginčo šalis įgyvendino įstatymuose nustatytą reikalavimą pasinaudoti privalomąja mediacija. Be to, ir pradėjus mediacijos sesiją, kiekviena ginčo šalis yra laisva pasitraukti iš mediacijos. Aišku, galima matyti ir tai, kad šiuo metu suaktyvėjęs mediacijos teisinis reglamentavimas įvairiose valstybėse lemia, kad mediacijos savanoriškumas yra iš dalies susiaurėjęs. Be to, kiek labiau mediacijos savanoriškumo principui gali prieštarauti Civilinio proceso kodekso 2311 straipsnio 1 dalies nuostata, kad bylą nagrinėjantis teisėjas, nustatęs didelę taikaus ginčo sprendimo tikimybę, gali perduoti ginčą privalomai spręsti teisminės mediacijos būdu.

Suprantama, kad mediacija negali vykti be mediatoriaus. Jis turi būti neutralus, nešališkas, tad negali būti kaip nors susijęs su kuria nors ginčo šalimi. Svarbus mediatoriaus bruožas yra tai, kad jis, kitaip nei teisėjas ar arbitras, negali priimti sprendimo dėl ginčo esmės. Lietuvoje mediatoriaus teisinis statusas yra gana detalai reglamentuotas. Mediacijos paslaugas gali teikti tik mediatorius, įrašytas į Lietuvos Respublikos mediatorių sąrašą. Tai taikoma ir mediacijai, vykdomai pagal šalių susitarimą.

⁵ Mediatoriaus vadovas. Metodinis leidinys. 2019. p. 64.

⁶ Mediacijos įstatymo Nr. X-1702 20 ir 21 straipsnių pakeitimo įstatymas.

Notarų vaidmuo mediacijoje

Nors notarai savo veikloje beveik nuolat naudoja tam tikrus mediacijos elementus, tačiau iš tikro Lietuvoje mediacija notarų veikloje yra gana detalai reglamentuota ir įtvirtintas griežtas notarinių veiksčių ir mediacijos atribojimas. Notariato įstatymo 202 straipsnyje nurodyta, kad mediacijos paslaugų teikimas neturi trukdyti notarui atlikti notarinius veiksmus. Notaras privalo teikti pirmenybę notarinių veiksčių atlikimui. Teikdamas mediacijos paslaugas, notaras privalo vengti interesų konflikto ar kitų aplinkybių, kurios galėtų kelti abejonių jo objektyvumu ir nešališkumu atliekant notarinius veiksmus. Atlikdamas notarinius veiksmus ir teikdamas mediacijos paslaugas, notaras turi atriboti notarinių veiksčių atlikimą nuo mediacijos paslaugų teikimo.

Notaras negali teikti mediacijos paslaugų ginčiuose, kylančiuose iš tų santykių, dėl kurių jis jau yra atlikęs notarinius veiksmus. Notaras taip pat negali atlikti notarinių veiksčių dėl tų santykių, iš kurių kilusiame ginče jis jau suteikė mediacijos paslaugas. Tad notarai turi griežtai atriboti notarinių veiksčių atlikimą ir mediacijos paslaugų teikimą, realiai notaras gali teikti mediacijos paslaugas tik tada, kai jis turi laisvo laiko ir neketins atlikti šalims notarinio veiksmo. Kartu galima paminėti, jog, atsižvelgiant į teisinį reglamentavimą, notarams gali būti gana sunku derinti notarinių veiksčių atlikimą ir mediacijos paslaugų teikimą, rasti laiko tinkamai vykdyti visas šias funkcijas.

Kad notaras turi apskritai siekti socialinės taikos, pabrėžia ir Lietuvos Respublikos notarų etikos kodeksas. Pavyzdžiui, 8 straipsnio 3 dalis įtvirtina, kad notaras turi siekti ne tik teisinės, bet ir socialinės taikos. Jeigu dėl notarinio veiksmo tarp šalių kyla ginčas, notaras visada turi siekti jas sutaikyti ir negali atstovauti tik vienos iš notarinio veiksmo šalių interesams. Mediacijos procedūros elementų galima rasti ir kodekso 9 straipsnyje, kurio 3 dalis pasako, kad notaras, vykdydamas konsultavimo pareigą, išsiaiškina notarinio veiksmo šalių interesus, kurie yra reikšmingi, siekiant suderinti skirtingas šalių pozicijas ir pasiekti kompromisą, nustatyti tikrąją notarinio veiksmo šalių valią de facto ir garantuoti interesų pusiausvyrą. Taip pat to paties straipsnio 5 dalis įtvirtina, kad, esant ginčui tarp notarinio veiksmo šalių, notaras informuoja jas apie galimą alternatyvų ginčų sprendimo būdą (mediaciją), jo sąlygas ir naudą. Jei pats notaras yra mediatorius ir dar nėra atlikęs kokio nors notarinio veiksmo tarp ginčo šalių, pats notaras galėtų, šalių sutikimu, būti mediatoriumi ginče. Suprantama, jei būtų pasiektas susitarimas, jo negalėtų patvirtinti tas pats notaras.

Galima paminėti, kad atskirose valstybėse yra gana skirtingai reglamentuotos notarų-mediatorių galimybės patvirtinti šalių pasiektus susitarimus. Pavyzdžiui, Vokietijoje ar Nyderlanduose notaras, vykdamas mediaciją, gali patvirtinti susitarimą ir paskelbti jį vykdytinu. Tuo tarpu Prancūzijoje ar Ispanijoje tokios teisės notaras mediatorius neturi⁷. Manytume, kad galima būtų ir Lietuvoje labiau pasitikėti notariais ir leisti jiems patvirtinti pasiektą susitarimą, jei to nori abi ginčo šalys. Tokiu būdu tikriausiai notarai bandytų

⁷ Mediation for notaries. Practical guide to cross-border notarial mediation (2018). Prieiga per internetą <http://www.notaries-of-europe.eu/index.php?pageID=15571>.

dažniau dalyvauti mediacijose, kartu ir ginčo šalis galbūt dažniau rinktųsi notarų būti mediatoriais. Be to, ir teismai nebūtų apkraunami taikos sutarčių tvirtinimu, jei apskritai mediacijos metu pasiekti susitarimai, patvirtinti notarų, galėtų būti pripažįstami vykdomaisiais dokumentais. Kita situacija yra, kai atsiranda ginčas tarp šalių dėl patvirtinto notarinio veiksmo, tada jau tikrai kyla interesų konfliktas ir notaras tikrai negali dalyvauti mediacijoje.

Kaip jau buvo minėta, tik notaras, kuris yra įrašytas į mediatorių sąrašą, gali teikti šias paslaugas ginčo šalims. Siekiant įsirašyti į mediatorių sąrašą, notarui nereikia laikyti egzamino, jei jis turi 3 metų notaro darbo praktiką. Kaip matyti, šiuo metu sąrašė yra apie 40 notarų. Tai, mano manymu, nėra labai mažas skaičius. Ypač džiugu, kad notarų, teikiančių mediatorių paslaugas, galima rasti įvairiuose Lietuvos regionuose.

Tiek notaras, kurie yra mediatoriai, tiek ir visi kiti notaras gali dalyvauti mediacijoje vadinamuoju išoriniu būdu, t. y. pasiūlyti šalims sutartyse įrašyti susitarimą dėl mediacijos, paaiškinti, kad tokia nuostata gali būti įtraukiama, paaiškinti, kad šalys, kurios yra susitarusios civilinį ginčą spręsti mediacijos būdu, turi prieš kreipdamosi į teismą arba arbitražą bandyti ginčą išspręsti šiuo būdu. Viena didžiausių mediacijos problemų Lietuvoje iki šiol yra nežinojimas apie ją. Tad ne tik teisėjai ar advokatai, bet ir notaras prisidėtų prie mediacijos plėtros, jei apie ją šalims papasakotų, paaiškintų, kad galima ne tik arbitražinė išlyga, bet ir susitarimas dėl mediacijos.

Galima paminėti, jog keistai atrodo, kad Notariato įstatymas nenumato galimybių kandidatams į notarų (asesoriams) būti mediatoriais ir vesti mediacijos procedūras. Šie asmenys, išklause kursų ir išlaikę mediatoriaus egzaminą, tikrai būtų kompetentingi mediatoriai, be to, įgytų dar daugiau kompetencijų bendrauti su asmenimis, derinti ginčo šalių pozicijas. Juolab kad asesoriai gali būti, pavyzdžiui, arbitrais, o mediatorių sąrašė šiuo metu yra keli notarų padėjėjai. Pavyzdžiui, Vokietijoje asesoriai gali būti mediatoriais⁸.

Apskritai manyčiau, kad notaras yra vieni labiausiai kvalifikuotų teisininkų teikti mediacijos paslaugas. Jie nuolat savo darbe naudoja tam tikras mediacijos technikas, nėra įpratę atstovauti tik vienos pusės interesams ir niekada nepriima sprendimų ginčuose tarp šalių, o tik gali patarti, kaip geriausiai elgtis tam tikroje situacijoje. Be to, nuolat naudoja tokius mediacijos elementus, kaip antai, taisyklių paaiškinimas, nurodymas šalių pozicijų privalumų ir trūkumų, optimalus ginčo šalių interesų derinimas, taip pat padėjimas suformuluoti susitarimą.

Kartu notaras puikiai moka laikytis konfidencialumo taisyklių, yra įsigilinę į mediacijoms labai palankias teisės sritis, kaip šeimos teisės įvairūs klausimai, ginčai dėl paveldėjimo, bendraturčių teisiniai santykiai, akcininkų ginčai ir pan. Kartu galima pabrėžti, kad notaras jau ilgą laiką labai pasitiki visuomenė, o pasitikėjimas mediatoriumi yra labai svarbu ir sėkmingam mediacijos rezultatui. Tad norėčiau tikėtis, kad kuo daugiau notarų aktyviai dalyvaus mediacijose ir tokiu būdu skatins šio vis dar gana nežinomo ginčų sprendimo būdo plėtrą Lietuvoje.

⁸ SCHMITZ-VORNMOOR, A. Mehr Schlichtung wagen! // Notar, 2019 (6), p. 188.



**VIDMANTĖ
BARTAŠIENĖ**

Mediacijos ir teisinių paslaugų centro teisininkė ir vyriausioji mediatorė, Darbo ginčų komisijos pirmininkė



**SANDRA
JARULAITIENĖ**

Asesorė (kandidatė į notarus), mediatorė

*Karšto būdo žmogus
vaidus sukelia,
o kantrusis ginčus
nuramina.*

(Biblija.
Senasis Testamentas.
Patarlių knyga, 13.10)

Pagrindiniai mediacijos principai: teorija ir praktika

Mediacija – civilinių ar administracinių ginčų sprendimo procedūra, kurios metu vienas ar keli mediatoriai padeda ginčo šalims taikiai spręsti ginčą¹. Tai nauja mediacijos apibrėžimo sąvoka, įtvirtinta išplėtus mediacijos proceso taikymą nuo civilinių iki administracinių ginčų. Mediacija ginčo šalims yra patrauklus nesutarimo sprendimo būdas, kadangi tai lanksti bei konfidenciali ginčų sprendimo procedūra, kurioje vienas ar keli nepriklausomi ir nešališki asmenys (mediatorius ar mediatoriai) aktyviai padeda besiginčijantiems

¹ Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymo 2 straipsnio 4 dalis. Nauja redakcija nuo 2021-01-01, Nr. XIII-3048, 2020-06-11, paskelbta TAR 2020-06-22, i. k. 2020-13616. Prieiga per internetą <https://www.e-tar.lt/> (žiūrėta: 2021-04-04).

pasiekti priimtina gincą sprendimą ir ginčo šalys išlaiko savo rankose sprendimą, ar susitarti ir kokiomis sąlygomis². Mediatorius ir šalys yra laisvos susitarti dėl mediacijos proceso pobūdžio, tvarkos, taisyklių. Mediacija – tai procesas, kuriam taikoma tam tikra struktūra bei principai. Kaip ir notaro veiklos principai (nepriklausomumo, objektyvumo, profesinės paslapties, asmeninės atsakomybės, sąžiningos konkurencijos), yra kiekvieno notaro darbo veiklos pagrindas, be kurių notarai negalėtų vykdyti valstybės jiems patikėtų funkcijų, taip ir mediacijos procese principai yra patys svarbiausi postulatai, kurie yra viso proceso pamatas. Kiekvienas mediatorius privalo gerai žinoti ir išmanyti mediacijos principus, jų turinį, praktinio taikymo ribas.

Šiame darbe autorių tikslas yra aptarti pagrindinius ir svarbiausius (autorių nuomone) mediacijos principus, kurių įgyvendinimas praktikoje sulaukia daug klausimų bei iššūkių. Atsižvelgdamos į tai, panagrinėsime konfidencialumo, savanoriškumo, nešališkumo ir šalių lygiateisiškumo principus. Kadangi notaras taip pat gali būti mediatoriumi ir teikti mediacijos paslaugas, lygiagrečiai minėtus mediacijos principus palyginsime su notaro veiklos principais, taisyklėmis, kurie yra artimiausi principams, taikomiems mediacijoje, turi panašumų ir skirtumų.

Konfidencialumo principas

Konfidencialumas yra viena pagrindinių ir svarbiausių mediacijos taisyklių. Jungtinėje Amerikos Valstijose ši taisyklė vadinama „mediacijos privilegija“³. Konfidencialumo samprata pateikiama Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymo (toliau – Mediacijos įstatymas) 17 straipsnyje. Jeigu ginčo šalys nesusitarė kitaip, ginčo šalys, mediatoriai ir mediacijos paslaugų administratoriai turi laikyti paslapyje visą civilinio ginčo mediacijos ir su ja susijusią informaciją, išskyrus informaciją, kurios reikia siekiant patvirtinti ar įvykdyti mediacijos metu sudarytą taikos sutartį, ir informaciją, kurios neatskleidimas prieštarautų viešajam interesui (ypač kai reikia užtikrinti vaiko interesus arba užkirsti kelią žalos fizinio asmens sveikatai ar gyvybei atsiradimui)⁴. Mediacijos įstatymo 17 straipsnio 2 dalyje reglamentuojama, kad mediatorius negali vienos ginčo šalies jam patikėtos konfidencialios informacijos atskleisti kitai ginčo šaliai, jeigu nėra informaciją patikėjusios ginčo šalies leidimo. Europos mediatorių elgesio kodekse pateikiamas toks konfidencialumo apibrėžimas: „Mediatorius turi išlaikyti paslapyje visą informaciją, kylančią iš mediacijos arba susijusią su ja, įskaitant aplinkybę, kad mediacija turi įvykti arba įvyko, išskyrus atvejus, kai teisės aktai arba viešosios tvarkos apsaugos reikalavimai jį verčia elgtis kitaip. Bet kokia vienos šalies konfidencialiai mediatoriams atskleista

² Mediatoriaus vadovas. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, 2019, p. 15.

³ <https://www.mdrs.com/faqs/mdrs-articles/mediation-confidentiality-who-what-where-when-how/> (žiūrėta 2021-04-11).

⁴ Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymo 17 straipsnio 1 dalis. Nauja redakcija nuo 2021-01-01, Nr. XIII-3048, 2020-06-11, paskelbta TAR 2020-06-22, i. k. 2020-13616 Prieiga per internetą <https://www.e-tar.lt/> (žiūrėta 2021-04-04).

informacija negali būti atskleista kitoms šalims nesant leidimo, išskyrus teisės aktų numatytas išimtis.“⁵

Teisėjų tarybos nutarimo „Dėl teisminės mediacijos taisyklių patvirtinimo“ (toliau – Taisyklės) 7.2 punkte pateikiamas konfidencialumo principo turinys. Taisyklėse nurodoma, kad: „Tiek ginčo šalys ir kiti teisminės mediacijos procese dalyvavę asmenys, tiek mediatorius įsipareigoja neplatinti, nepasakoti ir kitais tiesioginiais ar netiesioginiais būdais neviešinti ar kitaip nenaudoti teisminės mediacijos procese pateiktos, surinktos ar sužinotos informacijos, išskyrus įstatymuose ir šiose Taisyklėse numatytus atvejus.“⁶

Autorės kelia hipotetinius klausimus, kokios yra konfidencialumo principo laikymosi ribos ir atsakomybė už šios taisyklės pažeidimą?

Įsipareigojimą laikyti konfidencialumo principo šalys pasirašo prieš pradėdamos mediacijos procesą. Galima teigti, kad praktikoje konfidencialumo principo taikymas dažnai sudomina šalis dalyvauti mediacijoje ir laisvai jaustis procese. Konfidencialumo principo taikymas gali užtikrinti šalių sąžiningumą, atvirumą procese. Teorijoje teigiama, jog konfidencialumas yra labai svarbus, nes didžiausias skirtumas tarp mediacijos ir kitų – formalių ginčo sprendimo būdų (ypač teismo proceso) yra tai, jog viskas, kas vyksta mediacijos metu, išlieka tarp mediatoriaus (arba mediatorių) ir šalių, nebent šalys nusprendžia kitaip⁷. Pažymėtina, kad konfidencialumo taisyklės laikymasis galioja ir tretiesiems asmenims, kurie dalyvauja mediacijos procese, t. y. šalių advokatams, seneliams ar kt. Tretieji asmenys prieš įtraukiant juos į mediacijos procesą taip pat pasirašo konfidencialumo įsipareigojimą bei turi jo laikytis. Jungtinių Amerikos Valstijų Masačusetso valstijoje yra priimtas mediatorių konfidencialumo statutai, kuris numato, jog tarpininkavimo sutartis paprastai įpareigoja tik faktiškai ją pasirašiusius asmenis. Atitinkamai kiekvienas tarpininkavimo (mediacijos) proceso dalyvis turėtų pasirašyti konfidencialumo susitarimą, įskaitant šalis ir jų advokatus, liudininkus, stebėtojus ir tuos, kuriems tampa žinoma ir prieinama konfidenciali informacija, sukurta tarpininkavimo (mediacijos) proceso metu⁸.

Konfidencialiais laikomi ir mediacijos dokumentai. Tik tie mediacijos dokumentai, dėl kurių sutiko šalys, gali būti viešinami ar panaudoti šalių nustatytais atvejais ir sąlygomis. Dar vienas svarbus konfidencialumo principo aspektas yra tai, kad mediacijos procese atskleistos informacijos, jei ji nėra įtraukta į mediacijos sutartį ar kitos formos šalių susitarimą, negalima panaudoti teismo procese ar kitose konflikto sprendimo procedūro-

⁵ Europos mediatorių elgesio kodeksas (2004) Prieiga per internetą http://ec.europa.eu/civiljustice/adr/adr_ec_code_conduct_lt.pdf (žiūrėta 2021-04-04).

⁶ Teisėjų tarybos nutarimas „Dėl teisminės mediacijos taisyklių patvirtinimo“, 2018 m. lapkričio 30 d. Nr. 13P-125-(7.1.2) Prieiga per internetą <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/6b8f6f41f80411e895b0d54d3db20123/asr> (žiūrėta 2021-04-04).

⁷ KAMINSKIENĖ, N., RAČELYTĖ, D., TVARONAVIČIENĖ, A. *Mediacija*. Vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 90.

⁸ <https://www.mdrs.com/faqs/mdrs-articles/mediation-confidentiality-who-what-where-when-how/> (Žiūrėta 2021-04-11).

se (pvz., arbitraže)⁹. Masačusetso valstijoje rekomenduojama ant dokumentų, kurie yra naudojami mediacijoje ir kurių kaip įrodymų šalys negalės panaudoti teisme, rašyti žymą „konfidencialu“¹⁰. Lietuvoje tokią žymą būtų galima žymėti ir rašyti ne tik ant dokumentų, tačiau ir susirašinėjimuose, elektroniniuose laiškuose.

Kokios galimos pasekmės ginčo šaliai, jei ji teismo procese atskleidžia informaciją, kuri tapo žinoma mediacijoje? Ar konfidencialumo įsipareigojimo pasirašymas sukelia tik moralinę atsakomybę, ar ir teisinę? Jungtinėse Amerikos Valstijose sutinkama, kad, jei tarpininkavimo (mediacijos) dalyvis tarpininkavimo metu sužino konfidencialią informaciją, atskleidus šią informaciją, gali būti pateiktas ieškinys dėl sutarties pažeidimo. Visi tarpininkavimo dalyviai turėtų suprasti, kad pažeidus tarpininkavimo susitarimą ir tarpininkavimo konfidencialumą gali kilti problemų ateityje ir kilti teisminių procesų¹¹. Mažytina, kad Lietuvoje atsakomybės už konfidencialumo pasižadėjimo pažeidimą formą ar dydį būtų galima numatyti mediatoriaus ir šalių pasirašytoje sutartyje. Tokią praktiką mediatoriai pradeda taikyti ir Lietuvoje. Aiškumo šalims, mediatoriui, teisminėms institucijoms įneštų konkreti konfidencialumo deklaracija.

Mediatorius negali atskleisti mediacijos esmės, eigos ar šalių požiūrių į tam tikrus ginčo aspektus¹². Vadinasi, mediatorius neturi teisės ir pareigos nei raštu, nei žodžiu teikti informacijos apie mediacijos eigą, šalių išsakytas pozicijas, šalių surastą sprendimą ar apie mediacijos pasibaigimą vienai iš šalių pasitraukus iš proceso. Atsižvelgiant į tai, jokia institucija, šalių atstovai (advokatai) negali prašyti mediatoriaus pateikti informacijos, nes tai prieštarautų konfidencialumo įsipareigojimui. Vis dėlto praktikoje ne visada būna taip. Mediacijos įstatymo 19 straipsnio 3 punktą numato, kad civilinio ginčo mediacijos pabaigos diena, be kita ko, laikoma ir ginčo šalies rašytinio pareiškimo dėl pasitraukimo iš mediacijos pateikimo mediatoriui ir kitai ginčo šaliai diena¹³. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – Civilinio proceso kodeksas) 93 straipsnio 4 dalyje¹⁴ numatyta, jog teismas, nustatęs, kad šalis neargumentuotai atsisakė pasinaudoti privalomąja mediacija, gali nukrypti nuo nustatytų bylinėjimosi išlaidų paskirstymo taisyklių. Į tai atsižvelgdami šalių atstovai kartais reikalauja į mediacijos pabaigos pažymą įrašyti, kuri šalis konkrečiai

⁹ KAMINSKIENĖ, N., RAČELYTĖ, D., TVARONAVIČIENĖ, A. *Mediacija*. Vadovėlis Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 91.

¹⁰ <https://www.mdrs.com/faqs/mdrs-articles/mediation-confidentiality-who-what-where-when-how/> (žiūrėta 2021-04-11).

¹¹ HOBBS, Karin S. *Mediation Confidentiality and Enforceable Settlements: Deal or No Deal? Prieiga per internetą* <https://www.mediate.com/articles/hobbsk1.cfm> (žiūrėta 2021-04-11).

¹² KAMINSKIENĖ, N., RAČELYTĖ, D., TVARONAVIČIENĖ, A. *Mediacija*. Vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 90–91.

¹³ Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymo 19 straipsnis. Nauja redakcija nuo 2021-01-01, Nr. XI-II-3048, 2020-06-11, paskelbta TAR 2020-06-22, i. k. 2020-13616. Prieiga per internetą <https://www.e-tar.lt/> (žiūrėta 2021-04-04).

¹⁴ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinio proceso kodeksas. Nauja redakcija nuo 2021-01-01. // Valstybės žinios, 2002-04-06, Nr. 36-1340. Prieiga per internetą <https://www.e-tar.lt/> (žiūrėta 2021-04-04).

nutraukė mediaciją. Tačiau tokios informacijos pateikimas, t. y. šalies įvardijimas, straipsnio autorių nuomone, yra ydingas, prieštaraujantis konfidencialumo principui, turintis neigiamas pasekmes, kadangi pažymą gavusiam asmeniui formuoja neigiamą nuomonę apie šalį, nutraukusią mediacijos procesą. Taigi, įrašydamas į pažymą minėtą informaciją, mediatorius neturi galimybės laikytis konfidencialumo principo visa apimtimi. Pasibaigus mediacijai pakanka pažymoje nurodyti Mediacijos įstatymo 19 straipsnio punktą, kurio pagrindu mediacija pasibaigė. Paminėtina, kad konfidencialumo principas nėra absoliutus ir mediatorius turėtų šalis informuoti, kokiais atvejais yra taikomos šio principo laikyimosi išimtys, kurios numatytos Mediacijos įstatymo 17 straipsnyje.

Mediacijos įstatyme numatyta mediatoriaus atsakomybė už konfidencialumo taisyklės pažeidimą, t. y. mediatorius atsako Mediacijos įstatymo ir Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – Civilinis kodeksas) nustatyta tvarka¹⁵. Mediacijos įstatymo VIII skyriuje reglamentuojamos mediatorių drausminės atsakomybės nuostatos. Dėl mediatorių, kurie pažeidė Mediacijos įstatymo, Europos mediatorių elgesio kodekso ar kitų teisės aktų, reglamentuojančių mediacijos paslaugų teikimą, reikalavimus, veiklos asmenys gali teikti skundus (pranešimus) mediatorių veiklos vertinimo komisijai¹⁶. Už asmenims padarytą žalą teikiant mediacijos paslaugas mediatoriai atsako Civilinio kodekso nustatyta tvarka¹⁷. Už konfidencialumo taisyklės pažeidimą kitose Europos šalyse gali būti taikomos drausminės, administracinės ar baudžiamosios sankcijos. Baudžiamųjų sankcijų taikymo galimybę numato Belgijos, Šveicarijos, Suomijos, Liuksemburgo, Olandijos įstatymai¹⁸. Lietuvoje mediatorius negali būti kviečiamas liudyti apie aplinkybes, kurias jis sužinojo mediacijos proceso metu. Jis gali tik patvirtinti, ar ginčo šalys dalyvavo mediacijos procese, ar susitarimas buvo pasiektas¹⁹. Suprantama, kad konfidencialumo principo pažeidimas gali sukelti nepageidaujamų pasekmių ir žalos. Didžiosios Britanijos mediacijos teorijoje pateikiama, kad tarpininkavimo (mediacijos) konfidencialumo principo pusiausvyrą tarp įrodymų galima būtų pasiekti aiškių taisyklių ir ribų įtvirtinimu įstatymuose²⁰.

Notaro profesinėje veikloje, t. y. vykdant notaro funkcijas, artimiausias mediacijos konfidencialumo principui yra notarinio veiksmo paslapties principas. Lietuvos Respublikos notariato įstatymo (toliau – Notariato įstatymas) 14 straipsnyje įtvirtinta notariinių veiksmų slaptumo užtikrinimo taisyklė: „Notaras privalo užtikrinti notariinių veiksmų

¹⁵ Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymo 17 straipsnio 3 dalis. Nauja redakcija nuo 2021-01-01, Nr. XIII-3048, 2020-06-11, paskelbta TAR 2020-06-22, i. k. 2020-13616. Prieiga per internetą <https://www.e-tar.lt/> (žiūrėta 2021-04-04).

¹⁶ *Ibid*, 28 straipsnio 2 dalis.

¹⁷ *Ibid*, 30 straipsnis.

¹⁸ KAMINSKIENĖ, N. *Alternatyvus civilinių ginčų sprendimas*: monografija. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 202.

¹⁹ Teisėjų tarybos nutarimas „Dėl teisminės mediacijos taisyklių patvirtinimo“, 2018 m. lapkričio 30 d. Nr. 13P-125-(7.1.2) Prieiga per internetą <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/6b8f6f41f80411e895b0d54d3db20123/asr> (žiūrėta 2021-04-04).

²⁰ LAWRENCE, FREEDMAN, R., MICHAEL, L. *Prigoff. Confidentiality in Mediation: The Need for Protection*. Prieiga per internetą <https://core.ac.uk/download/pdf/159574785.pdf>. 2021-04-11.

slaptumą.²¹ Teorijoje pateikiama, kad notaras privalo saugoti notarinę paslaptį ir be kliento valios jokiais aplinkybėmis, nepriklausomai nuo suinteresuotumo, jos neatskleisti²². Notarinio veiksmo paslaptis (profesinė paslaptis) taip pat apima viską, ką notaras sužinojo, vykdydamas savo funkcijas: notaras negali atskleisti notarinio veiksmo fakto ir su juo susijusių aplinkybių, informacijos, surinktos notariniam veiksmui atlikti, taip pat kliento vardo, pavardės ir kitų duomenų, jo lankymosi pas notarą fakto, informacijos, gautos pokalbių su klientais ar susirašinėjimo su jais elektroniniu paštu, ir pan.²³ Notariato įstatymo 14 straipsnyje numatytos notarinio veiksmo paslapties atskleidimo išimtys. Lyginant šio notaro veiklos principo atskleidimo galimybes su mediatoriaus veikloje taikomu konfidencialumo principu, pastebėtina, kad notarinio veiksmo paslapties principas numato daugiau išimčių bei platesnį ratą subjektų, kurie Notariato įstatymo ar kitų įstatymų pagrindu turi teisę gauti iš notaro informaciją apie atliktą notarinį veiksmą ar gauti patvirtintų dokumentų kopijas. Atkreiptinas dėmesys, kad nei Notariato įstatyme, nei kituose notaro veiklą reglamentuojančiuose įstatymuose bei teisės aktuose nėra numatyta pareiga šalims (notaro klientams) laikytis konfidencialumo, t. y. taip, kaip jis taikomas ir kaip jis yra privalomas mediacijoje visoms šalims, tretiesiems asmenims ir mediatoriui.

Apibendrinusios galime daryti išvadą, kad konfidencialumas notaro profesinėje veikloje yra taikomas tik vienam iš subjektų – notarui. O mediacijoje tiek mediatorius, tiek ir šalys, pasirašiusios konfidencialumo įsipareigojimą, neturi teisės atskleisti informacijos, kuri tapo žinoma mediacijos procese: kaip vyko mediacijos procesas, kokie dokumentai, įvykiai ar faktai išaiškėjo, kaip buvo ieškoma sprendimo varianto, koks yra susitarimas, ar kitų atvejų, išskyrus viešąjį interesą. Taip pat jokie kiti asmenys ar institucijos neturi teisinio pagrindo klausti mediatoriaus ar reikalauti pateikti tokią informaciją, išskyrus įstatymuose numatytas išimtis.

Savanoriškumo principas

Mediacija yra savanoriškas procesas. Savanoriškumo principas ypač svarbus tuo, jog šalys pačios nusprendžia dalyvauti mediacijos procese, gali pačios pasirinkti mediatorių, ieško ginčo sprendimo variantų, pačios priima sprendimą, kurį įsipareigoja vykdyti. Savanoriškumas, kaip viena svarbiausių mediacijos taisyklių, yra susijęs su viena pagrindinių psichologinių teorijų, rodančių, kad sprendimų, kuriuos žmonės priima patys ir kurių turinys niekieno priverstinai nediktuojamas, laikomasi labiau negu iš išorės nurodytų sprendimų (pvz., teismo sprendimų)²⁴.

²¹ Lietuvos Respublikos notariato įstatymas. Prieiga per internetą <https://www.e-tar.lt/> (žiūrėta 2021-04-05).

²² MAJŪTĖ, V., ČIOMANAS, J., LUKAŠEVIČIŪTĖ-BINKULIENĖ, D. *Notariato teisė*. Klaipėda: Druka, 2014, p. 53.

²³ *Ibid*, p. 57.

²⁴ KAMINSKIENĖ, N., RAČELYTĖ, D., TVARONAVIČIENĖ, A. *Mediacija*. Vadovėlis Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 79.

Lietuvoje nuo 2020 m. sausio 1 d. Mediacijos įstatyme įtvirtinta privaloma ginčo sprendimo mediacijos būdu procedūra šeimos ginčiuose prieš kreipiantis į teismą. Nors Lietuvoje pasinaudoti privalomąja mediacija šeimos bylose numatyta tik nuo 2020 metų, kitų Europos valstybių praktikoje mediacija taikoma daug anksčiau. Pažymėtina, kad Austrija yra Europos tarpininkavimo įstatymų ir praktikos pradininkė. Austrija jau 1999 metais buvo nustačiusi mediacijos šeimos teisės bylose teisinės taisyklės, o 2004 metais priėmė pirmąjį tarpininkavimo įstatymą Europoje²⁵. Dažnai kyla diskusijų dėl privalomumo pasinaudoti mediacija, ar nėra paneigiamas savanoriškumo principas. Literatūroje teigiama, jog ne pats faktas, ar mediacija privaloma, sudaro savanoriškumo pagrindą, o galimybė atsisakyti mediacijos bet kokių momentu²⁶. Pažymėtina, kad sąvoka mediacijoje „privaloma“ – tai nereikia priverstinė. Privaloma tik procedūra, tačiau ne dalyvavimas mediacijoje. Būtų neteisinga vieną žodį aiškinti nesusiejus su viso Mediacijos įstatymo kontekstu bei mediacijos koncepcija Lietuvoje. Užsienio šalių praktikoje pasitaiko nuomonių, kad, nors mediacija yra savanoriškas procesas, tam tikrais atvejais ji gali šalims tapti pareiga²⁷ arba galimybe taikyti neigiamas pasekmes. Jei šalys sutartyje, kurios pagrindu kilo ginčas, numatys mediaciją kaip ikiteisminę procedūrą, jos tarsi įgis prievolę mediacijos procesu pasinaudoti prieš kreipiantis į teismą. Didžiojoje Britanijoje dalyvavimas mediacijoje ir pasinaudojimas alternatyviais ginčų sprendimo būdais „skatinamas“ ginčo išlaidų sankcijomis. Didžiojoje Britanijoje teismas, spręsdamas išlaidų klausimą vienoje iš bylų, nurodė, kad atsižvelgtų į šalių pastangas, padarytas prieš procesą ir jo metu, siekiant išspręsti ginčą, o tai reiškia, kad dėl nepagrįsto atsisakymo tarpininkauti atsisakiusiai šaliai gali būti taikomos sankcijos²⁸.

Savanoriškumo principas prasideda nuo pat mediacijos proceso pradžios ir galioja visu mediacijos proceso metu, visose stadijose, visoms šalims, įskaitant mediatoriumi. Literatūroje pateikiama, kad savanoriškumo taisyklė nurodo, jog šalys pačios, neverčiamos, nusprendžia, ar nori dalyvauti mediacijoje ir pradėti šį procesą. Savanoriškumo taisyklė, esant jos aštriausiam interpretacijai, neleidžia jokiame trečiajam asmeniui ar institucijai priversti šalis ar mediatorių dalyvauti mediacijoje²⁹. Mediacijos įstatymo 15 straipsnio 5 dalyje reglamentuojama, kad „bet kuri ginčo šalis gali pasitraukti iš mediacijos, nenurodyma pasitraukimo priežasčių. Tai neužkerta kelio ginčo šalims pakartotinai susitarti dėl

²⁵ HOPT, Klaus J., STEFFEK, Felix. *Mediation: Principles and Regulation in Comparative Perspective*. Prieiga per internetą <https://oxford.universitypressscholarship.com/view/10.1093/acprof:oso/9780199653485.001.0001/acprof-9780199653485-chapter-4> (žiūrėta 2021-04-11).

²⁶ KAMINSKIENĖ, N., RAČELYTĖ, D., TVARONAVIČIENĖ, A. *Mediacija*. Vadovėlis Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 80.

²⁷ ANDREW, M. *When does voluntary mediation become obligatory?* Prieiga per internetą <https://www.linkedin.com/pulse/when-does-voluntary-mediation-become-obligatory-andrew-miller-qc> (žiūrėta 2021-04-11).

²⁸ OLIVER, S. *Mediation – voluntary in name only?* Prieiga per internetą <https://www.hka.com/mediation-voluntary-in-name-only/> (žiūrėta 2021-04-11).

²⁹ KAMINSKIENĖ, N., RAČELYTĖ, D., TVARONAVIČIENĖ, A. *Mediacija*. Vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 78.

civilinio ginčo sprendimo mediacijos būdu.³⁰ Europos mediatorių elgesio kodeksas tiesiogiai nepateikia savanoriškumo, kaip vieno iš mediacijos principų, sąvokos, tačiau jame nurodoma galimybė šalims bet kuriuo metu pasitraukti iš mediacijos nepateikiant jokio pasiteisinimo³¹. Tai rodo, jog teisės aktai mediaciją apibrėžia kaip savanorišką procesą. Savanoriškumo principas turi du aspektus. Visų pirma, jis taikomas ginčo šalims, kurios savanoriškai nusprendžia dalyvauti mediacijos procese. Antra, jis taikomas mediatoriumi, kuris taip pat gali pasitraukti iš mediacijos proceso, jis nėra priverstas ar įpareigotas teikti mediacijos paslaugas. Mediatorius turi pranešti ginčo šalims ir nutraukti mediaciją, jeigu taikus susitarimas, kuris gali būti ginčo šalių pasiektas, mediatoriaus manymu, atsižvelgiant į civilinio ginčo aplinkybes ir mediatoriaus kompetenciją, bus neįvykdomas ar neteisėtas arba jeigu mediatorius pripažįsta, kad mažai tikėtina, kad tęsiant mediaciją civilinis ginčas bus išspręstas taikiai³².

Autorės pritaria nuomonei, kad savanoriško dalyvavimo mediacijoje skatinimas turi būti paremtas informacijos apie mediaciją platinimu ir kuo išsamesniu mediacijos esmės bei proceso pristatymu visuomenei. Jei mediacija taps plačiai žinoma, žmonės mielai įtrauks ją į galimų konfliktų sprendimų arsenalą³³. Atkreiptinas dėmesys, kad notaras, vykdydamas Notariato įstatyme jam pavestas funkcijas, tvirtindamas sandorius bei turintis žinių apie mediaciją bei jos naudą, gali informuoti šalis apie galimybę iškilusį ginčą spręsti mediacijos būdu ar galimybę pačiame sandoryje numatyti mediacijos išlygą. Neretai notarinėje praktikoje klientams užsiminus apie mediaciją, kaip alternatyvų ginčų sprendimo būdą, mediacija atrodo nežinoma ar asocijuojasi su „meditacija“. Lyginant savanoriškumo principą mediacijoje su notaro veikloje taikomomis taisyklėmis, pastebėtina, kad šalys yra laisvos pasirinkti notarą, kuris šalims atliks dokumentų teisinį tyrimą, suteiks konsultaciją, atliks notarinį veiksma, išskyrus veiksma dėl palikimo priėmimo. Notaro profesinėje veikloje savanoriškumas notarui nėra taikomas. Notaras neturi teisės pasirinkti klientų, neturi teisės be teisinio pagrindo atsisakyti atlikti notarinį veiksma, nes Notariato įstatymo pagrindu yra įpareigotas vykdyti valstybės jam pavestas funkcijas – atlikti notarius veiksmus. Notarinių veiksmų atlikimas įstatymų pagrindu yra notaro pareiga, o ne teisė. O notarui, vykdančiam mediatoriaus funkcijas, taikomas mediacijos savanoriškumo principas, t. y. pačiam kaip ir ginčo šalims pasitraukti iš mediacijos proceso, vadovaujantis Mediacijos įstatymo nuostatomis.

³⁰ Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymo 15 straipsnio 5 dalis. Nauja redakcija nuo 2021-01-01, Nr. XIII-3048, 2020-06-11, paskelbta TAR 2020-06-22, i. k. 2020-13616 Prieiga per internetą <https://www.e-tar.lt/> (žiūrėta 2021-04-04).

³¹ Europos mediatorių elgesio kodeksas (2004). Prieiga per internetą http://ec.europa.eu/civiljustice/adr/adr_ec_code_conduct_lt.pdf (žiūrėta 2021-04-05).

³² Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymo 15 straipsnio 6 dalis. Nauja redakcija nuo 2021-01-01, Nr. XIII-3048, 2020-06-11, paskelbta TAR 2020-06-22, i. k. 2020-13616. Prieiga per internetą <https://www.e-tar.lt/> (žiūrėta 2021-04-04).

³³ KAMINSKIENĖ, N., RAČELYTĖ, D., TVARONAVIČIENĖ, A. *Mediacija*. Vadovėlis Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 80.

Nešališkumo principas

Mediatoriaus nešališkumas yra vienas esminių mediacijos principų ir reikalavimų. Mediatorius nėra nei teisinio santykio, iš kurio kilo ginčas, šalis, nei kurios nors iš ginčo šalių atstovas, todėl yra nepriklausomas ir nešališkas asmuo ginčo sprendimo procedūroje³⁴. Mediacijos įstatymo 4 straipsnio 2 dalyje reglamentuojama, kad mediatorius turi būti nešališkas civilinio ar administracinio ginčo šalis³⁵. Taisyklių 7.4 punkte pateikiamas nešališkumo ir neutralumo principo turinys: „Mediatorius ginčo šalių atžvilgiu turi veikti nešališkai. Mediatorius gali priimti pasiūlymą pradėti teisminę mediaciją arba tęsti pradėtą teisminę mediaciją tik tuo atveju, jeigu jis informavo ginčo šalis apie jam žinomas aplinkybes, kurios gali kelti abejonių dėl jo nešališkumo, ir jeigu ginčo šalys sutiko, kad jis vykdytų teisminę mediaciją, o mediatorius yra tikras, kad galės pradėti ir (ar) tęsti teisminės mediacijos procesą nešališkai ir nėra mediatoriaus nusišalinimo pagrindų.“³⁶ Tai viena iš svarbiausių mediacijos taisyklių, kurios privalo laikytis mediatorius. Visų pirma, mediatorius negali pradėti mediacijos, jeigu bent vienos iš šalių atžvilgiu ji sieja šališki santykiai. Kita vertus, mediatoriui atskleidus šališkumo aplinkybes bei šalims sutikus, mediacijos procesas gali vykti. Antra, mediatorius privalo išlikti nešališkas abiejų šalių atžvilgiu tiek bendrose mediacijos sesijose, tiek bendraujant su šalimis individualiai. Mediatoriaus elgesys neturėtų kelti šalims abejonių dėl jo nešališkumo. Šio principo įgyvendinimas mediacijos procese užtikrina šalių pasitikėjimą mediatoriumi, taip pat sklandų bei į sprendimą orientuotą procesą. Pažymėtina, kad nešališkumas taip pat reiškia mediatoriaus nesuinteresuotumą ginčo baigtimi, t. y. koks bus šalių sprendimas. Mediatorius tik padeda šalims išeiti iš savo rungimosi ribų ir nusistovėjusių pozicijų. Praktikoje yra plona riba tarp įtikinėjimo ir primetimo. Nešališkumą užtikrinti ir kad šiandien tarpininkas bus neutralus – ideali situacija, kurios pasiekti negalima³⁷. Svarbu sutelkti dėmesį į tarpininkavimo procesą, o ne į tarpininką. Kad ir kaip tarpininkas pabrėžtų savo atsakomybę už proceso neutralumą, šalis visada stengsis, kad tarpininkas priimtų sprendimus, kurie, šalies manymu, bus jai palankūs ir prieš kitą šalį³⁸. Tokios situacijos gali sukelti iliuziją dėl mediatoriaus šališkumo.

Teorijoje pateikiamas nešališkumo taisyklės aiškinimas. Nešališkumas reiškia, kad mediatorius, padėdamas šalims išspręsti ginčą, taip pat remia kiekvieną iš šalių. Medi-

³⁴ KAMINSKIENĖ, N., RAČELYTĖ, D., TVARONAVIČIENĖ, A. *Mediacija*. Vadovėlis Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 9.

³⁵ Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymo 4 straipsnio 2 dalis. Nauja redakcija nuo 2021-01-01, Nr. XIII-3048, 2020-06-11, paskelbta TAR 2020-06-22, i. k. 2020-13616. Prieiga per internetą <https://www.e-tar.lt/> (žiūrėta 2021-04-04).

³⁶ Teisėjų tarybos nutarimas „Dėl teisminės mediacijos taisyklių patvirtinimo“, 2018 m. lapkričio 30 d. Nr. 13P-125-(7.1.2). Prieiga per internetą <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/6b8f6f41f80411e895b0d54d3db20123/asr> (žiūrėta 2021-04-04).

³⁷ ADJABENG, Senyo M.. *Mediation and The Principle of Neutrality*. Prieiga per internetą <https://www.mediate.com/articles/adjabengS1.cfm> (žiūrėta 2021-04-12).

³⁸ *Ibid.*

atoriaus santykiai tiek pačios mediacijos metu, tiek ir per pokalbius telefonu ar atskirai bendraujant su kiekviena iš šalių turėtų pasižymėti nešališkumu³⁹.

Atkreiptinas dėmesys, kad notarams, teikiantiems mediacijos paslaugas, Notariato įstatymas numato papildomą nešališkumo principo reikalavimą, būtiną atriboti notaro funkcijų atlikimą nuo mediatoriaus paslaugų atlikimo: „Atlikdamas notarinius veiksmus ir teikdamas mediacijos paslaugas, notaras turi atriboti notarinių veiksmų atlikimą nuo mediacijos paslaugų teikimo. Notaras, teikiantis mediacijos paslaugas, vadovaujasi mediacijos principais, kadangi notaro ir mediatoriaus profesinė veikla yra atribota. Notaras negali teikti mediacijos paslaugų ginčiuose, kylančiuose iš tų santykių, dėl kurių jis jau yra atlikęs notarinius veiksmus. Notaras taip pat negali atlikti notarinių veiksmų dėl tų santykių, iš kurių kilusiam ginče jis jau suteikė mediacijos paslaugas.“⁴⁰ Autorių nuomone, pakeitus teisinį reguliavimą Lietuvoje, notaro vykdytos mediacijos metu pasiektus taikius susitarimus galėtų tvirtinti pats notaras (ne tik teismas). Tokį pasiūlymą savo monografijoje yra nurodžiusi N. Kaminskienė bei tokį siūlymą ji grindžia notarų vykdomomis funkcijomis, nes notarams sutarčių nuostatų atitikties imperatyviems įstatymų reikalavimams tikrinimo ir sutarčių tvirtinimo funkcijos yra įprastos⁴¹. Tokias išvadas taip pat pateikia Gerda Štaraitė-Barsulienė disertacijoje „Mediacijos notaro veikloje taikymo galimybės ir teisinio reguliavimo Lietuvoje tobulinimo kryptys“.

Taigi, mediatorius visais atvejais turi šalių atžvilgiu veikti nešališkai ir siekti, kad būtų laikomas veikiantis nešališkai. Pastebėtina, kad nešališkumo principo turinys analogiškas notaro profesinėje veikloje taikomam nepriklausomumo ir objektyvumo principams notaro veikloje. Notaro nepriklausomumo principas reglamentuojamas Notariato įstatymo 12 straipsnyje: notarai savo įgaliojimus vykdo, nepaisydami valstybinės valdžios bei valdymo institucijų įtakos, ir paklūsta tik įstatymams⁴². Notaras, vykdydamas valstybės patikėtas funkcijas, yra nešališkas ir neutralus abiejų sandorio šalių patarėjas. Nepriklausomumo ir objektyvumo principai notaro veikloje pasižymi keliais aspektais. Visų pirma, notaras privalo būti objektyvus įstatymų pagrindu. Atlikdamas notarinius veiksmus ar atsisakydamas juos atlikti išimtinai vadovaujasi įstatymais. Antra, notaro neutralumas pasižymi šalių ir kiekvieno kliento atžvilgiu. Notaras vykdo pareigą būti nešališku teisės patarėju visoms notarinio veiksmo šalims, o tai užtikrina notaro nepriklausomumą, kuris tiesiogiai susijęs ir su notaro objektyvumu⁴³. Lyginant nešališkumo principą mediatoriaus veikloje ir nepriklausomumo, objektyvumo principus notaro profesijoje, pastebėtina, kad notarui, kuriam valstybė delegavo svarbių funkcijų įgyvendinimą, nepriklausomumo ir

³⁹ KAMINSKIENĖ, N., RAČELYTĖ, D., TVARONAVIČIENĖ, A. *Mediacija*. Vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 87.

⁴⁰ Lietuvos Respublikos notariato įstatymas. Prieiga per internetą <https://www.e-tar.lt/> (žiūrėta 2021-04-05).

⁴¹ KAMINSKIENĖ, N. *Alternatyvus civilinių ginčų sprendimas*. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 243.

⁴² Lietuvos Respublikos notariato įstatymo 12 straipsnis. Prieiga per internetą <https://www.e-tar.lt/> (žiūrėta 2021-04-05).

⁴³ MAJŪTĖ, V., ČIOMANAS, J., LUKAŠEVIČIŪTĖ-BINKULIENĖ, D. *Notariato teisė*. Klaipėda: Druka, 2014, p. 47.

objektyvumo principų laikymasis yra griežtesnės apimties nei nešališkumo principas mediacijoje, nes notaras privalo būti nepriklausomas bei objektyvus įstatymų, šalių, visuomenės bei valstybės lygmeniu.

Šalių lygiateisiškumo principas

Šalių lygiateisiškumo principas – tai viena iš pagrindinių procedūrinių taisyklių, kurios užtikrinimą ir laikymąsi mediatorius turi išlaikyti viso mediacijos proceso metu. Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacijose valstybėms narėms dėl tarpininkavimo civilinėse bylose reglamentuojama, kad „tarpininkai turėtų veikti nepriklausomai ir nešališkai ir užtikrinti, kad tarpininkavimo procese būtų laikomasi šalių lygiateisiškumo principo. Tarpininkas neturi galios primesti sprendimo šalims“⁴⁴.

Mediacijos procedūra ginčo šalims yra patraukli tuo, kad procesiškai jos yra lygios, kad gali būti vienodai išgirstos. Mediatorius turėtų pasirūpinti, kad tarp šalių nebūtų aki-vaizdžios nelygybės ir kad tarp šalių vyktų derybinė pusiausvyra. Atsižvelgiant į tai, mediacija sunkiai galima tokiais atvejais, kai viena iš ginčo šalių yra procesiškai silpnesnė ir jai mediacijos metu reikalinga gynėjo, advokato pagalba⁴⁵. Kadangi mediatorius negali tapti ginčo šalies atstovu mediacijoje, silpnesnės šalies interesus yra lengviau apsaugoti teismo procese, kur teismas turi pareigą saugoti procesiškai silpnesnės bylos šalies interesus⁴⁶. Atsižvelgiant į tai, 2021 m. balandžio 22 d. priimtos Mediacijos įstatymo pataisos, susijusios su privalomosios mediacijos netaikymu ketinančiam į teismą kreiptis smurto artimoje aplinkoje patyrusiam asmeniui, kai kita ginčo šalis yra galimas smurtautojas. Visgi problema yra kur kas sudėtingesnė, nes sunku tikėtis, kad ginčo šalys visada bus pakankamai lygiavertės.

Notaro profesijoje šalių lygiateisiškumo užtikrinimas pasireiškia per objektyvumo ir nepriklausomumo principų įgyvendinimą. Notaras, užtikrindamas civilinių teisinių santykių stabilumą, sandorių teisėtumą, turi saugoti abiejų sandorio šalių teises, taip pat užtikrinti trečiųjų asmenų ir valstybės teisėtus interesus. Notaras, vykdydamas konsultavimo pareigą, turi išsiaiškinti šalių interesus, kurie yra reikšmingi, siekiant suderinti skirtingas šalių pozicijas ir pasiekti šalių kompromisą, išsiaiškinti tikrąją jų valią *de facto* ir garantuoti šalių interesų pusiausvyrą⁴⁷.

Lyginant lygiateisiškumo principą notaro profesijoje ir mediatoriaus veikloje, pastebėtina, kad, kaip ir daugelis kitų mediacijos principų, taip ir šalių lygiateisiškumo principo taikymas gana panašus. Atsižvelgiant į tai, neatsitiktinai įgyvendinant mediacijos

⁴⁴ Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacija valstybėms narėms dėl tarpininkavimo civilinėse bylose, 2002-09-18, (2002)10. Prieiga per internetą <https://rm.coe.int/16805e1f76> (žiūrėta 2021-04-12).

⁴⁵ KAMINSKIENĖ, N., RAČELYTĖ, D., TVARONAVIČIENĖ, A. Mediacija. Vadovėlis Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 9.

⁴⁶ *Ibid.*, p. 9.

⁴⁷ MAJŪTĖ, V., ČIOMANAS, J., LUKAŠEVIČIŪTĖ-BINKULIENĖ, D. *Notariato teisė*. Klaipėda: Druka, 2014, p. 52.

koncepciją Lietuvoje, notarams buvo suteikta teisė teikti mediacijos paslaugas. Bendravimas su klientais, interesų derinimas, bendro sprendimo varianto paieška, yra notaro profesijos kasdienybė.

Išvados

Notaro veiklos principai (nepriklausomumo, objektyvumo, profesinės paslapties, asmeninės atsakomybės, sąžiningos konkurencijos) yra kiekvieno notaro darbo veiklos pagrindas, be jų notarai negalėtų vykdyti valstybės jiems patikėtų funkcijų, taip ir mediacijos procese principai yra patys svarbiausi postulatai, kurie yra viso mediacijos proceso pamatas.

Konfidencialumo principas – vienas iš svarbiausių mediacijos principų. Mediacijoje mediatorius, šalys, tretieji asmenys neturi teisės atskleisti informacijos, kuri tapo žinoma mediacijos procese. Taip pat jokie kiti asmenys ar institucijos neturi teisinio pagrindo klausti mediatoriaus ar reikalauti pateikti informaciją apie mediacijos eigą. O konfidencialumas, notarinio veiksmo paslapties principas notaro profesinėje veikloje yra taikomas tik vienam iš subjektų – notarui.

Savanoriškumo principas prasideda nuo pačios mediacijos proceso pradžios ir galioja visu mediacijos proceso metu, visose stadijose, visoms šalims, įskaitant mediatoriui. Notaro profesinėje veikloje savanoriškumo principas notarui nėra taikomas. Notaras neturi teisės pasirinkti klientų, neturi teisės be teisinio pagrindo atsisakyti atlikti notarinį veiksma. O notarui, vykdančiam mediatoriaus funkcijas, savanoriškumo principas yra taikomas, t. y. teisė pačiam kaip ir ginčo šalims pasitraukti iš mediacijos proceso, vadovaujantis Mediacijos įstatymo nuostatomis.

Mediatoriaus neutralumas ir nešališkumas yra esminiai mediacijos bruožai ir reikalavimai. Mediatorius nėra nei teisinio santykio, iš kurio kilo ginčas, šalis, nei kurios nors iš ginčo šalių atstovas. Lyginant nešališkumo principą notaro profesijoje ir mediatoriaus veikloje, pastebėtina, kad notarui, kuriam valstybė delegavo svarbių funkcijų įgyvendinimą, nešališkumo laikymasis yra griežtesnės apimties.

Šalių lygiateisiškumo principas mediacijoje – tai viena iš pagrindinių procedūrinių taisyklių, kurios užtikrinimą ir laikymąsi mediatorius turi išlaikyti viso mediacijos proceso metu. Notaro profesijoje šalių lygiateisiškumo užtikrinimas pasireiškia per objektyvumo ir nepriklausomumo principų įgyvendinimą.



Mediacija – galimybė, iššūkis, menas

INTERVIU SU PRIENŲ RAJONO 2-OJO NOTARO BIURO NOTARE RASA VIDŽIENE

Su kokiais iššūkiais susiduriate, vykdydami integruotą mediaciją ir derindami šalių interesus?

Integruota mediacija notaro darbe taikoma kasdien. Tai vienas iš prevencinių įrankių, siekiant ilgalaikės, stabilios teisinės taikos tvirtinant sandorius, kurie sukuria šalims vienokias ar kitokias civilines teisines pasekmes. Integruotos mediacijos taikymas reikalauja ne tik teisės išmanymo, gebėjimo taikyti aktualią informaciją, psichologinių žinių, bet ir gyvenimiškos patirties. Šioms sąlygoms esant integruota mediacija gali ne tik padėti išspręsti konfliktines situacijas, bet susitarti taip, kad ginčų ateityje apskritai būtų galima išvengti. Dažnos situacijos, kai šalys nenurodo tikrosios sutarčių objektų kainos, nenurodo tikrųjų priešasčių, dėl kurių norima vienaip ar kitaip susitarti. Tuo momentu joms yra svarbiausia pasirašyti sandorį, t. y. išspręsti momentinę problemą, visiškai nemąstant apie ateityje iškilsiančias problemas. Integruota mediacija yra kryptingas, į ilgalaikę naudą orientuotas veiksmas. Dažni atvejai, kai šalims reikia kompleksinės pagalbos, apimančios daugelį sričių. Vis dėlto svarbiausiu iššūkiu, taikydama integruotą mediaciją, galiu įvardyti asmenų niekuo nepagrįstą išankstinį pasitikėjimą vieni kitais, nepamatuotą optimizmą, nenumatymą ateityje galimai iškilsiančių neigiamų pasekmių dėl netinkamų, neišdiskutuotų, neapgalvotų ir neatsakingų sprendimų.

Ar dažnai Jūsų notarinėje praktikoje, sandorio šalių pageidavimu ar Jums rekomenduojant, į sandorius yra įtraukiama mediacijos išlyga?

Į tvirtinamą sandorį įtraukti mediacijos išlygą galimybė atsirado 2008 metais, kai buvo priimtas Lietuvos Respublikos civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymas. Tačiau mano praktikoje nepasitaikė atvejų, kad šalys, juridiniai ar fiziniai asmenys, jiems tvirtinant sandorius, pačios pageidautų įtraukti mediacijos išlygą. Mano, kaip notaro, rekomendavimu, į sandorį mediacijos išlygos taip pat nepavyko įtraukti. To priežastis yra nepakankamas žinojimas, nepakankama mediacijos idėjos sklaida. Šalių, kurioms esu rekomendavusi mediaciją, kaip išlygą, įtraukti į tvirtinamą sandorį, manymu, tokios išlygos įtraukimas reikštų, kad, kilus ginčui, pirmiausiai reikėtų kreiptis į mediatorių, o tik po to į teismą arba į arbitražą. Jų manymu, tai būtų papildomas įsipareigojimas. Viena vertus, yra gerai, nes tai rodo, kad teismų sistema yra pasitikima, kita vertus, liūdna, nes mediacijos, kaip alternatyvaus ginčų sprendimo būdo, suvokimas vis dar yra ribotas. Tačiau mediacijos išlygos neįtraukimas į sandorį dar nereiškia, kad negalima kilusio ginčo spręsti alternatyviuoju būdu, nes visuomet į tvirtinamas sutartis įtraukiu geranoriškumo principą, sprendžiant galimus ginčus arba nesutarimus. Bet kokia sutarties pagrindu kylanti pretenzija ar ginčas turi būti sprendžiami derybų būdu. Šalims nepavykus taikiai susitarti, ginčas Lietuvos Respublikos įstatymų nustatyta tvarka perduodamas spręsti teismui. Tai taip pat galėtų būtų traktuojama kaip galimybė vykdyti mediaciją.

Ar Jūsų notarinėje praktikoje dažnai tarp asmenų, kurie kreipėsi dėl notarinio veiksmo atlikimo, kyla ginčų ir tenka jiems pasiūlyti ginčą spręsti mediacijos būdu?

Taip, tarp asmenų, kurie kreipiasi dėl notarinio veiksmo atlikimo, kartais kyla ginčų. Jų būna įvairių: pradedant nuo smulkmenų, tokių, kaip, pvz., neapmokėtų einamųjų sąskaitų už parduodamą nekilnojamąjį turtą iki didesnių, kaip, pvz., prieš nekilnojamojo turto pardavimą išimti langų stiklai arba ginčai dėl paslėptų trūkumų, šildymo sistemų, elektros įvadų, žemės sklypų plotų, kadastrinių matavimų ir t. t. Ginčai, kurie kyla iki sandorio pasirašymo, paprastai yra išsprendžiami, žinoma, ne be notaro pagalbos ir konsultacijų, nes, esant nesutarimams arba ginčams, notariniai sandoriai yra netvirtinami. Visai kas kita, kai ginčai ir nesutarimai kyla iš jau patvirtintų sandorių. Teko vykdyti mediaciją dėl ginčo, kilusio iš kito notaro patvirtintos sutarties dėl uzufrukto teisės nustatymo, taip pat teko pasiūlyti spręsti ginčą mediacijos būdu dėl mano patvirtintos sutarties, kai valstybės įmonė Registrų centras neteisingai nurodė žemės sklypo, kuriame pastatyti pastatai, registro duomenis. Abiem atvejais bylos persikėlė į teismą, bet galimybės spręsti ginčus taikiais būdais buvo išnaudotos.

Ar dažnai asmenys kreipiasi į Jus dėl mediacijos paslaugų?

Lotyniškojo notariato prigimtis, atliekami notariniai veiksmai patys savaime suponuoja notarui galimybę būti mediatoriumi. Bet 2016 m. sausio 1 d., įsigaliojus Lietuvos Respublikos notariato įstatymo pakeitimo įstatymui, numatančiam galimybę Lietuvos notarams

teikti mediacijos paslaugas, asmenų prašymų vykdyti mediacijos paslaugas beveik nebuvo. Kita vertus, mediacija yra integruota į notaro darbą, ir įvairias mediacijos technikas, tvirtinant sandorius ir kitus notarinius veiksmus, tenka naudoti kasdien. Asmenų kreipimais dėl mediacijos, kaip atskiros paslaugos vykdymo, ypač suaktyvėjo nuo 2020 m. sausio 1 d., kada Lietuvoje mediacija tapo privaloma, sprendžiant šeimos ginčus, nagrinėjamus ginčo teisena Civilinio proceso kodekso nustatyta tvarka, bet užklupusi pandemija sukaustė visas gyvenimo sritis, mediacijos seansų vykdymas tapo sudėtingas procesas, mediacija vyko vangiai arba visai nevyko ilgus mėnesius. Šiuo metu pamažu grįžtame į ankstesnį gyvenimą, reikia tikėtis, kad ir mediacijos paslaugų paklausa didės.

Kokiose srityse dažniausiai vykdate mediaciją?

Dažniausiai mediaciją vykdu dėl ištuokos, nepilnamečių vaikų gyvenamosios vietos nustatymo, bendravimo su nepilnamečiu vaiku tvarkos ir sąlygų. Šiose srityse mediacija nėra integruota į notarinį veiksma ir yra kaip atskira paslauga. Šeimos ginčai yra sudėtingi, juos sunkina emocinė našta, tačiau sprendimai kartais gali būti labai paprasti. Tik reikia padėti šalims pozicijas pakeisti į interesus, atskirti asmenis nuo problemų ir pakeisti patį požiūrį į iškilusius nesutarimus.

Pagal teisinį reguliavimą, mediacijos paslaugų teikimas neturi trukdyti notarui atlikti notarinius veiksmus. Kokie iššūkiai kyla, įgyvendinant tokį reikalavimą?

Su notaro veikla susijusių prevencinės, teisės taikymo, mokesčių surinkimo, teisėsaušgos, registravimo, funkcijų vykdymas, be jokios abejonės, reikalauja daug laiko. Mediacija yra menas, kuris reikalauja teisinių, ekonominių, socialinių, psichologinių žinių ir jų pritaikymo įgūdžių. Ir, be jokios abejonės, taip pat laiko. Kaip minėjau, dažniausiai mediaciją vykdu šeimos santykių srityje, paprastai tai ginčai, kur be socialinių, ekonominių aspektų yra labai ryškūs emociniai. Jeigu antroji šalis mediacijos nepageidauja, tai mediatoriaus veiksmai apsiriboja tik pranešimo kitai šaliai išsiuntimu ir po to dokumento, kad antroji šalis mediacijos nepageidavo, surašymu. O jei abi šalys mediacijos pageidauja ir iš tiesų nori išspręsti savo problemą, laiko reikia nemažai. Dažniausiai tenkantis iššūkis yra suderinti tiesioginių pareigų atlikimą su mediacijos seansų vykdymu.

Kaip randate laiko mediacijos paslaugoms teikti, ypač atsižvelgiant į tai, kad notaras privalo teikti pirmenybę notarinių veiksmų atlikimui?

Žinoma, pirmenybę teikiu notarinių veiksmų atlikimui. Mediacijai, kaip paslaugai, paprastai skiriu laiką darbo pabaigoje. Smagu, jei asmenys į mediacijos procesą žiūri atsakingai, rimtai jam ruošiasi, patys ieško konflikto sprendimo būdų. Negaliu pasakyti, kad turiu kažkokią stebuklingą laiko suradimo taisyklę. Jos nėra. Būna visaip: mediacijos seansai vyksta darbo dienos metu, jei reikia, lieku ir po darbo valandų. Juk, jei dirbi mėgstamą darbą, matai jame prasmę, tai skambučių darbo pradžia ir darbo pabaiga nėra. Teikti mediacijos paslaugas ar jų neteikti yra asmeninio notaro apsisprendimo reikalas. Lietuvos Respublikos notariato įstatyme įtvirtinta teisė, bet ne pareiga, teikti mediacijos pas-

laugas. Jei apsisprendi jas teikti, laiko rasti privalai. Buvo atvejis, kai susitarimą parengiau savaitgalį. Šis atvejis buvo ypatingas tuo, kad jauni, kartu gyvenantys žmonės, nusprendę pasukti skirtingais keliais, konfliktavo dėl bendro mažamečio vaiko išlaikymo tvarkos ir bendravimo su juo nustatymo sąlygų. Abu buvo dirbantys. Jų prašoma parengiau susitarimą, kuriame buvo aiškiai išreikšta šalių valia dėl mažamečio vaiko gyvenamosios vietos nustatymo, išlaikymo, bendravimo tvarkos ir t. t. Išskirtinumas buvo tas, kad šalys būtinai šį susitarimą norėjo patvirtinti teisme. Bet, įsisukus nelemtajai pandemijai, viena iš šalių nebegalėjo vykdyti įsipareigojimų pagal susitarimą, nes neteko darbo, pajamų, prarado nuomojamą būstą. Sutartis būtent dėl šių priežasčių teisme patvirtinta nebuvo.

Ar, Jūsų vertinimu, esamas mediacijos notaro veikloje teisinis reglamentavimas yra tinkamas, kad notarai aktyviai vykdytų mediaciją?

Lietuvos Respublikos įstatymai teoriškai tarsi įtvirtina modelį, pagal kurį griežtai atskiriamas notarinių veiksmų atlikimas ir notaro vykdoma mediacijos paslauga. Praktiškai tai veikia šiek tiek kitaip, nes labai aiškus yra notarinės veiklos suderinamumas su mediacija. Atliekant kasdienes paprastus notarinius veiksmus, nuolat taikomos įvairios mediacijos technikos, skirtumas tik tas, kad notaras, atlikdamas notarinius veiksmus, veikia kaip konsultantas, kaip patarėjas, o mediacijos procese šalys pačios ieško sprendimo būdų, mediatorius tik padeda šalims susitarti. Šiuo aspektu vertinant, notarinių veiksmų atlikimas ir mediacijos, kaip paslaugos, teikimas, yra du skirtingi dalykai. Notaro darbo vietai taikomi vienokie reikalavimai, o mediatoriaus darbo vietai yra specifinių sąlygų, kad procesas vyktų kaip įmanoma rezultatyviau. Manau, teisinis reguliavimas yra tinkamas, kiek sudėtingiau yra pačiam notarui, atliekančiam notarinius veiksmus ir teikiančiam mediacijos paslaugą, dirbti pagal dvi programas. Bet, jei notarui mediacijos paslauga yra patraukli, įdomi, notarinių veiksmų krūvis nėra didelis, jis būtinai vykdys privačią mediaciją ir ieškos galimybių jai vykdyti, o ne priežasčių, kad ji vykdoma nebūtų.

Kaip vertintumėte siūlymą, kad notaras, vykdęs mediaciją, kaip šios procedūros rezultatą – taikos sutartį galėtų pats ir patvirtinti bei suteikti jai vykdytinumą?

Žinoma, tik teigiamai. Nes mediatorius notaras puikiai išmano sutarčių sudarymo principus, atstovauja abiem šalims, jaučia, kur yra rizika, o kasdieniame notaro darbe atlikdamas prevencinio teisėjo funkcijas, šiuos gebėjimus ir įgūdžius puikiai gali perkelti į mediacijos seansus ir pagelbėti šalims pasiekti teisinę taiką ir ilgalaikius susitarimus. Visai kitaip yra su kitų profesijų atstovais mediatoriais, todėl, manau, tik notarams mediatoriams galėtų būti suteikta teisė tvirtinti sutartis, nesikreipiant į teismą. Tokios sutartys turėtų šalims įstatymo galią, jas būtų galima panaudoti ir prieš trečiuosius asmenis.

Kaip vertinate tai, kad pagal teisinį reguliavimą kandidatai į notarus (asesoriai) negali vykdyti mediacijos, nors arbitrais jiems būti leidžiama?

Kandidatams į notarus (asesoriams) taikomi specialūs reikalavimai. Aukštąjį išsilavinimą turintis teisininkas turi teisę teikti mediacijos paslaugas. Aukštąjį išsilavinimą turintis

kandidatas į notarus (asesorius), paprastai jau susipažinęs su notaro darbo specifika, turintis atitinkamų žinių ir praktikos, mediacijos paslaugų teikti negali. Toks draudimas, nors ir yra šiek tiek keistas, bet man jis neatrodo nemotyvuotas. Manychiau, kad kandidatas į notarus (asesorius) turėtų visą savo potencialą, energiją ir protą nukreipti į notaro kvalifikacinį egzaminą, tada, laimėjęs viešąjį konkursą, pradėti dirbti notaro darbą, ir tik tuomet pradėti teikti mediacijos paslaugą. Kitaip tariant, įstatymų leidėjas mediacijos teikimo paslaugai, mano manymu, šioje vietoje suteikė išskirtinumo ir siekė, kad asmenys, turintys teisę teikti mediacijos paslaugas, turėtų kuo daugiau žinių, kompetencijos ir šis institutas galėtų sėkmingai gyvuoti. Nesakau, kad arbitražo institutas įstatymų leidėjui nesvarbus, bet šiuo konkrečiu atveju, mums kalbant apie mediacijos institutą, siekiant naudingų visuomenei tikslų, manychiau, kad draudimas kandidatui į notarus (asesoriui) vykdyti mediacijos paslaugas yra teisingas ir proporcingas.

Kas, Jūsų manymu, paskatintų žmones naudotis mediacijos paslaugomis?

Lietuvių tautą galima drąsiai vadinti besibylinėjančia tauta. Į teismą kreipiamės dažniais gyvenimo atvejais. Taip yra todėl, kad norime įrodyti savo tiesą, kažką pamokyti, kažkam kažką įrodyti ir t. t. Sunku būtų pasakyti, ar tai vyksta dėl to, kad labai pasitikime teismais, ir dėl to siekiame, kad bet koks ginčas būtų sprendžiamas būtent teisiniu keliu, ar taip yra todėl, kad iš prigimties ieškome tiesos, o šių dienų kontekste dar labai svarbi yra kova už savo, kaip asmens, teises. Be jokios abejonės, mūsų visuomenės taikaus ginčų sprendimo kultūros ugdymas suponuotų didesnę naudojimąsi mediacijos paslaugomis. Mums labai reikalingi ginčų sprendimo kultūros pokyčiai, nes socialinė taika, pasiekama mediacijos procese, gal duoti daug daugiau dividendų, nei ilgais teisminiais maratonais pasiekiamas teisinis sprendimas. Mediacijos idėjai labai reikalinga sklaida, reikia profesionalių nepriklausomų mediatorių, kurie galėtų vykdyti mediacijos paslaugas tam tikslui pritaikytose ir tinkamai įrengtose patalpose. Šiuo metu rengiamos įvairios konferencijos, mokymai, seminarai, kuriuose dalyvauja tiek teisininkai, tiek kitų profesijų atstovai. Kas žino, gal netolimoje ateityje kiekviena institucija, įmonė, įstaiga ar organizacija savo vidinėje struktūroje turės specialistą mediatorių, kurio pagrindinė funkcija bus ginčų tarp tos institucijos ir suinteresuotų asmenų sprendimas alternatyviais, ne teisminiais, ginčų sprendimo būdais.

Netrukus notarų laukia naujas iššūkis – notarinių veiksmų atlikimas nuotoliniu būdu. Ar manote, kad žmonės aktyviai naudosis tokia galimybe?

Atsižvelgiant į tai, kad Latvijos notarijai visus notarinius veiksmus be jokių išimčių nuotoliniu būdu atlieka nuo 2018 m. liepos 1 d., o Estijos notarijai dalį notarinių veiksmų sėkmingai nuotoliniu būdu atlieka nuo 2020 m. vasario 1 d., galime daryti prielaidą, kad ir Lietuvoje šis notarinių veiksmų atlikimo būdas turi realias perspektyvas. Klientams bus labai patogu, nes, naudojantis kvalifikuotais elektroniniais parašais, notariniai veiksmai galės būti atliekami neišėjus iš namų. Gali atrodyti, kad notarams bus sunku nustatyti notarinio veiksmo šalies tapatybę, bus sunku išaiškinti atliekamo notarinio veiksmo prasmę

ir pasekmes, įsitikinti asmens valia. Bet šis darbas ir taip yra nelengvas, ir jokio skirtumo nėra, ar notarinis veiksmas atliekamas notaro biure, ar nuotoliniu būdu. Net ir notaro biure atlikus vienokius ar kitokius notarius veiksmus, teisme tenka išgirsti, kad asmuo nežinojo, nesuprato, niekur nebuvo ir nieko nepasirašė. Notarinį veiksma atlikus notaro biure yra paprasčiau įrodyti, kad viskas iš notaro pusės buvo atlikta teisėtai ir tinkamai, o naudojant elektronines priemones gali kilti reali grėsmė ir dėl tapatybės nustatymo, ir dėl asmens duomenų panaudojimo. Todėl labai svarbu, kokios techninės veido ir registro duomenų atitikimo nustatymo priemonės bus naudojamos, kokia speciali biometrinė įranga bus įdiegta į eNotaro sistemą, labai svarbi vaizdo kokybė, jo įrašymas ir saugojimo terminai. Pastaruoju metu visos mūsų gyvenimo sritys persikėlė į elektroninę erdvę.

Gali atsitikti taip, kad klientai rinksis būtent tuos notarų biurus, kurie bus technologine prasme pažangūs ir, įsigaliojus Notariato įstatymo pakeitimams, bus pasirenkę notarius veiksmus atlikti nuotoliniu būdu.

Notarinių veiksmų atlikimas nuotoliniu būdu yra neišvengiamas teigiamas pokytis, tikiu, kad kartu su savo klientais jį sėkmingai įveiksime.



Mediacija – galimybė žmogui būti savo gyvenimo kalviu

INTERVIU SU UKMERGĖS RAJONO 3-OJO NOTARO BIURO NOTARE VAIDOTA MAJŪTE

Su kokiais iššūkiais susiduriate, vykdydami integruotą mediaciją ir derindami šalių interesus?

Pagrindiniai iššūkiai – laikas, nes mediacijai jo reikia daug; mediacijos žinomumas ir populiarinimas, nes daugelis žmonių nežino, kas tai yra, tapatina mediatoriaus ir teisėjo vaidmenis, tikisi, kad mediatorius už šalių priims sprendimą ir pasakys, kaip ginčas turi būti išspręstas. Mediatorius turi nemažai skirti laiko šalių informavimui, supažindinimui su procesu ir jo galimybėmis. Lietuvoje ginčų sprendimo kultūra dar gana žemo lygio, žmonės įpratę santykius spręsti kumščiais arba pakeltu tonu įrodinėdami savo tiesą, nemokame išklausti arba klausydami nemokame išgirsti. Mediatoriai kartais atsiduria aklavietėse, susiduria su ginčo šalių tuščiomis ambicijomis, pykčiu, kerštu, užsispyrimu, kurie trukdo siekti konstruktyvaus sprendimo ir pažvelgti į situaciją neutraliai, iš šalies.

Dar vienas iššūkis – tai mediatorių supervizijos trūkumas. Mediatoriai galėtų pasitarti su supervizoriais – didesnę patirtį turinčiais profesionalais, iš jų pasimokyti, kaip neužstrigti sudėtingose situacijose.

Dideliu iššūkiu mediacijai tapo karantinas, nes gyvi susitikimai buvo apriboti, mediacija tapo nuotoline. Didelė dalis į mane besikreipusių klientų nebuvo labai technologškai išmanūs, kai kurie asmenys neturėjo net elektroninio pašto, o visokios vaizdo bendravimo priemonės jiems buvo juo labiau neprieinamos. Tekdavo medijuoti telefo-

nu. Pvz., valandą bendrauji telefonu su viena šalimi, paskui susisieki su kita ir bandai, pozityviai perfrazuodamas išgirstas mintis, nuomones, pozicijas, perduoti kitai šaliai ir išgirsti jos reakcijas, kurias vėliau vėl perduodi pirmajai šaliai. Šis būdas labai sudėtingas ir retai kada pavyksta šalis sutaukyti. Mediacijai, manau, yra būtinas gyvas kontaktas, pokalbis, žmogiškasis ryšys. Turi girdėti intonacijas, matyti žmogaus kūno kalbą.

Ar dažnai Jūsų notarinėje praktikoje, sandorio šalių pageidavimu ar Jums rekomenduojant, į sandorius yra įtraukiama mediacijos išlyga?

Kartais mediacija galėtų būti labai naudinga, ypač asmeninio pobūdžio sandoriuose, pvz., susitarimuose dėl vaiko išlaikymo ir bendravimo tvarkos. Mediacijos, kaip taikaus ginčų sprendimo būdo, populiarinimui ir ginčų sprendimo kultūros kėlimui, būtų labai naudinga skatinti suvokimą, kad asmuo turi pats ieškoti sprendimų būdų, o ne užversti teismui visą darbą ir atsakomybę. Tačiau realybė yra tokia, kad dažniausiai žmonės pas notarą ateina negalvodami, kad galbūt ateityje dėl jų sudaromos sutarties gali kilti ginčas. Sąlyga dėl mediacijos išlygos turėtų būti įtraukiama individualiai su šalimis ją aptarus, o tai užimtų daug laiko, nes didelė dalis žmonių dar net nežino, kas ta mediacija yra.

Ar Jūsų notarinėje praktikoje dažnai tarp asmenų, kurie kreipėsi dėl notarinio veiksmo atlikimo, kyla ginčų, ir tenka jiems pasiūlyti ginčą spręsti mediacijos būdu?

Paprastai žmonės, jei ateina pas notarą, jau būna susitarę ir siekia tik to susitarimo užtvirtinimo. Dažniau neoficialiai medijuoti ar siūlyti mediaciją tenka paveldėjimo byloje, kur santykiai tarp paveldėtojų yra gana įtempti ir sudėtingi. Kartais kreipiasi poros, kurių santuoka braška, dėl vedybinių sutarčių patvirtinimo ar turto perleidimo sutarčių. Matydama įtampą santykiuose, pasiteirauju, ar nereikia kitokios pagalbos, papasakoju apie mediaciją, taip pat pateikiu informaciją apie savivaldybėse teikiamą kompleksinę pagalbą šeimai (įskaitant ir mediacijos, psichologo paslaugas).

Ar dažnai asmenys kreipiasi į Jus dėl mediacijos paslaugų?

Praktikuoti mediaciją pradėjau 2019 m. Šiai dienai esu užbaigusi apie 30 mediacijų. Maždaug pusė pradėtų mediacijų baigiasi sėkmingai - šalys pasiekia susitarimą, tačiau visgi kita pusė lieka neišspręsta ir šalys kreipiasi arba grįžta į teismą. Kadangi visuomenėje mediacija dar gerai pažįstama, savarankiškai, savo iniciatyva į mane dėl mediacijos paslaugų kreipėsi tik keletas asmenų. Dažniausiai mediacijos iki manęs atkeliauja per valstybės garantuojamą teisinės pagalbos tarnybą (privalomoji mediacija, kuri taikoma šeimos santykiuose nuo 2020 m.), arba iš teismo, kai šalių sutarimu teisėjas perduoda teisme nagrinėjamą ginčą pabandyti išspręsti mediacijos būdu. Vienu metu vykdu po vieną – tris mediacijas. Jų esu turėjusi ir daugiau, tai buvo sudėtinga, nes tuomet reikia rašyti konspektus, nes pradeda painiotis situacijos ir detalės. Be to, mediacija yra tęstinis procesas, trunka gana ilgai, kartais reikia daryti pertraukas dėl tam tikrų priežasčių, o vėliau vėl grįžti prie ginčo sprendimo.

Kokiose srityse dažniausiai vykdoma mediacija?

Dažniausiai mediacija pasitaiko šeiminiuose santykiuose (skyrybos, vaikų išlaikymas, bendravimo su vaikais tvarka, turto pasidalijimas), tačiau esu turėjusi ir kitokių civilinių ginčų. Pvz., ginčas dėl sandėliuko nuosavybės teisės, kelio servituto nustatymo, netgi dėl teisės prižiūrėti kapą ir būti kapo valdytoju, taip pat paveldėjimo ginčai.

Pagal teisinį reguliavimą, mediacijos paslaugų teikimas neturi trukdyti notarui atlikti notarinius veiksmus. Kokie iššūkiai kyla, įgyvendinant tokį reikalavimą?

Manau, kad notarams, kurie turi labai didelį darbo krūvį ir daug notarinių veiksmų, yra labai sunku suderinti šias dvi veiklas, dėl ko didelė dalis notarų ir neužsiima mediacija. Suprantama, notarinių veiksmų atlikimas yra prioritetas ir mediacija negali tam trukdyti. Derinant notarinį darbą ir mediaciją, svarbus laiko planavimas. Neįsivaizduoju, kad būtų normalu, pvz., iš ryto atlikti notarinius veiksmus, per pietus - mediaciją, o po pietų - vėl notarinius veiksmus. Reikia laiko „persijungti“ iš vienos veiklos į kitą, be to, po mediacijos būni emociškai jaudrintas. Būtina pertrauka. Dėl to aš dažniausiai mediacijas planuoju antroje dienos pusėje, į darbo dienos pabaigą.

Notaro ir mediatoriaus vaidmenys kažkuo yra panašūs, tačiau turi esminių skirtumų. Labai svarbu atriboti šiuos vaidmenis. Notaras yra profesionalus patarėjas, kuris aktyviai kišasi į sandorio turinį, kai kalbama apie būtinybę užtikrinti imperatyvias teisės normas. Mediatorius turi būti daug neutralus, iš esmės nesiūlyti šalims sprendimų, nevertinti šalių pozicijų, netgi nekonsultuoti jų, nors kartais labai norisi, tačiau mediacijoje konsultacija gali būti palankesnė vienai ginčo šaliai ir tada rizikuojama prarasti savo neutralumą, kuris mediacijoje ypač svarbus. Mediatorius turi būti labai atsargus rinkdamas žodžius, užduodamas klausimus, nes mažiausias neatidumas gali įžeibti ugnį ir aštrius ginčus. Mediatoriaus vaidmuo, manyčiau, yra artimesnis psichologo, kai reikia išklausti, išgirsti ir suprasti. Svarbiausias mediatoriaus uždavinys – siekti, kad šalys viena kitą išklaustų, išgirstų ir suprastų. Nes tik tuomet, kai atsiranda empatija, galima bandyti kalbėti apie tam tikras nuolaidas ir kompromisus ir susitarimus. Man pati mediatoriaus veikla vis dar yra iššūkis. Aš kiekvieną kartą kažko išmokstu. Mediacijai reikia nusiteikimo ir laiko. Visgi mediacija neretai vyksta po darbo, nes žmonės negali skirti tam laiko darbo metu. Šiai veiklai poreikis kyla ir šeštadieniais.

Ar, Jūsų vertinimu, esamas mediacijos notaro veikloje teisinis reglamentavimas yra tinkamas, kad notarai aktyviai vykdytų mediaciją?

Mediacija vis dar nepakankamai žinoma ir populiari, kad ginčų sprendimui ją šalys rinktųsi prioritetiniu būdu. Kalbant apie reglamentavimą, manau, būtų labai tikslinga atsisakyti ribojimo, kad notaras, atlikęs mediaciją ir padėjęs šalims pasiekti taikų susitarimą, negali patvirtinti šios šalių sutarties. Tai visiškai neskatina notarų vykdyti mediaciją. Ar atrodo normalu, kad notaras, nuveikęs visą juodą darbą, parengęs sutarties projektą, siųstų jį tvirtinti kolegai, kuris imtų iš naujo jį vertinti teisėtumo aspektu? Priešingai, šalims gali būti labai patrauklios vieno langelio principu teikiamos paslaugos, kai notaras padeda išspręsti keblią situaciją ir surasti šalims tinkamą bei įstaty-

mus atitinkantį sprendimo variantą ir tuo pačiu patvirtina jų susitarimą, suteikdamas jam didesnę įrodomąją galią, kita vertus padarydamas dokumentą vykdytinu, gavus notaro vykdomąjį įrašą. Nematau čia jokio galimo nešališkumo pažeidimo ar interesų konflikto. Todėl siūlymą, kad notaras, vykdęs mediaciją, galėtų pats ir patvirtinti taikos sutartį, kaip šios procedūros rezultata, vertinu labai teigiamai.

Kaip vertinate tai, kad pagal teisinį reguliavimą kandidatai į notarus (asesoriai) negali vykdyti mediacijos, nors arbitrais jiems būti leidžiama?

Manau, kad tai yra tiesiog įstatymo spraga, o ne tikslingas teisinis reguliavimas.

Kas, Jūsų manymu, paskatintų žmones naudotis mediacijos paslaugomis?

Žmonės dažniau naudotis mediacija paskatintų teisinis švietimas ir skleidžiama žinia, kiek daug asmuo gali sutaupyti savo trumpo gyvenimo akimirku, sveikatos, dažnai ir pinigų, išvengti neigiamų emocijų, streso ir nežinomybės, patiriamų teisme, ir būti savo gyvenimo kalviu, kuris laikosi savo priimtų sprendimų, o ne kažkieno prievarta primestų.

Netrukus notarų laukia naujas iššūkis – notarinių veiksmų atlikimas nuotoliniu būdu. Ar manote, kad žmonės aktyviai naudosis tokia galimybe?

Manau, kad tiek versle, tiek privačiuose teisiniuose santykiuose, asmenys, kuriems nesvetimos informacinės technologijos, net labai naudosis šiomis paslaugomis. Tikiu, kad tai notariato ateitis. Svarbu, kad nuotolinių notarinių veiksmų atlikimo platforma būtų saugi ir patogi naudoti.



GIRIUS FOKAS

Kandidatas į notarus
(asesorius)
Vilniaus m. 14-asis
notarų biuras

Įvadas

Įgaliojimo tvirtinimas – vienas iš notarų atliekamų notarinių veiksmų, kuriuos dažnas notarų klientas pageidauja atlikti neatidėliotinai. Skubus įgaliojimo sudarymas ir tvirtinimas notaro veikloje paprastai reiškia, jog notaras per trumpą laikotarpį turi tinkamai išsiaiškinti šį notarinį veiksma pageidaujančio atlikti asmens tikrąją valią, ketinimus, išduodamu įgaliojimu norimus pasiekti tikslus, gauti su norimu sudaryti įgaliojimu susijusius duomenis ir informaciją, įvertinti juridinius faktus ir kitas aplinkybes, kurios gali būti reikšmingos įgaliojimo sudarymui, parengti kliento poreikius atitinkantį įgaliojimo projektą (arba patikrinti kliento pateiktą įgaliojimo projektą) bei išsiaiškinti klientui atliekamo notarinio veiksmo prasmę ir galimas pasekmes. Pažymėtina, kad nepakankamai atidus minėtų veiksmų atlikimas gali padidinti klaidų atsiradimo ar svarbių nuostatų (suteikiamų teisių) neaptarimo riziką notaro tvirtinamame įgaliojime ir lemti tai, jog įgaliojimą sudarantis asmuo neįgyvendins savo planuojamų pasiekti tikslų.

Šio straipsnio tikslas – išskirti ir įvertinti dažnai kylančias notarinės formos įgaliojimų sudarymo ir tvirtinimo bei su tuo susijusias problemas, taip pat įvertinti galimą jų įtaką įgaliojimų taikymui civilinėje apyvaroje.

1. Įgaliojimo samprata ir įgaliojimo valios išreiškimo svarba

Įgaliojimu laikomas rašytinis dokumentas, asmens (įgaliojotojo) duodamas kitam asmeniui (įgaliotiniui) atstovauti įgaliojotojui nustatant ir palaikant santykius su trečiaisiais asmenimis¹. Įgaliojimą galima laikyti įgaliojotojo atstovui suteiktų teisių išraiška, t. y. dokumentu, kuris patvirtina, kad atstovui suteiktos teisės veikti atstovaujamojo vardu nustatant ir palaikant santykius su trečiaisiais asmenimis, taip pat dokumentu, kuris apibrėžia atstovui suteiktų teisių apimtį ir turinį². Tai vienašalis atstovaujamojo sandoris³.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – LAT) praktikoje išaiškinta, kad atstovavimo pagrindų atsiranda dvejopo pobūdžio santykiai: vidiniai – tarp atstovo ir atstovaujamojo, ir išoriniai – tarp atstovo ir trečiųjų asmenų, su kuriais atstovas sudaro sandorius ar atlieka kitus teisinius veiksmus atstovaujamojo vardu ir interesais. Vidinius atstovaujamojo ir atstovo santykius reguliuoja jų sudaryta sutartis, pvz., pavedimo, o išoriniams atstovavimo santykiams skiriamas įgaliojimas. Jis parodo, kokius sandorius ir kitokius teisinius veiksmus su trečiuoju asmeniu turi teisę atlikti įgaliotinis įgaliojotojo vardu⁴.

Pagal įgaliojime nurodytų teisių apimtį ir turinį, įgaliojimai skirstomi⁵ į: *vienkartinius* (išduodamus vienam konkrečiam veiksmui atlikti ar konkrečiam sandoriui sudaryti), *specialiuosius* (išduodamus keliems tam tikros srities veiksams atlikti) ir *bendruosius* (išduodamus įvairiems skirtingo pobūdžio veiksams atlikti). Pažymėtina, jog į specialiuosius ir bendruosius įgaliojimai buvo skirstomi dar romėnų teisėje⁶. Sudarant ir notarui tvirtinant bet kurios minėtos rūšies įgaliojimą, itin svarbu, kad jame būtų aiškiai apibrėžtos įgaliotiniui suteikiamos teisės, jų apimtis ir turinys⁷. Atkreiptinas dėmesys, kad atstovas, kurio teisės įgaliojime nėra apibrėžtos, turi teisę atlikti tik tuos veiksmus, kurių reikia atstovaujamojo turtui ir turkiniams interesams išsaugoti bei turto priežiūrai⁸. Be to, įgaliojime nepakankamai atidžiai apibrėžiant atstovui suteikiamas teises (tinkamai neįsigilinus į įgaliojimą išduodančio asmens valią ir tikruosius ketinimus) atsiranda tikimybė, kad įgaliojimą priimančiam (vertinančiam įgaliojimo turinį) subjektui gali kilti pagrįstų abejonių dėl įgaliojime išreikštos atstovaujamojo valios bei atstovui suteiktų

1 Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) // Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262, 2.137 straipsnio 1 dalis.

2 BARTKUS, G., et. al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002, p. 273.

3 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. lapkričio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-470-701/2016.

4 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. lapkričio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-473/2014.

5 ČAPLINSKIENĖ, E., et al. *Notariato teisė*. Klaipėda: Druka, 2014, p. 244.

6 JONAITIS, M., ŽALĖNIENĖ, I. *Kai kurie atstovavimo instituto reglamentavimo Romėnų teisėje klausimai*. Jurisprudencija, t. 109, Nr. 7, 2008, p. 19.

7 BARTKUS, G., et. al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002, 274.

8 Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) // Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262, 2.137 straipsnio 2 dalis.

teisių tinkamumo ir apimties, o tai gali sutrukdyti sukurti, pakeisti ar panaikinti atstovaujamojo civilines teises ir pareigas.

Pastebėtina, kad dažnai specialių žinių neturintis asmuo iš pradžių įgaliojimu būna pasiryžęs suteikti savo atstovui maksimaliai plačias atstovavimo teises, nors jo tikroji valia yra gerokai siauresnė, ir tik notarui paaiškinus tokių plačių teisių suteikimo galimas teisinis pasekmes, įgaliotojas įgaliojimo turinį smarkiai pakoreguoja⁹. Ne kiekvieną dieną su įgaliojimų tvirtinimu susiduriančiam asmeniui įgaliojimo atlikti tam tikrus veiksmus išdavimas gali atrodyti kaip nesudėtingo dokumento surašymas ar net techninio pobūdžio formalumas, siekiant per atstovą įgyvendinti tam tikrus planus ar verslo sprendimus, tačiau įgaliojimų turinio formulavimui būtina skirti ypatingą dėmesį ir atstovui suteikiamas teises apibrėžti itin atidžiai, kad nekiltų nelauktų ar nemalonių teisinių padarinių¹⁰. Pavyzdžiui, galima situacija, kai notaras, įvertindamas riziką dėl civilinės atsakomybės jo atžvilgiu taikymo¹¹, pagal atstovo pateiktą įgaliojimą gali atsisakyti tvirtinti atitinkamą sandorį ar atlikti kitą notarinį veiksma motyvuodamas tuo, jog įgaliojimo turinys yra nekonkretus ar neleidžia tinkamai identifikuoti tikrosios atstovaujamojo valios¹². Todėl svarbu, kad pirmiausia pats įgaliojimą išduodantis asmuo, savo sudaromu ir notaro tvirtinamu vienašaliu sandoriu (įgaliojimu) suteikdamas savo nuožiūra pasirinktam atstovui teises – duodamas nurodymus, gerai apsvarstyty, kokie veiksmai įgaliotojo vardu turės ir galės būti atliekami, kokius tikslus įgaliotojas nori pasiekti sudaromu įgaliojimu ir kokių rezultatų tikisi iš savo paskiriamo atstovo, šiam veikiant išduoto įgaliojimo pagrindu, veiksmy. Kadangi pasitelkęs įgaliojimą jį išduodantis asmuo tikisi sukurti, pakeisti ar panaikinti civilines teises ar pareigas savo vardu, pats įgaliotojas, prieš pasirašant ir notarui tvirtinant įgaliojimą, privalo gerai įvertinti, ar jo vidinė valia įgaliojimo turinyje išreikšta tinkamai, suprantamai, ar jo siekius teisingai įvertins ir supras pats įgaliojime nurodytas atstovas bei tretieji asmenys¹³. Įgaliotojui netiksliai išreiškus savo valios turinį, gali atsirasti kliūčių remiantis įgaliojimu atstovaujamojo vardu atlikti teisinius veiksmus. Todėl valios išreiškimas yra vienas svarbiausių kiekvieno sandorio elementų¹⁴.

⁹ MIKELĖNAS, V. *Profesoriaus Valentino Mikelėno teisinė išvada* (dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.137, 2.138, 2.1381, 2.144, 2.146, 2.148, 2.178 ir 2.181 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto), 2020-02-10, p. 9, Lietuvos notarų rūmų vidinis intranetas.

¹⁰ SPEIČYS, O. Siekiant išvengti neigiamų teisinių padarinių, reikėtų atidžiau formuluoti išduodamus įgaliojimus. Prieiga per internetą <https://www.glimstedt.lt/publikacijos/siekiant-ivsengti-neigiamu-teisiniu-padariniu-reiketu-atidziau-formuluoti-iskuodamus-igaliojimus/> (žiūrėta 2021-01-29).

¹¹ LAT praktikoje pripažįstama, jog notarui atsakomybė tenka dėl paties mažiausio laipsnio neapsižiūrėjimo, neatidumo ar net klaidos (pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. liepos 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E3K-3-232-611/2019).

¹² JURKEVIČIUS, V. *Neįgaliotas atstovas civilinėje teisėje: lyginamoji analizė*: daktaro disertacija. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidyba, 2013, p. 71.

¹³ ŽILYTĖ, D. *Sandorių, sudarytų per atstovą, ypatumai*: magistro baigiamasis darbas. Mykolo Romerio universitetas, Vilnius, 2008, p. 22. Prieiga internete nesuteikta.

¹⁴ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. kovo 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-231-516/2020.

Būtina akcentuoti, kad notaras turėtų ne tik tinkamai išsiaiškinti įgaliojimą sudarančio asmens tikrąją valią, tačiau taip pat nustatyti, ar asmuo aiškiai suvokia atliekamų veiksmų reikšmę ir pasekmes, ar asmuo sudaryti įgaliojimą nėra veikiamas atstovo ar kitų trečiųjų asmenų. Teismų praktikoje yra buvę atvejų, kai notaro patvirtintas įgaliojimas pripažintas negaliojančiu teismui nustačius, kad įgaliojimą sudarančio asmens protiniai sugebėjimai įgaliojimo sudarymo metu buvo tokie, kad jis nesuvokė jų reikšmės ir padarinių, nesugebėjo išreikšti tikrosios savo valios, o atstovas suvokė tokią ieškovo sveikatos būseną, jo samprotavimo galimybes, suvokimo lygį ir pasinaudojo pastarojo sveikatos būkle¹⁵. Todėl aktyvūs notaro veiksmai itin svarbūs tam, kad notaro patvirtintas įgaliojimas vėliau teismo būdu nebūtų pripažintas negaliojančiu, be to, notaras yra laikomas civilinių santykių teisėtumo ir stabilumo garantu, o tai įpareigoja notarą būti ypač atidžiu ir rūpestingu aukštos kvalifikacijos teisininku¹⁶.

2. Įgaliojimai, kuriuos sudarant privaloma notarinė forma

Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (toliau – CK) nustato¹⁷, kad privaloma notarine forma turi būti sudaromi tokie įgaliojimai:

a) **įgaliojimas sudaryti sandorius, kuriems būtina notarinė forma.** Notarine forma tvirtinami sandoriai nurodyti CK 1.74 straipsnyje ir kituose CK straipsniuose. Atkreiptinas dėmesys, kad šis įgaliojimo notarinės formos reikalavimas taikytinas visiems asmenims, t. y. tiek kai įgaliojimą sudaryti notarinės formos sandorį išduoda fizinis asmuo, tiek kai juridinis asmuo išduoda įgaliojimą, skirtą sudaryti sandorį, kuriam įstatymų leidėjas yra nustatęs privalomą notarinę formą¹⁸.

b) **įgaliojimas fizinio asmens vardu atlikti veiksmus, susijusius su juridiniais asmenimis, išskyrus įstatymų numatytus atvejus, kai leidžiama duoti kitokios formos įgaliojimą.** Pažymėtina, kad sąvoka „veiksmai“ apima ir sandorius, kuriais laikomi asmenų veiksmai, kuriais siekiama sukurti, pakeisti arba panaikinti civilines teises ir pareigas, ir kitokius veiksmus, pavyzdžiui, atstovauti tam tikro juridinio asmens dalyvių susirinkime¹⁹. Tačiau įstatymų leidėjas šiuo atveju numato ir išimtis, t. y. notarine forma įgaliojimo tvirtinti nebūtina, jeigu įstatymuose yra nustatyti atvejai, kuriais yra leidžiama duoti kitokios formos įgaliojimą. Prie minėtų išimčių priskirtini CK 2.139 straipsnyje numatyti supaprastinto įgaliojimo patvirtinimo atvejai, taip pat Lietuvos Respublikos finansinių

¹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. balandžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-218-695/2015.

¹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. liepos 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-405/2013.

¹⁷ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) // Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262, 2.138 straipsnio 1 dalis.

¹⁸ BARTKUS, G., et. al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002, p. 276.

¹⁹ *Ibid.*

priemonių rinkų įstatymo²⁰ 34 straipsnio 4 dalyje nurodyta išimtis, numatanti, jog sutuoktinio įgaliojimas sudaryti sandorius dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės taupymo laktų ir finansinių priemonių, kurios yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė, kurios viešai siūlomos ir (arba) kuriomis prekiaujama reguliuojamoje rinkoje ir (arba) daugiašalėje prekybos sistemoje, gali būti išduotas paprasta rašytine forma²¹ (nors pastaroji įstatymo lygmenyje įtvirtinta nuostata sudaro prielaidas vienam iš sutuoktinių piktnaudžiauti ir pažeisti kito sutuoktinio turtinius interesus²² bei nesilaikyti CK 3.92 straipsnio 4 dalies nuostatos, teigiančios, jog sandorius dėl vertybinių popierių, kurie yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė, perdavimo ar teisių į juos suvaržymo gali sudaryti tik abu sutuoktiniai, išskyrus tuos atvejus, kai vienas iš sutuoktinių turi kito sutuoktinio išduotą įgaliojimą tokį sandorį sudaryti). Šio pobūdžio įgaliojimų kontekste atkreiptinas dėmesys, jog Lietuvos Respublikos Seimas 2020 m. birželio 30 d. pritarė Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos parengtam CK pakeitimo projektui, kuriuo, be kitų pakeitimų, pakeistas ir CK 2.138 straipsnis, numatant, kad įgaliojimas fizinio asmens vardu atlikti veiksmus, susijusius su juridiniais asmenimis, kuriems numatyta privaloma notarinė forma, gali būti notaro netvirtinamas, jeigu jį informacinių technologijų priemonėmis sudarė fizinis asmuo ir davė jį įregistruodamas įgaliojimų registre, taip pat kitais įstatymų nustatytais atvejais²³. Šie CK pakeitimai įsigalios nuo 2022 m. birželio 1 d., o Lietuvos Respublikos Vyriausybė iki 2022 m. gegužės 31 d. įpareigota priimti su tuo susijusius įgyvendinamuosius teisės aktus. Vertinant minėtus CK pakeitimus, pažymėtina, kad įstatymų leidėjas juos priėmė egzistuojant tam tikriems neaiškumams, kaip fiziniai asmenys praktiškai galės sudaryti minėtus įgaliojimus įregistruodami juos įgaliojimų registre (pvz., kaip bus nustatoma įgaliojimus išduodančių fizinių asmenų tapatybė, kokios bus realios galimybės išsiaiškinti tikrąją šiuos įgaliojimus sudarančių fizinių asmenų valią bei užtikrinti jų teisių ir teisėtų interesų apsaugą). Manytina, kad šie CK pakeitimai, leidžiantys fiziniams asmenims išduoti įgaliojimus nedalyvaujant notarui (vykdančiam prevencinę sandorių teisėtumo kontrolės funkciją), didina riziką po CK pakeitimų įsigaliojimo kilti teisiniams ginčams (reikalaujantiems laiko ir finansinių sąnaudų tiek iš besikreipiančių į teismus asmenų, tiek iš pačios valstybės, išlaikančios teismų sistemą) dėl minėtu būdu išduodamų fizinių asmenų įgaliojimų, asmenims siekiant apginti jų pažeistas teises. Akcentuotina, jog bent kol kas, nuo 2022 m. birželio 1 d. faktiškai atsisakant notarinės formos reikalavimo fizinio asmens išduodamų įgaliojimų veikti jo vardu santykiuose su juridiniais asmenimis patvirtinimo procese, nėra nurodomos alternatyvos, kurios būtų lygiavertės užtikrinant dabartinę

²⁰ Lietuvos Respublikos finansinių priemonių rinkų įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) // Valstybės žinios, 2007, Nr. 17-627.

²¹ *Ibid.*, 34 straipsnio 4 dalis.

²² MIKELĖNAS, V. *Sandorių notarinės formos nustatymo Lietuvos civilinėje teisėje kriterijai ir reikšmė: lyginamasis aspektas* // Notariatas, 2007, Nr. 2, p. 28.

²³ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.137, 2.138, 2.1381, 2.143, 2.144, 2.145, 2.146, 2.148, 2.178, 2.181 ir 2.184 straipsnių pakeitimo įstatymas. TAR, 2020-07-16, Nr. 15861, 2 straipsnio (2.138 straipsnio pakeitimas) 2 dalis.

notarų atliekamą prevencinę funkciją bei galėtų sėkmingai pakeisti notaro dalyvavimą²⁴. Profesoriaus V. Mikelėno teigimu, „pirmiausia nesukūrus patikimos ir sklandžiai veikiančios sistemos, kalbėti apie teisės aktų pakeitimus yra gerokai per anksti“²⁵.

c) **Įgaliojimas, kurį fizinis asmuo duoda nekiliojamajam turtui valdyti, juo naudotis ar disponuoti.** Pastebėtina, jog tokio įgaliojimo tvirtinimo privaloma notarine forma atvejais susiję su teisinių veiksmų ar sandorių, kuriuos sudaryti išduodamas įgaliojimas, pobūdžiu bei jų svarba valstybės teisei sistemai. Būtent todėl įstatymų leidėjas įtvirtina, kad įgaliotojo valios išraiška minėtais atvejais turi būti patvirtinta notaro, kuris pagal valstybės jam suteiktus įgaliojimus realizuoja vieną iš pagrindinių notariato uždavinių – užtikrinti tiek nuosavybės teisės apsaugą, tiek civilinių teisinių santykių dalyvių bei valstybės teisių ir teisėtų interesų apsaugą²⁶, jog valstybėje minėtais klausimais nekiltų teisių ginčų ar jų kilimo tikimybė būtų kuo labiau sumažinta.

Taip pat įstatymų leidėjas detalizuoja, kokių subjektų patvirtinti įgaliojimai yra prilyginami notaro patvirtintiems²⁷, tačiau šio straipsnio tema skirta sutelkti dėmesį į įgaliojimus tvirtinančius notarų, kaip valstybės įgaliotus asmenis, užtikrinančius, kad civiliniuose teisiniuose santykiuose nebūtų neteisėtų sandorių ir dokumentų²⁸. Įstatymų leidėjui nuostabi, kokiais atvejais įgaliojimas turi būti patvirtintas notaro, nesilaikius notarinės formos reikalavimo, įgaliojimas laikomas negaliojančiu (CK 1.93 straipsnio 3 dalis).

3. Probleminiai aspektai ir diskusiniai klausimai

3.1. Įgaliojimo termino nurodymas

Įgaliojimo terminas gali būti apibrėžtas ir neapibrėžtas. Jeigu terminas įgaliojime nurodytas, tai įgaliojimas galioja vienerius metus nuo jo sudarymo dienos²⁹. Įstatymų leidėjas CK yra įtvirtinęs, jog įstatymų ar sandorių nustatytas arba teismo paskiriamas terminas nurodomas *kalendorine data* arba nurodomas *metais, mėnesiais, savaitėmis, dienomis* ar *valandomis* skaičiuojamas laikas. Įstatymų leidėjas įtvirtina, jog terminas gali būti apibrėžiamas taip pat ir nurodant įvykį, kuris neišvengiamai turi įvykti³⁰.

²⁴ MIKELĖNAS, V. *Profesoriaus Valentino Mikelėno teisinė išvada* (dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.137, 2.138, 2.1381, 2.144, 2.146, 2.148, 2.178 ir 2.181 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto), 2020-02-10, p. 9, Lietuvos notarų rūmų vidinis intranetas.

²⁵ *Ibid.*, p. 18.

²⁶ ČAPLINSKIENĖ, E., *et al. Notariato teisė*. Klaipėda: Druka, 2014, p. 20.

²⁷ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) // Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262, 2.138 straipsnio 2 dalis.

²⁸ Lietuvos Respublikos notariato įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) // Valstybės žinios, 1992, Nr. 28-810, 2 straipsnis.

²⁹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) // Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262, 2.142 straipsnio 1 dalis.

³⁰ *Ibid.*, 1.117 straipsnio 1, 2 dalis.

CK priėmimo. Šiuo metu teisinėje literatūroje laikomasi nuomonės, jog yra netikslinga riboti asmens laisvės pasirinkti jo pageidaujamą (t. y. tikrąją asmens valią atitinkantį) įgaliojimo galiojimo terminą, kadangi tarp įgaliojimo ir įgaliotinio atsirandantys atstovavimo teisiniai santykiai grindžiami tarpusavio pasitikėjimu, be to, įgaliojimas gali būti išduodamas daugeliui ir įvairaus teisinio pobūdžio veiksams, kurie gali trukti ilgą laiką, atlikti, todėl įgaliojimas turi turėti galimybę pasirinkti savo pageidaujamą įgaliojimo galiojimo terminą, kuris atspindėtų asmens tikrąją valią³³. Įstatymų leidėjui nereglamentuojant maksimalaus termino, pasak V. Majūtės, „įgaliojimas jį gali nustatyti savo nuožiūra, pvz., 20 metų“³⁴. Straipsnio autoriui žinoma pavyzdžių, kai notarai vengia tvirtinti įgaliojimus, kurių terminas būtų ilgesnis nei 10 metų, argumentuojant tuo, jog notaro patvirtintas įgaliojimas civilinėje apyvartoje neturėtų galioti ilgiau, negu įgaliojimo antrasis egzempliorius privalo būti saugomas jį patvirtinusio notaro archyve. Atkreiptinas dėmesys, jog notaro profesinės veiklos dokumentų saugojimo terminus reguliuojantys teisės aktai nustato, kad minimalus notaro patvirtinto įgaliojimo saugojimo terminas yra dešimt metų *pasibaigus įgaliojimui*³⁵, todėl minimalų notaro patvirtinto įgaliojimo saugojimo terminą skaičiuojant tik nuo įgaliojimo pasibaigimo momento, galima teigti, kad Lietuvos teisės aktuose nėra jokių ribojimų įgaliojimus išduodantiems asmenims pasirinkti bet kokią tikrąją asmens valią išreiškiantį terminą.

Be abejo, nepaisant įgaliojimo laisvės nustatyti įgaliojimo terminą savo nuožiūra, notaras, atlikdamas savo pareigą išaiškinti įgaliojimo notarinio veiksmo prasmę ir pasekmes, turėtų akcentuoti ir įgaliojimo panaikinimo galimybę bei tvarką (tai ypač aktualu, kai įgaliojimas yra išduodamas turtinio pobūdžio teisiniams veiksams atlikti, kai įgaliojimas atstovu pasirenka ne kartu gyvenantį šeimos narį, o trečiąjį asmenį, taip pat, kai įgaliojimas išduodamas itin ilgam laikotarpiui ir kitais atvejais). Pastebėtina, kad notaras taip pat turėtų atkreipti įgaliojimo dėmesį ir į pačiam įgaliojimo būtinus atlikti veiksmus, kai išduotas įgaliojimas dėl tam tikrų priežasčių nebeatitinka įgaliojimo valios ir įgaliojimas nusprendžia jį panaikinti (t. y. išaiškinti, kad, įgaliojimo panaikinus įgaliojimą, apie tai įgaliojimas privalo pranešti įgaliotiniui, taip pat įgaliojimo žinomiems tretiesiems asmenims, su kuriais nustatant ir palaikant santykius atstovauti duotas įgaliojimas³⁶, taip pat pareikalauti atstovo gražinti įgaliojimą³⁷). Tai reikalinga tam, jog įgaliojimas pagrįstai galėtų būti tikras, kad įgaliojimo vardu nebus sukuriama, pakeičiama ar panaikinama jo civilinės teisės ir pareigos po įgaliojimo panaikinimo.

³³ *Ibid.*

³⁴ MAJŪTĖ, V. *Įgaliojimai notaro darbe: praktiniai klausimai* // Notariatas, 2007, Nr. 3, p. 63.

³⁵ Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymas „Dėl notaro profesinės veiklos dokumentų saugojimo terminų rodyklės patvirtinimo“ (su pakeitimais ir papildymais) // Valstybės žinios, 2012, Nr. 120-6052, 6.29 punktą.

³⁶ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) // Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262, 2.148 straipsnio 1 dalis.

³⁷ *Ibid.*, 2.148 straipsnio 3 dalis.

Pasibaigus įgaliojime nurodytam terminui, pastebėtina, kad šis terminas (kaip ir pats įgaliojimas) negali būti *pratęsiamas*. CK 2.147 straipsnio 1 dalies 1 punkte įstatymų leidėjas įtvirtina, jog įgaliojimas pasibaigia, kai pasibaigia įgaliojimo terminas. Tai reiškia, kad įgaliojimų terminai yra naikinamieji, nes tiek pasibaigus nustatytam įgaliojime terminui, tiek suėjus vienerių metų terminui, jeigu įgaliojime terminas neapibrėžtas, įgaliojimas baigiasi³⁸. CK 1.117 straipsnio 6 dalyje nurodoma, kad naikinamasis terminas yra toks terminas, kuriam pasibaigus išnyksta tam tikra civilinė teisė ar pareiga. Pažymėtina, kad naikinamieji terminai negali būti teismo ar arbitražo atnaujinti. Taigi pasibaigus įgaliojimo terminui, įgaliotojui pageidaujant, šio termino negalima atnaujinti ir tokiu būdu pratęsti paties įgaliojimo galiojimo. Pasibaigus įgaliojimo terminui, esant tinkamai įgaliotojo valios išraiškai, turėtų būti sudaromas ir notaro tvirtinamas naujas įgaliojimas³⁹.

Įgaliotojui nustačius jo tikrąją valią atitinkantį įgaliojimo terminą bei notarui patvirtinus įgaliojimą, kartais nei nuo paties įgaliotojo, nei nuo notaro nepriklausančios aplinkybės gali nulemti, kad įgaliojimą priimančias subjektas traktuos įgaliojimo terminą kaip netinkamą, atstovui siekiant įgaliojimo pagrindu sukurti, pakeisti arba panaikinti atstovaujamojo civilines teises ir pareigas. Pavyzdžiui, notarinėje praktikoje kartais susiduriama su situacija, kai įgaliojimo pagrindu atstovui siekiant banke sudaryti mokėjimo kortelės sutartį (taip pat užsakyti ir gauti mokėjimo kortelę), bankas įgaliojimą laiko netinkamu, jeigu įgaliojimo terminas yra trumpesnis negu banko mokėjimo kortelės⁴⁰. Nors jokie Lietuvoje galiojantys teisės aktai nenumato, kad įgaliojimo, kuriuo įgaliojama gauti mokėjimo kortelės, disponuoti lėšomis ir atlikti kitus veiksmus, terminas privalo būti toks, kaip mokėjimo kortelės⁴¹, toks kredito įstaigos atsisakymas (jeigu kredito įstaiga neturi realios galimybės nustatyti individualų – kliento poreikius atitinkantį mokėjimo kortelės galiojimo terminą), manytina, siekia apsaugoti paties atstovaujamojo interesus, kad atstovas pasitelkęs mokėjimo kortelę neturėtų faktinės galimybės disponuoti atstovaujamojo vardu atidarytoje sąskaitoje esančiomis pinigėmis lėšomis ilgesnį laikotarpį, negu galioja pats įgaliojimas. Todėl tam, jog notaro patvirtintas įgaliojimas banke ar kitoje kredito įstaigoje būtų priimamas ir traktuojamas tinkamu atstovavimo faktą patvirtinančiu dokumentu, įgaliojimo sudarymo metu, jį išduodantis asmuo notaro galėtų būti informuojamas apie šiuos įgaliojimų taikymo praktikoje pasitaikančius atvejus (kaip ir apie galimą kai kurių bankų ar kitų kredito įstaigų prašymą pateikti atstovaujamojo asmens tapatybės dokumentą arba jo notariškai patvirtintą kopiją), tam, kad įgaliotojas galėtų išvengti netikėtumų bei tinkamai įgyvendintų įgaliojimu norimus pasiekti tikslus.

³⁸ BARTKUS, G., et. al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001, p. 242–243.

³⁹ *Ibid.*

⁴⁰ Autorių kolektyvas. *Konsultacijos* // Notariatas, 2016, Nr. 21, p. 183.

⁴¹ *Ibid.*

3.2. Dėl įgaliojimo valdyti ir naudotis transporto priemone

Notarai savo veikloje neretai susiduria su klientų pageidavimu patvirtinti įgaliojimą, pagal kurį įgaliojimą išduodantis asmuo atstovui suteiktą teisę valdyti ir naudotis įgaliojotojui nuosavybės teise priklausančia transporto priemone Lietuvoje ar užsienio valstybėje. Šiuo atveju svarbu atkreipti dėmesį į tai, ar daikto (transporto priemonės) perdavimas valdyti ir naudotis kitam asmeniui sudaro būtent vienašalio sandorio (įgaliojimo) turinį.

Įstatymų leidėjas nustato, kad asmenys turi teisę sudaryti sandorius per atstovus, išskyrus tuos sandorius, kurie dėl savo pobūdžio gali būti asmenų sudaromi tikrai asmeniškai, ir kitokius įstatymų nurodytus sandorius⁴², taip pat, kad įgaliojimu yra laikomas rašytinis dokumentas, asmens (įgaliojotojo) duodamas kitam asmeniui (įgaliotiniui) atstovauti įgaliojotojui nustatant ir palaikant santykius su trečiaisiais asmenimis⁴³. Lietuvos notarų rūmų (toliau – Notarų rūmai) prezidiumas yra pažymėjęs, jog įgaliojimas yra skirtas tam, kad įgaliotinis galėtų atstovauti įgaliojotojui santykiuose su trečiaisiais asmenimis, tačiau „įgaliojimas nėra skirtas sukurti teisinius santykius tarp įgaliojotojo ir įgaliotinio“⁴⁴ (pvz., įgaliojotojui suteikiant įgaliotiniui teisę atlygintinai ar neatlygintinai naudotis įgaliojotojui nuosavybės teise priklausančiu daiktu). Todėl minėtais atvejais notaras turėtų išaiškinti klientui, kad daikto perdavimas valdyti ir naudotis daiktu kitam asmeniui pagal tokių teisiųjų santykių esmę sudaro ne įgaliojimo, bet dvišalio sandorio turinį⁴⁵, pasiūlant klientui apsvarstyti galimybę sudaryti daikto (transporto priemonės) nuomos, panaudos ar kitą sutartį.

Nors civilinėje apyvarčioje dalyvaujantys subjektai gana dažnai notarams pateikia prašymus patvirtinti įgaliojimus, kurių turinyje būtų aptariamas būtent transporto priemonės valdymas ir naudojimas bei tokių notarine forma patvirtintų įgaliojimų galima pamatyti civilinėje apyvarčioje Lietuvoje, pažymėtina, jog kardinaliai skirtinga notarinė praktika (t. y. vieniems notarams sutinkant tvirtinti minėto pobūdžio įgaliojimus, o kitiems notarams tokius įgaliojimus tvirtinti motyvuotai atsisakant) gali sukelti tam tikras klientų abejones dėl notarinės veiklos patikimumo. O kaip nurodoma Lietuvos Respublikos notarų etikos kodekso⁴⁶ 4 straipsnio 1 dalyje, notaro veikla neturi kelti abejonių nei notarinio veiksmo šalims, nei visuomenei, nei valstybei.

⁴² Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) // Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262, 2.132 straipsnio 1 dalis.

⁴³ *Ibid.*, 2.137 straipsnio 1 dalis.

⁴⁴ Konsultacija, patvirtinta 2012 m. gegužės 3 d. Notarų rūmų prezidiumo nutarimu Nr. 7.2., Lietuvos notarų rūmų vidinis intranetas.

⁴⁵ *Ibid.*

⁴⁶ Lietuvos notarų rūmų susirinkimo 2015 m. balandžio 11 d. nutarimas Nr. 6 „Dėl Lietuvos Respublikos notarų garbės (etikos) kodekso patvirtinimo“. Prieiga per internetą <https://notarai.virtualu.lt/doclib/qu8mjdkkpxlg1tg584feg59pcnd5mhdb> (žiūrėta 2021-04-06).

3.3. Įgaliojimai, susiję su nepilnamečiais vaikais

Gana dažnai į notarus kreipiasi tėvai, kurie siekia notarine forma sudaryti įgaliojimą, suteikiantį trečiajam asmeniui teisę atstovauti jų nepilnamečiams vaikams⁴⁷. Tokio pobūdžio įgaliojimo sudarymo klausimas tėvams tampa ypač aktualus, jeigu vaikas dažnai serga, yra silpnos sveikatos ir jam būtina nuolat lankytis sveikatos priežiūros bei gydymo įstaigose. Pagrindine priežastimi tokio įgaliojimo sudarymui vaiko tėvai paprastai nurodo su jų darbo santykiais susijusį užimtumą darbo dienomis bei aplinkybę, jog notaro patvirtinto įgaliojimo reikalauja sveikatos priežiūros bei gydymo įstaigos. Dėl šių priežasčių vaiko tėvai kreipiasi į notarą ir siekia išduoti įgaliojimą, pagal kurį vaiko tėvus santykiuose su trečiaisiais asmenimis galėtų atstovauti tretieji asmenys (pvz., vaiko seneliai). Todėl minėtais atvejais svarbu įsigilinti į teisinį reguliavimą, susijusį su tėvų teisėmis ir pareigomis savo nepilnamečiams vaikams.

Vadovaujantis CK 3.155 straipsnio 1 dalimi vaikai iki pilnametystės ar emancipacijos yra prižiūrimi tėvų. Tėvai turi teisę ir pareigą dorai auklėti ir prižiūrėti savo vaikus, rūpintis jų sveikata, išlaikyti juos, atsižvelgdami į jų fizinę ir protinę būklę sudaryti palankias sąlygas visapusiškai ir harmoningai vystytis, kad vaikas būtų parengtas savarankiškam gyvenimui visuomenėje⁴⁸. CK 3.159 straipsnio 1 dalis nurodo, kad tėvo ar motinos atsisakymas teisių ir pareigų savo nepilnamečiams vaikams negalioja. Tėvai yra laikomi savo neveiksnių nepilnamečių vaikų atstovais pagal įstatymą, išskyrus tėvus, teismo sprendimu pripažintus neveiksniais šioje srityje arba ribotai veiksniais šioje srityje, ir kitus CK nustatytus atvejus⁴⁹. Tuo atveju, jeigu tėvai negali įgyvendinti jiems priskirtų teisių ir pareigų, teisės aktuose nustatyta tvarka turėtų būti skiriamas nepilnamečio vaiko globėjas arba rūpintojas⁵⁰. Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymas nurodo, kad nepilnamečiam pacientui iki 16 metų atstovauja jo atstovai pagal įstatymą: vienas iš tėvų (itėvių), globėjas, rūpintojas⁵¹. Minėto įstatymo 18 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, jog tuo atveju, kai sveikatos priežiūra turi būti teikiama nepilnamečiam pacientui iki 16 metų ir nėra vaiko atstovo pagal įstatymą (t. y. vieno iš tėvų (itėvių), paskirto vaiko globėjo ar rūpintojo) arba nėra galimybių su jais susisiekti taip greitai, kaip tai būtina, ar gauti jų sutikimą laiku, sprendimą dėl pacientui teiktinos sveikatos priežiūros masto, alternatyvos pasirinkimo priima sveikatos priežiūrą teikiantis gydytojas, o prireikus – gydytojų konsiliumas, išimtinai vadovaudamasis paciento interesais. Sprendimą dėl konsiliumo sudarymo gydytojas turi pagrįsti paciento medicinos dokumentuose.

⁴⁷ MAJŪTĖ, V. *Įgaliojimai notaro darbe: praktiniai klausimai* // Notariatas, 2007, Nr. 3, p. 62–63.

⁴⁸ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) // Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262, 3.155 straipsnio 2 dalis.

⁴⁹ *Ibid.*, 3.157 straipsnis 1 dalis.

⁵⁰ Autorių kolektyvas. *Konsultacijos* // Notariatas, 2016, Nr. 22, p. 132.

⁵¹ Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) // Valstybės žinios, 1996, Nr. 102-2317, 22 straipsnio 1 dalis.

Šiuo notarinei praktikai aktualiu klausimu yra pasisakę ir Notarų rūmai, pažymėdami, kad įgaliojimai atstovauti nepilnamečiams vaikams „negali būti tvirtinami, nes iš tėvų valdžios kylančios teisės ir pareigos yra asmeninės, tad negali būti perduotos įgyvendinti kitiems asmenims“⁵². Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, kad tėvai negali įgalioti trečiojo asmens atlikti veiksmus, susijusius su tėvų asmeninio pobūdžio teisėmis ir pareigomis, numatytais CK 3.165–3.172 straipsniuose bei kitomis, atitinkančiomis asmeninės neturtinės teisės apibrėžimą, įtvirtintą CK 1.115 straipsnyje⁵³, o turi minėtus veiksmus įgyvendinti asmeniškai. Todėl nepilnamečio vaiko tėvams siekiant išduoti įgaliojimą atstovauti jiems įgyvendinant asmenines teises ir pareigas, susijusias su nepilnamečiais vaikais, pvz., išlaikyti nepilnametį vaiką, atstovauti jam sveikatos priežiūros bei gydymo įstaigose, kai reikalingas tėvų sutikimas, ir kitais panašiais atvejais, notaras turėtų atsakyti tvirtinti tokio pobūdžio įgaliojimą⁵⁴.

Pažymėtina, kad ne mažiau problemų kelia ir atstovavimo klausimas, susijęs su tėvų turtinio pobūdžio teisėmis ir pareigomis jų nepilnamečiams vaikams. Diskutuojama, ar tėvai gali įgalioti trečiuosius asmenis atlikti teisinius veiksmus, susijusius su kai kurių teisės aktuose nustatytų tėvų funkcijų vykdymu (pavyzdžiui, priimti ar atsisakyti priimti palikimą nepilnamečio vaiko vardu, perleisti nepilnamečiam vaikui priklausantį turtą ar suvaržyti teises į jį bei kitais atvejais)⁵⁵. Pagal CK 3.185 straipsnio 1 dalį turtą, kuris yra nepilnamečių vaikų nuosavybė, tvarko jų tėvai uzufukto teisėmis. Tėvų uzufukto teisė negali būti įkeista, perduota ar kitokiu būdu perleista ar suvaržyta, iš jos taip pat negali būti išieškoma. Vadovaujantis CK 3.186 straipsnio 1 dalimi tėvai privalo tvarkyti savo nepilnamečių vaikų turtą išimtinai vaikų interesais. Atsižvelgiant į šias CK nuostatas ir jomis įstatymų leidėjo tėvams priskirtas teises ir pareigas, manytina, kad tėvai negali savo teisių ir pareigų, susijusių su nepilnamečio vaiko turtinių teisių įgyvendinimu, perleisti kitiems asmenims (įgaliojimu suteikiant teisę trečiajam asmeniui minėtus veiksmus atlikti *įgaliotinio nuožiūra*). Tačiau, jeigu nepilnamečio vaiko tėvai vienašaliai sandoryje – įgaliojime atstovui nurodytą tikslią veiksmų instrukciją, nepaliekant erdvės atstovui veikti savo nuožiūra, manytina, jog tokiu būdu savo tikrąją valią įgaliojime išreiškdami tėvai nepažeistų įstatymų leidėjo išimtinai tėvams suteiktų teisių ir pareigų, susijusių su jų nepilnamečių vaikų turtinių reikalų tvarkymu. Todėl tam tikrais atvejais, kai tėvai, veikdami atsižvelgdami į nepilnamečio vaiko interesus ir nepažeisdami teisės aktuose nustatytų apribojimų, nori įgalioti kitą asmenį atlikti konkretų teisinį veiksmą, susijusį su nepilnamečio vaiko turtu (pvz., perduoti nepilnamečiam vaikui nuosavybės teise priklausantį nekilnojamąjį daiktą), notaras galėtų patvirtinti tokį įgaliojimą⁵⁶. Tai gali būti grindžiama ir argumentu, jog teisė disponuoti turtu nelaikytina išimtinai asme-

⁵² Autorių kolektyvas. *Konsultacijos* // Notariatas, 2016, Nr. 22, p. 132.

⁵³ *Ibid.*

⁵⁴ MAJŪTĖ, V. *Įgaliojimai notaro darbe: praktiniai klausimai* // Notariatas, 2007, Nr. 3, p. 63.

⁵⁵ ČAPLINSKIENĖ, E., et al. *Notariato teisė*. Klaipėda: Druka, 2014, p. 245.

⁵⁶ MAJŪTĖ, V. *Įgaliojimai notaro darbe: praktiniai klausimai* // Notariatas, 2007, Nr. 3, p. 63.

nine teise, todėl neturėtų būti draudžiama pasinaudoti atstovavimo institutu šiai teisei realizuoti teisės aktuose nustatyta tvarka⁵⁷.

Taip pat atkreiptinas dėmesys į tai, jog nepilnamečiai vaikai dėl savo amžiaus, psichinės ir socialinės brandos stokos neturi visiško veiksnio (išskyrus teisės aktuose nurodytas išimtis, t. y. emancipuotus ir santuoką sudariusius nepilnamečius), todėl negali savarankiškai visa apimtimi įgyvendinti savo teisių bei pareigų, susijusių su jiemis nuosavybės teise priklausančiu turtu, o jas įgyvendina per savo atstovus pagal įstatymą arba turėdami jų sutikimą (išskyrus sandorius, kuriuos nepilnamečiai vaikai sudaro savarankiškai pagal CK 2.7. straipsnio 3 dalį ir 2.8 straipsnio 2 dalį)⁵⁸. Aptariant įgaliojimų nepilnamečių iki keturiolikos metų vardu sudarymą, pažymėtina, kad vadovaujantis CK 2.7 straipsnio 1 dalimi už nepilnamečius iki keturiolikos metų sandorius jų vardu sudaro tėvai arba globėjai. Taigi nepilnamečio iki keturiolikos metų vardu sudaromą įgaliojimą (vienašalį sandorį) turėtų pasirašyti ne pats nepilnametis, o jo tėvai arba globėjai, kaip nepilnamečio atstovai pagal įstatymą. Šiame kontekste akcentuotina, jog tėvai ar globėjai, sudarydami ir vykdydami bet kokį sandorį nepilnamečio vardu, privalo veikti išimtinai dėl nepilnamečio interesų⁵⁹ bei savo teises ir pareigas tvarkant nepilnamečio turtą įgyvendinti ypač atidžiai, laikantis vaiko ir tėvų turto atskirumo principo ir kitų teisės aktų reikalavimų. Analizuojant įgaliojimų sudarymą nepilnamečių nuo keturiolikos iki aštuoniolikos metų vardu, pastebėtina, kad minėti asmenys sandorius sudaro, turėdami tėvų arba rūpintojų sutikimą, o sutikimo forma turi atitikti sudaromo sandorio formą (CK 2.8 straipsnio 1 dalis). Atsižvelgiant į tai, nepilnametis nuo keturiolikos iki aštuoniolikos metų įgaliojimą savo vardu sudaro ir pasirašo pats asmeniškai, tačiau turi turėti notarinės formos tėvų arba rūpintojų sutikimą. Kadangi teisės aktai nedetalizuoja, ar minėtas tėvų arba rūpintojų sutikimas turi būti išreikštas pačiame nepilnamečio sudaromame sandoryje, ar atskirame dokumente, manytina, jog tai notaro diskrecija, įgyvendinama atsižvelgiant į konkrečią situaciją bei aplinkybes (pavyzdžiui, nepilnamečio ir jo tėvų (rūpintojų) tą pačią arba skirtingą faktinę buvimo vietą). Taip pat svarbu pažymėti, jog be išankstinio teismo leidimo tėvai neturi teisės nepilnamečio vardu sudaryti tam tikrų įstatymų leidėjo nurodytų sandorių, todėl priklausomai nuo įgaliojimo nepilnamečio vardu atstovui suteikiamų teisių, jų įgyvendinimui, CK 3.188 straipsnio 1 dalyje nurodytais atvejais, po įgaliojimo notarinio patvirtinimo yra būtina gauti išankstinį teismo leidimą bei jį pateikti notarui, jeigu būsimam sandoriui yra taikoma notarinė forma. Turint omenyje, jog notaro institutas kilo iš būtinumo apsaugoti nuosavybę ir sudaryti sąlygas tinkamai ja disponuoti, verta akcentuoti, kad notaro institutas iš prigimties yra neatsiejamai susijęs su vaikų turto apsauga⁶⁰.

⁵⁷ ČAPLINSKIENĖ, E., *et al. Notariato teisė*. Klaipėda: Druka, 2014, p. 245.

⁵⁸ MIEŽINIS, T. *Tėvų teisės ir pareigos, susijusios su jų nepilnamečių vaikų turtu* // *Notariatas*, 2015, Nr. 20, p. 51–52.

⁵⁹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) // *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262, 2.7 straipsnio 2 dalis.

⁶⁰ NEKROŠIUS, V., *et. al. Lietuvos teisinės institucijos*: Vilniaus universiteto vadovėlis. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011, p. 619.

3.4. Atstovui taikomi apribojimai sudaryti sandorius

Pažymėtina, kad vienas iš pagrindinių atstovavimo santykių principų – atstovas turi veikti tik atstovaujamojo interesais. Esminis atstovavimo santykių požymis yra jų fiduciarinis pobūdis, t. y. šie santykiai grindžiami abipusiu atstovo ir atstovaujamojo pasitikėjimu, atstovo lojalumu atstovaujajam, kruopščiu atstovaujamojo nurodymų vykdymu. Todėl atstovas, norėdamas išsaugoti atstovaujamojo pasitikėjimą, turi veikti jo interesais, nepadaryti jam savo veiksmais žalos⁶¹. Nors asmens galimybė dalyvauti civilinėje apyvartoje per įgaliotą asmenį laikytina asmens teisės į ūkinės veiklos laisvę bei iniciatyvą realizavimo garantija⁶², tačiau paties atstovaujamojo interesams užtikrinti, įstatymų leidėjas atstovui numato tam tikrus ribojimus. Pagal CK 2.135 straipsnio 2 dalį asmuo tuo pat metu negali būti abiejų sandorio šalių atstovu. Tačiau minėta nuostata netaikoma vykdant prievolės, taip pat kai abi sandorio šalys aiškiai išreiškia savo valią, kad atstovas veiktų dėl jų abiejų interesų.

Tvirtindamas sandorį, kai bent vienai iš šalių atstovauja kitas asmuo, notaras privalo įsitikinti, kad nėra pažeidžiami teisės aktų nustatyti ribojimai. LAT praktikoje yra išaiškinta, jog *bonus pater familias* (gero šeimos tėvo, apdairaus, rūpestingo ir atidaus asmens) etalono taikymas notarui reiškia ne tik tai, kad jis turi būti toks geras teisininkas, kad civilinėje apyvartoje nebūtų sandorių, turiniu ar forma neatitinkančių įstatymų, bet ir toks atidus teisininkas, kad atkreiptų notarinio veiksmo šalių dėmesį į visas sandorio sudarymo aplinkybes, o kilus menkiausiai abejonei, darytų viską, kad sandoris būtų įformintas tinkamai, arba atsisakytų atlikti notarinį veiksmą⁶³. Taigi, jeigu asmuo, sudarydamas įgaliojimą, informuoja notarą, kad tas pats atstovas atstovaus ir kitai šaliai, notaras įgaliojime turėtų papildomai nurodyti (be abejo, jeigu toks nurodymas atitinka atstovaujamojo valią), kad įgaliotojas pageidauja ir sutinka, jog atstovas veiktų taip pat ir dėl kitos sandorio šalies interesų⁶⁴. Atsižvelgiant į tai, kad būtent įgaliojime yra apibrėžiamos įgaliotiniui suteikiamos teisės, manytina, kad įgaliotojo valia apie tai, kad atstovas gali veikti kartu ir dėl kitos šalies interesų, turi būti apibrėžiama tame pačiame išduodamame įgaliojime⁶⁵. Tuo atveju, jeigu notarui pateikiamame įgaliojime nėra išreikštos įgaliotojo valios apie tai, kad atstovas gali veikti kartu ir dėl kitos šalies interesų, straipsnio autoriaus nuomone, notaras taip pat galėtų paprašyti pateikti atskirą notaro patvirtintą įgaliojimą išdavusio asmens pareiškimą, kuriame atsispindėtų atitinkama įgaliojimą išdavusio asmens valia, o priešingu atveju, notaras turėtų atsisakyti atlikti notarinį veiksmą, siekiant nepažeisti CK įtvirtintos nuostatos, draudžiančios asmeniui tuo pat metu būti abiejų sandorio šalių atstovu.

⁶¹ Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-397/2014.

⁶² JURKEVIČIUS, V. *Neįgaliotas atstovas civilinėje teisėje: lyginamoji analizė: daktaro disertacija*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidyba, 2013, p. 1.

⁶³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E3K-7-143-684/2018.

⁶⁴ ČAPLINSKIENĖ, E., et al. *Notariato teisė*. Klaipėda: Druka, 2014, p. 244.

⁶⁵ Autorių kolektyvas. *Konsultacijos // Notariatas*, 2016, Nr. 21, p. 193.

Kitas atstovo teisių ribojimas nustatytas CK 2.134 straipsnio 1 dalyje, nurodančioje, kad sandoriai, atstovo sudaryti su pačiu savimi, su asmeniu, kurio atstovas jis tuo metu yra, taip pat su savo sutuoktiniu, tėvais, vaikais ir kitais artimaisiais giminaičiais, atstovaujamojo reikalavimu gali būti pripažinti negaliojančiais⁶⁶ (pagal CK 2.134 straipsnio 2 dalį šis sandorių sudarymo su nurodytais asmenimis ribojimas netaikomas, jeigu kiti įstatymai numato ką kita, taip pat kai atstovas veikia atstovaudamas pagal įstatymą). Pastebėtina, jog nors CK numato, kad atstovas negali sudaryti sandorių su aukščiau minėtais asmenimis, toks sandoris pripažįstamas negaliojančiu tik tuomet, kai to reikalauja pats atstovaujamas. Tais atvejais, kai įgaliojimą išduodantis asmuo iš anksto pačiame įgaliojime tiksliai išreiškia savo valią bei aiškiai nurodo, jog atstovas yra įgaliojamas sudaryti konkretų sandorį su konkrečiu asmeniu⁶⁷ (pvz., su atstovo sutuoktiniu, tėvais, vaikais ar kitais artimaisiais giminaičiais), toks įgaliojimas laikytinas tinkamu⁶⁸, kadangi tokią savo valią įgaliojime tiesiogiai išreiškė pats atstovaujamas. LAT praktikoje taip pat akcentuojama, kad tuo atveju, kai įgaliojime atstovaujamas atstovui yra pats nurodęs sudaryti jo vardu sandorį su CK 2.134 straipsnyje nurodytais asmenimis, toks sandoris negali būti vertinamas kaip pažeidžiantis atstovaujamojo teises⁶⁹.

Nors pagal Lietuvos Respublikos notariato įstatymo (toliau – Notariato įstatymas) 51 straipsnį notaras, tvirtindamas sandorius, privalo patikrinti valstybės registru centriniuose duomenų bankuose esančius duomenis, turinčius esminės reikšmės notarinio veiksmo atlikimui ir asmenų teisėtų interesų apsaugai, notaras ne visuomet turi galimybę gauti duomenis iš valstybės registru (Gyventojų registro) apie tai, ar atstovas sudaro sandorį su asmenimis, patenkančiais į CK 2.134 straipsnio 1 dalyje nurodytų asmenų sritį (pvz., atstovo artimaisiais giminaičiais). Pagal CK 3.135 straipsnį artimaisiais giminaičiais pripažįstami tiesiosios linijos giminaičiai iki antrojo laipsnio imtinai (tėvai ir vaikai, seneliai ir vaikaičiai) ir šoninės linijos antrojo laipsnio giminaičiai (broliai ir seserys). Atsižvelgiant į tai, kad pagal Notariato įstatymo 2 straipsnį notaras užtikrina, kad civiliniuose teisiniuose santykiuose nebūtų neteisėtų sandorių ir dokumentų, jis turi įsitikinti, kad asmuo, veikiantis pagal įgaliojimą, ir asmuo, su kuriuo sudaromas sandoris, nėra susiję giminystės ryšiais CK 2.134 straipsnio 1 dalies prasme. Pažymėtina, kad įgaliotinio ir asmens, su kuriuo sudaromas sandoris, pareiga yra informuoti notarą apie juos siejančius giminystės ryšius, kai notaras neturi galimybės giminystės ryšių patikrinti Gyventojų registre⁷⁰. Tokiu atveju įgaliotinis ir asmuo, su kuriuo sudaromas sandoris, pačiame sandoryje turėtų patvirtinti, jog sandorį sudarantys asmenys nėra susiję giminystės ryšiais CK 2.134 straipsnio 1 dalies prasme ir minėtiems asmenims sudarant sandorį nėra interesų konflikto, arba notarui turėtų būti pateiktas atskiras nu-

⁶⁶ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) // Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262, 2.134 straipsnio 1 dalis.

⁶⁷ Autorių kolektyvas. *Konsultacijos* // Notariatas, 2018, Nr. 27, p. 47.

⁶⁸ *Ibid.*

⁶⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-421/2009.

⁷⁰ Autorių kolektyvas. *Konsultacijos* // Notariatas, 2016, Nr. 21, p. 171-172.

rodytų asmenų pareiškimas apie tai, kad sandorio sudarymo metu neegzistuoja aukščiau minėtos aplinkybės⁷¹.

Tam tikrų diskusijų gali kilti ir dėl bendrovės vadovo teisės sudaryti sandorius su savo vadovaujama bendrove įgyvendinimo. Nors šis klausimas nėra tiesiogiai susijęs su įgaliojimų sudarymu, tačiau pastebėtina, jog kartais notarinėje praktikoje pasitaiko atvejų, kada bendrovei sudarant sandorį su bendrovės vadovu (fiziniu asmeniu), iš bendrovės yra prašoma pateikti įgaliojimą, pagal kurį bendrovei sandoryje atstovautų ne bendrovės vadovas, o pagal įgaliojimą atstovaujantis tretysis asmuo (traktuojant, kad bendrovės vadovas negali sudaryti sandorių su pačiu savimi). Kaip minėta, CK 2.134 straipsnio 1 dalyje įtvirtinti apribojimai (t. y. jog atstovas atstovaujamojo vardu negali sudaryti sandorių nei su pačiu savimi, nei su tuo asmeniu, kurio atstovas jis tuo metu yra, taip pat su savo sutuoktiniu bei tėvais, vaikais ir kitais artimaisiais giminaičiais) yra netaikomi, jeigu kiti įstatymai numato ką kita, taip pat kai atstovas veikia kaip atstovas pagal įstatymą (CK 2.134 straipsnio 2 dalis). Taip pat atkreiptinas dėmesys, jog pagal CK 2.81 straipsnio 1 dalį juridiniai asmenys įgyja civilines teises, prisiima civilines pareigas ir jas įgyvendina per savo organus, kurie sudaromi ir veikia pagal įstatymus ir juridinių asmenų steigimo dokumentus. Todėl galima teigti, kad bendrovės vadovas, veikiantis kaip bendrovės valdymo organas, turi atstovo pagal įstatymą statusą. Šiame kontekste aktualus ir LAT išaiškinimas, kuriame akcentuojama, jog kai sandorį bendrovės vardu sudaro jos valdymo organas, laikoma, kad sandorį sudarė pati bendrovė⁷². LAT taip pat yra pažymėjęs, kad bendrovės valdymo organai ir jų nariai nėra laikomi atstovais CK 2.132 straipsnio prasme, nes atstovai yra asmenys, kurie bendrovės valdymo organų yra įgaliojami veikti bendrovės vardu. Todėl CK 2.134 straipsnyje įtvirtinti atstovo įgaliojimų (teisių sudaryti sandorius) apribojimai nėra taikomi bendrovės valdymo organams. Tai, kad bendrovės valdymo organams netaikomi tokie apribojimai, tiesiogiai įtvirtinta ir CK 2.87 straipsnio 6 dalyje, kuri numato juridinio asmens organo nario teisę sudaryti sandorį su juridiniu asmeniu, kurio organo narys jis yra, laikantis nustatytų kitų juridinio asmens organų arba juridinio asmens dalyvių informavimo taisyklių⁷³.

3.5. Dėl užsienio valstybėse patvirtintų įgaliojimų taikymo Lietuvoje

Notarinėje praktikoje gali pasitaikyti atvejų, kai notarinį veiksma Lietuvoje ketinantis atlikti įgaliojimas asmuo (atstovas) Lietuvos notarui pateikia įgaliojimą, kuris yra patvirtintas užsienio valstybės notaro bei kurio galiojimo nėra galimybės patikrinti įgaliojimų registre. Daugiau neaiškumų gali kilti, jeigu užsienio valstybės notaro patvirtinto įgaliojimo tekstas yra sudarytas tik lietuvių kalba, o kai kuriais atvejais, įgaliojime paliudytas tik įgaliojimo parašo tikrumas. Tokiu atveju gali kilti klausimas, ar įgaliojimas, kurio turinio įgaliojimą tvirtinantis užsienio valstybės notaras nesuprato arba tik paliudijo įgaliojimą pasirašiusio asmens parašo tikrumą, gali būti laikomas tinkamu Lietuvoje notariniam veiksmui atlikti?

⁷¹ *Ibid.*

⁷² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. vasario 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E3K-3-5-611/2019.

⁷³ *Ibid.*

Pažymėtina, kad CK 1.40 straipsnis apibrėžia įgaliojimo formai taikytiną teisę ir numato, jog įgaliojimo formai taikoma valstybės, kurioje jis išduotas, teisė. Atsižvelgiant į tai, manytina, kad pagal atitinkamos užsienio valstybės teisės aktus sudarytas ir tos šalies notaro patvirtintas įgaliojimas turėtų būti laikomas galiojančiu Lietuvoje, nepriklausomai nuo to, ar užsienio valstybės notaras patvirtino įgaliojimą kaip sandorį, ar paliudijo asmens parašo tikrumą dokumente, taip pat nepriklausomai nuo to, ar dokumentas sudarytas lietuvių, ar kita kalba⁷⁴. Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad kai kuriose užsienio valstybėse įgaliojimas gali būti patvirtintas nebūtinai notaro, o kito subjekto, kuriam tokią kompetenciją suteikia atitinkamoje užsienio valstybėje galiojanti teisinė sistema. Pažymėtina, kad tam tikrose valstybėse lotyniškasis notariatas apskritai nėra susiformavęs, kadangi ne visos valstybės yra patyrusios reikšmingą romėnų teisės įtaką (o lotyniškasis notariatas yra atsiradęs būtent senovės Romoje ir kitose valstybėse plito kartu su romėnų teisės recepcija)⁷⁵. Todėl, pavyzdžiui, Norvegijoje bei Danijoje notarinius veiksmus (paprastai apsiribojančius dokumentų nuorašų, parašų tikrumo liudijimu ir pan.) atlieka teismai⁷⁶. Kipre, kur atskiros notaro profesijos taip pat nėra, notaro funkcijas atlieka minėtos valstybės Vidaus reikalų ministerijos paskirti asmenys (angl. *certifying officers*⁷⁷). Straipsnio autoriaus nuomone, ta aplinkybė, jog užsienio valstybės fizinio ar juridinio asmens įgaliojimą atitinkamoje užsienio valstybėje dėl joje susiformavusio teisinės sistemos modelio patvirtina ne notaras, o kitas subjektas, turintis šią kompetenciją pagal atitinkamoje užsienio valstybėje galiojančius teisės aktus, neturėtų daryti įtakos tokio įgaliojimo galiojimui Lietuvoje (įgaliojimo formos prasme), be abejo, notarui atskirai įvertinant, ar toks užsienio valstybėje sudarytas įgaliojimas yra tinkamas naudoti Lietuvoje dėl atstovui suteiktų teisių turinio ir apimties (pavyzdžiui, ar įgaliojime yra tinkamai nurodyti teisinio pobūdžio veiksmai, reikalingi Lietuvoje esančio nekilnojamojo daikto perdavimo sandoriui ar kitam sandoriui sudaryti).

Tačiau galima būtų diskutuoti, kaip Lietuvos notarui reikėtų traktuoti įgaliojimą (pavyzdžiui, kuriame paliudytas įgaliojimo parašo tikrumas), jeigu jį sudarė Lietuvos pilietis užsienio valstybėje, kurioje yra veikianti Lietuvos diplomatinė atstovybė (pavyzdžiui, ambasada ar konsulas). Pastebėtina, kad Notariato įstatyme numatytus notarinius veiksmus (įskaitant, bet neapsiribojant, įgaliojimų tvirtinimą) Lietuvos piliečiams, esan-

⁷⁴ Autorių kolektyvas. *Konsultacijos* // Notariatas, 2016, Nr. 21, p. 180–181.

⁷⁵ MIKELĖNAS, V. *Sandorių notarinės formos nustatymo Lietuvos civilinėje teisėje kriterijai ir reikšmė: lyginamasis aspektas* // Notariatas, 2007, Nr. 2, p. 25, 27.

⁷⁶ Norvegijos teismų administracijos informacija. *Notarial certification*. Prieiga per internetą <<https://www.domstol.no/en/other-errands/notarial-acts/>> (žiūrėta 2021-04-06); Danijos užsienio reikalų ministerijos informacija. Power of attorneys, Letters of verifications, etc. Prieiga per internetą <https://um.dk/en/travel-and-residence/legalisation-frontpage/legalisation%20danish/power-of-attorneys/> (žiūrėta 2021-04-06).

⁷⁷ *Notary Services in Cyprus*. Prieiga per internetą <https://www.lawyers-cyprus.com/notary-services-in-cyprus#:~:text=The%20only%20notarial%20activity%20admitted,order%20to%20conduct%20their%20activity> (žiūrėta 2021-04-06).

tiems užsienyje, atlieka Lietuvos Respublikos konsuliniai pareigūnai⁷⁸. Taigi užsienyje esančiam Lietuvos piliečiui, turinčiam faktinę galimybę dėl įgaliojimo, kaip vienašalio sandorio, tvirtinimo kreiptis į veikiančią Lietuvos diplomatinę atstovybę (ypač jeigu ji įsikūrusi tame pačiame mieste), tačiau šia galimybe sąmoningai nepasinaudojant bei nusprendžiant įgaliojimą dėl tam tikrų priežasčių pasitvirtinti pagal užsienio valstybės teisę (pavyzdžiui, įgaliojime vien paliudijant įgaliotojo parašo tikrumą), manytina, kad tokį dokumentą priimančiam Lietuvos notarui tenka papildoma rizika dėl galimų teisi- nių ginčų ateityje. Minėta rizika gali kilti ne tik dėl tam tikrais atvejais abejonių galinčios sukelti įgaliojimo formos ar įgaliojimą patvirtinusio subjekto, kartais neturinčio notaro statuso arba teisinio išsilavinimo, tačiau ir dėl galimybės Lietuvos notarui pagal tokį dokumentą įsitikinti įgaliotojo tikrąja valia. Galima teigti, kad įgaliotojo parašo tikrumą liudijantis užsienio valstybės subjektas paprastai nesigilina į įgaliojimą pasirašančio as- mens valią ar jos susiformavimo aplinkybes, įgaliotojui neišaiškina atliekamo veiksmo prasmės ir pasekmių, kadangi yra apsiribojama vien tik fakto, jog dokumentą pasirašė konkretus asmuo, paliudijimu. Todėl tais atvejais, kai Lietuvos notarui pateikiamas pa- gal užsienio valstybės teisę Lietuvos piliečio išduotas įgaliojimas (pavyzdžiui, kuriame paliudytas įgaliotojo parašo tikrumas), skirtas notarinio veiksmo atlikimui Lietuvoje, jeigu atitinkamoje užsienio valstybėje ar konkrečiame mieste veikia Lietuvos diploma- tinė atstovybė ir Lietuvos notarui kyla abejonių dėl įgaliotojo tikrosios valios, Lietuvos notaras galėtų rekomenduoti (ar pareikalauti) įgaliojimą, kaip vienašalį sandorį, pagal Lietuvos teisę pasitvirtinti būtent Lietuvos diplomatinėje atstovybėje, o ne apsiriboti pagal atitinkamos užsienio valstybės teisę sudarytame dokumente paliudytu įgalioto- jo parašo tikrumu. Pastebėtina ir tai, jog kai kuriais atvejais užsienio valstybėse (pvz., Vokietijoje) asmeniui gali būti sudaryta galimybė tiek paliudyti jo parašo tikrumą doku- mente, tiek patvirtinti asmens sudaromą dokumentą. Todėl kiekvienu konkrečiu atveju, kai notarui pateikiamas užsienio valstybėje išduotas įgaliojimas, notaras turėtų įvertinti, ar tokio įgaliojimo sudarymo metu buvo įsitikinta įgaliojimą išduodančio asmens valia.

Galimą teisinį ginčą dėl įgaliojimo, sudaryto pagal užsienio valstybės teisę, iliustruo- ja LAT nagrinėta byla, kurioje kasatorius skundu mėgino ginčyti prieš tai civilinę by- lą nagrinėjusių pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų išvadą, kad ieškovo vardu Seišelių Respublikoje išduotas įgaliojimas yra notarine forma sudarytas, pasirašytas ir antspaudu patvirtintas ieškovo įgaliojimas, patvirtintas pažyma (*Apostille*)⁷⁹. Kasa- torius argumentavo, kad tokia teismų išvada nepagrįsta, nes nei Seišelių Respublikos, nei kitų valstybių – 1961 m. Hagos konvencijos narių – notarai nėra patvirtinę ieškovo vardu išduoto įgaliojimo, o yra patvirtinę tik *pasirašiusio asmens parašą*. Kasatorius by- loje teigė, jog įgaliojime esantis įrašas „pasirašė mano akivaizdoje“ reiškia, kad notaras patvirtina dokumente pasirašiusio asmens parašą, tačiau, liudydamas dokumente pa-

⁷⁸ Lietuvos Respublikos notariato įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) // Valstybės žinios, 1992, Nr. 28-810, 25 straipsnis.

⁷⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-78/2013.

sirašiusio asmens parašo tikrumą, notaras nepatvirtino įgaliojimo turinio⁸⁰. Šiuo atveju teisėjų kolegija pažymėjo, kad kasatoriaus argumentai, jog įrašas dokumente „pasirašė mano akivaizdoje“ reiškia, kad notaras patvirtina dokumente pasirašiusio asmens parašą, o tam, kad būtų patvirtintas įgaliojimas, notaras turi daryti įrašą „įgaliojimą tvirtinu“, yra tik subjektyvaus pobūdžio kasatoriaus samprotavimai, nepagrįsti teisės normomis ar jų taikymo praktika, atmetant šiuos kasacinio skundo argumentus. Teisėjų kolegija atkreipė dėmesį, kad nagrinėjamu atveju nėra ginčo dėl įgaliojimo turinio, atsakovas pateikia abejonių dėl įgaliojimo formos, o sprendžiant dėl įgaliojimo, išduoto kitoje valstybėje, galiojimo ir apimties, yra aktualus CK 1.40 straipsnio aiškinimas ir taikymas. Atsižvelgdamas į CK 1.40 straipsnio nuostatą, kad įgaliojimo formai taikoma valstybės, kurioje jis išduotas, teisė, LAT konstatavo, jog nagrinėjamu atveju įgaliojimo formos (ar įgaliojimas buvo patvirtintas notariškai bei ar toks patvirtinimas yra pakankamas) klausimas turi būti sprendžiamas vadovaujantis Seišelių Respublikos teise. LAT pažymėjo, kad kasatorius nei pirmosios, nei apeliacinės instancijos teismui nepateikė jokių įrodymų, kurie leistų teigti, kad įgaliojimas sudarytas nesilaikant jam Seišelių Respublikos teisėje nustatytos formos, arba įrodymų, kurie leistų daryti pagrįstą prielaidą, kad įgaliojimas sudarytas nesilaikant jam nustatytos teisinės formos (pvz., nepatvirtintas notaro). Teismas teigė, jog pagal bendrąją įrodinėjimo pareigos paskirstymo taisyklę, kiekviena šalis turi įrodyti aplinkybes, kuriomis grindžia savo reikalavimus ar atsikirtimus. Dėl šios priežasties kasatorius, teigiąs, kad įgaliojimas su spaudu „<...> *Notary Seychelles*“ pagal Seišelių Respublikos teisę nėra notarinės formos, turėjo pateikti tokius savo teiginius pagrindžiančius įrodymus. Kasatoriui šios pareigos neįvykdžius, LAT pažymėjo, kad teismai pagrįstai vadovavosi bylose esančiais įrodymais, juos vertino pagal savo vidinį įsitikinimą, o atsakovo teiginius laikė neįrodytais⁸¹. Nors šiuo atveju aukščiau minėtoje valstybėje nėra Lietuvos diplomatinės atstovybės, manytina, jog tais atvejais, kai Lietuvos pilietis yra užsienio valstybėje, kurioje yra įsikūrusi Lietuvos diplomatinė atstovybė, būtent joje pagal Lietuvos teisę patvirtintas įgaliojimas galėtų lemti tai, kad dokumentą priimančiam Lietuvos notarui ateityje būtų mažesnė potencialių teisinių ginčų kilimo rizika.

Šiame kontekste būtina akcentuoti, kad Lietuvos Respublikoje pateikiamas užsienio valstybėje sudarytas dokumentas turi būti patvirtintas pažyma (Apostille), kai užsienio valstybė yra prisijungusi prie 1961 m. Hagos konvencijos dėl užsienio valstybėse išduotų dokumentų legalizavimo panaikinimo⁸², arba dokumentas turi būti legalizuotas (dokumentą išdavusioje ir dokumentą priimančioje valstybėje), jeigu atitinkama užsienio valstybė nėra minėtos Hagos konvencijos dalyvė. Taip pat užsienio valstybės notaro tvirtinamasis įrašas (kuriuo patvirtintas įgaliojimas arba paliudytas įgaliojimo parašo tikrumas) ir užsienio valstybėje atliktas legalizacijos įrašas turėtų būti išversti į valstybinę lietuvių

⁸⁰ *Ibid.*

⁸¹ *Ibid.*

⁸² 1961 m. Hagos konvencija dėl užsienio valstybėse išduotų dokumentų legalizavimo panaikinimo // Valstybės žinios, 1997, Nr. 68-1699.

kalbą (pažymėtina, jog notaro raštvedyba tvarkoma valstybine kalba⁸³, taip pat juridinių asmenų dokumentų nevalstybine kalba arba be vertimo į valstybinę lietuvių kalbą pateikimas gali užtraukti Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso⁸⁴ 501 straipsnyje nurodytą baudą (nuo 120 iki 170 eurų) dokumentus pateikusių juridinių asmenų vadovams ar kitiems atsakingiems asmenims).

Svarbu aptarti ir atvejį, kai užsienio valstybėje notaro patvirtintame įgaliojime nėra nurodytas jo galiojimo terminas. CK 1.40 straipsnis numato, kad įgaliojimo galiojimo terminas, jeigu nenurodytas įgaliojime, nustatomas pagal valstybės, kurioje atstovas veikia, teisę. Šiuo atveju laikomasi tarptautinėje teisėje galiojančio veiklos vietos principo (lot. *lex loci activitatis*), pagal kurį yra taikoma valstybės, kurios teritorijoje veikiama (pavyzdžiui, atstovas atlieka veiksmus), teisė⁸⁵. Taigi, kai pagal užsienio valstybėje patvirtintą įgaliojimą atstovas veiksmus atlieka Lietuvoje, jeigu tokiaime įgaliojime terminas nenurodytas, jis turėtų būti nustatomas būtent pagal Lietuvos teisę. Nors CK 2.142 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta bendroji taisyklė dėl įgaliojimo termino, t. y. jeigu terminas įgaliojime nenurodytas, tai įgaliojimas galioja vienerius metus nuo jo sudarymo dienos, to paties straipsnio 2 dalyje įstatymų leidėjas numato minėtos bendrosios taisyklės išimtį – notaro patvirtintas veiksams atlikti užsienyje skirtas įgaliojimas, kuriame nenurodytas galiojimo laikas, galioja, kol jį panaikina įgaliojimą išdavęs asmuo (CK 2.142 straipsnio 2 dalis). Taigi minėta išimtis taikytina tuomet, kai notaro patvirtintas įgaliojimas yra skirtas veiksams atlikti užsienio valstybėje. Galima diskutuoti, ar ši įstatymų leidėjo išimtis turėtų būti taikoma tik Lietuvos notarų patvirtintiems įgaliojimams, skirtiems veiksams atlikti užsienyje⁸⁶, ar ji taikoma ir užsienio notarų patvirtintiems įgaliojimams, kai pagal juos veiksmai yra atliekami Lietuvoje, kaip užsienio valstybėje. Viena vertus, teisinėje literatūroje teigiama, jog, aiškinant civilinės teisės normas, kai tam tikro žodžio (sąvokos) reikšmė yra apibrėžta įstatyme, reikėtų vadovautis būtent įstatymo pateiktu sąvokos aiškinimu⁸⁷. Todėl atsižvelgiant į tai, kad *notaro* sąvoka pateikiama Notariato įstatyme, kurio 2 straipsnyje nurodoma, kad notaras yra „asmuo, atliekantis šio įstatymo nustatytas funkcijas“, straipsnio autoriaus nuomone, yra pagrindo teigti, kad Notariato įstatymo nustatytas funkcijas gali atlikti tik Lietuvos notaras, o užsienio šalių notarams minėtas įstatymas nėra jų veiklos pagrindas. Laikydami tokio formalus aiškinimo būdo, galėtume daryti išvadą, kad CK 2.142 straipsnio 2 dalyje įstatymų leidėjas vartoja būtent Notariato įstatyme pateiktą *notaro* sąvoką, turėdamas omenyje Lietuvos notarą, atliekantį Notariato įstatymo nustatytas funkcijas. Kita vertus, išskirtinę kompetenciją aiškinti ir taikyti teisės normas Lietuvoje turi teisingumą

⁸³ Lietuvos Respublikos notariato įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) // Valstybės žinios, 1992, Nr. 28-810, 15 straipsnis.

⁸⁴ Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo tvarkos įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). TAR, 2015-07-10, Nr. 11216.

⁸⁵ MIKELĖNAS, V., et al. *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 181.

⁸⁶ Autorių kolektyvas. *Konsultacijos* // Notariatas. Lietuvos notarų rūmai, 2013, Nr. 16, p. 148.

⁸⁷ MIKELĖNAS, V., et al. *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 69.

vykdantys teismai, o į LAT nutartyse esančius įstatymų ir kitų teisės aktų taikymo išaiškinimus privalo atsižvelgti valstybės ir kitos institucijos, taip pat kiti asmenys, taikydami tuos pačius įstatymus ir kitus teisės aktus⁸⁸. Pažymėtina, kad nors LAT nėra tiesiogiai pasisakęs dėl CK 2.142 straipsnio 2 dalies taikymo, šio teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų atrankos kolegija yra sprendusi šiame kontekste aktualų klausimą dėl kasacinio skundo (dėl Klaipėdos apygardos teismo 2019 m. gruodžio 12 d. nutarties civilinėje byloje⁸⁹ peržiūrėjimo) priėmimo nagrinėti LAT. Minėtame skunde kasatorius argumentavo, jog kadangi užsienio valstybės – Ispanijos Karalystės notaras įgaliojimą, kuriame nenurodytas įgaliojimo galiojimo terminas, patvirtino veiksams Lietuvos Respublikoje atlikti, „todėl šiuo atveju turi būti taikoma ne CK 2.142 straipsnio 2 dalis (veiksmas užsienyje), o 2.142 straipsnio 1 dalis (veiksams Lietuvos Respublikoje)“⁹⁰. Kasatorius laikėsi pozicijos, kad Ispanijos Karalystės notaro patvirtintas įgaliojimas (jame nesant nurodyto galiojimo termino) Lietuvos Respublikoje galioja ne iki įgaliojimo panaikinimo, o vienerius metus nuo jo sudarymo dienos ir, atsižvelgiant į tai, įgaliotas asmuo pasibaigus įgaliojimo terminui neturėjo jokios teisės atstovauti kreditoriui antstolių kontoroje atliekant prieš kasatorių nukreiptus teisinius veiksmus vykdomojoje byloje (kasatorius teigė, kad įgaliojimo asmens kreipimasis į antstolės kontorą ir iš kasatoriaus išieškotų pinigų pervedimas į įgaliojimo asmens sąskaitą banke atlikti jau nebegaliojant Ispanijos Karalystėje išduotam įgaliojimui)⁹¹. Atkreiptinas dėmesys, kad civilinę bylą nagrinėjusiems teismams pripažinus, jog Ispanijos Karalystės notaro patvirtintas įgaliojimas, skirtas veiksams atlikti Lietuvoje ir kuriame nenurodytas jo galiojimo terminas, galioja, kol jį panaikina įgaliojimą išdavęs asmuo (t. y. įgaliojimą terminą nustatant pagal CK 2.142 straipsnio 2 dalį), LAT teisėjų atrankos kolegija kasacinio skundo vertinimo stadijoje *nenustatė*, kad teismai civilinės bylos nagrinėjimo metu būtų netinkamai taikę ir pažeidę teisės normas (įskaitant materialines), nukrypę nuo LAT praktikos bei jog toks pažeidimas galėjo turėti įtakos neteisėtai nutarčiai civilinėje byloje priimti⁹². Todėl, atsižvelgiant į tai, kad LAT atsisakė priimti minėtą kasacinį skundą (t. y. teisėjų kolegijai nors ir nesuformulavus teisės taikymo ir aiškinimo taisyklės, tačiau išnagrinėtoje civilinėje byloje nenustačius materialinės teisės normų pažeidimo), tuo pagrindu, straipsnio autoriaus nuomone, galima daryti išvadą, jog CK 2.142 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta taisyklė, kad įgaliojimas, kuriame nenurodytas galiojimo laikas, galioja, kol jį panaikina įgaliojimą išdavęs asmuo, taikytina taip pat ir užsienio notarų patvirtintiems įgaliojimams, kai pagal juos veiksmai yra atliekami Lietuvoje, kaip užsienio valstybėje.

⁸⁸ Lietuvos Respublikos teismų įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) // Valstybės žinios, 1994, Nr. 46-851, 23 straipsnio 3 dalis.

⁸⁹ Klaipėdos apygardos teismo 2019 m. gruodžio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1705-1092/2019.

⁹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. vasario 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. CIK-147-2020.

⁹¹ *Ibid.*

⁹² *Ibid.*

3.6. Dėl įgaliojimo sudaryti santuokos metu įgyto turto pasidalijimo ar vedybų sutartį

Pagal CK 3.116 straipsnio 1 dalį vieno sutuoktinio ar jų kreditorių reikalavimu turtas, kuris yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė, gali būti padalytas sutuoktiniams jų susitarimu arba teismo sprendimu tiek susituokusiems, tiek santuoką nutraukusiems ar pradėjusiems gyventi skyrium⁹³. Svarstant, ar sutuoktinių turto pasidalijimo sutartis galėtų būti sudaroma per atstovą pagal notaro patvirtintą įgaliojimą, visų pirma, reikėtų atsižvelgti į tai, kad CK 2.132 straipsnio 1 dalyje yra aiškiai išreikšta įstatymų leidėjo valia leisti per atstovus sudaryti visus sandorius, išskyrus tuos, kuriuos dėl jų pobūdžio civilinės teisės subjektai gali sudaryti tik asmeniškai, ir kitokius įstatymų nurodytus sandorius. Pažymėtina, jog prie sandorių, kuriuos dėl jų asmeninio pobūdžio asmenys gali sudaryti tik patys asmeniškai, pavyzdžių paprastai priskiriami testamentas sudarymas bei santuokos sudarymas⁹⁴. Šiame kontekste reikėtų pastebėti, kuo sutuoktinių turto pasidalijimo sutarties pobūdis skiriasi nuo vedybų sutarties, kuri taip pat laikytina itin glaudžiai susijusia su santuokos sudarymu⁹⁵.

Vedybų sutartis yra sutuoktinių susitarimas, nustatantis jų turtines teises ir pareigas santuokos metu, taip pat po santuokos nutraukimo ar gyvenant skyrium (separacija)⁹⁶. Pagal CK 3.104 straipsnio 4 dalį sutuoktiniai vedybų sutartyje gali nustatyti teises ir pareigas, susijusias su turto tvarkymu, tarpusavio išlaikymu, dalyvavimu tenkinant šeimos reikmes ir darant išlaidas, taip pat turto padalijimo būdą ir tvarką, jei santuoka nutraukiama, bei kitus klausimus, susijusius su sutuoktinių tarpusavio turтинiais santykiais. Nors vedybų sutartyje numatomas dalyvavimas tenkinant šeimos reikmes priskirtinas prie turtinių santykių, tačiau jis taip pat apima ir šeimos dvasinių, kultūrinių, intelektinių ir kitų asmeninio pobūdžio poreikių tenkinimą. Be to, sutuoktinių tarpusavio išlaikymo klausimai taip pat sietini su CK 3.27 straipsnyje įtvirtinta neturtine sutuoktinių pareiga vienas kitą remti (materialiai bei moraliai), prisidėti tenkinant bendrus šeimos ar kito sutuoktinio poreikius⁹⁷. Atkreiptinas dėmesys, kad vedybų sutartimi paprastai aptariamos tos turtinės teisės ir pareigos, kurios jau yra įgytos ar bus įgytos ateityje būtent santuokos instituto pagrindu⁹⁸. LAT savo praktikoje taip pat akcentuoja, kad vedybų sutarčių sudarymui yra itin svarbi sutuoktinių valios autonomija reguliuojant tarpusavio turтинius

⁹³ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) // Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262, 3.116 straipsnio 1 dalis.

⁹⁴ ČAPLINSKIENĖ, E., et al. *Notariato teisė*. Klaipėda: Druka, 2014, p. 237.

⁹⁵ *Ibid.*

⁹⁶ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) // Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262, 3.101 straipsnis.

⁹⁷ Autorių kolektyvas. *Konsultacijos* // Notariatas, 2016, Nr. 21, p. 170.

⁹⁸ EL OSTA, L. *Vedybų sutarties vieta sutarčių sistemoje: magistro baigiamasis darbas*. Vytauto Didžiojo universitetas, Kaunas, 2008, p. 19. Prieiga per internetą https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/121970/1/laura_el_osta_md.pdf (žiūrėta 2021-04-06).

santykius⁹⁹. Atsižvelgiant į tai, autoriaus nuomone, vedybų sutartis negali būti sudaryta per įgaliotą asmenį, kadangi pagal savo esmę tokia sutartis priskirtina prie sandorių, kuriuos dėl jų asmeninio pobūdžio asmenys gali sudaryti tik patys asmeniškai. Tam, jog nekiltų abejonių, ar vedybų sutartį galima sudaryti per atstovą, Lietuvos įstatymų leidėjas galėtų apsvarstyti pasekti Latvijos pavyzdžiu ir CK tiesiogiai reglamentuoti, kad vedybų sutarties asmenys per įgaliotą asmenį sudaryti negali. Pavyzdžiui, Latvijos civilinio kodekso 115 straipsnis aiškiai nurodo, kad sudarant vedybų sutartį šalių negali pakeisti jų įgalioti asmenys, o tokią sutartį gali sudaryti tik patys ketinantys susituokti asmenys arba sutuoktiniai, išreikšdami savo valią tuo pačiu metu notaro akivaizdoje¹⁰⁰.

Priešingai yra su turto pasidalijimo sutartimi, kurioje aptariami turbinio pobūdžio klausimai ir kuri negali būti laikoma asmeninio pobūdžio sutartimi¹⁰¹. Pažymėtina, kad tokią sutartį sudaryti ir pasidalyti įgytą turtą galima tiek santuokos nutraukimo metu, tiek santuokos nenutraukiant. Būtent todėl, jog turto pasidalijimo sutartis nėra laikytina asmeninio pobūdžio sutartimi, manytina, jog tokia sutartis galėtų būti sudaroma per atstovą pagal notaro patvirtintą įgaliojimą. Atkreiptinas dėmesys, kad įgaliojime tokiu atveju turėtų būti tiksliai išreikšta įgaliojimą sudarančio asmens valia (pavyzdžiui, konkrečiai nurodoma, kokiomis dalimis bei kokį turtą dalinti)¹⁰².

3.7. Dėl įgaliojimo padovanoti turtą, priimti dovaną bei tarnaujančiuoju tampančio daikto savininko (sandoriu nustatant servitutą) teisės išduoti įgaliojimą

Įgaliojimą ketinantis sudaryti asmuo, neturintis reikiamų teisinių žinių, gali nenumanyti, jog teisės aktai įtvirtina specialias taisykles tam tikriems įgaliojimams sudaryti. Viena iš dažniausių notariniėje praktikoje galinčių pasitaikyti situacijų, kai įgaliojimą sudarantis asmuo nori suteikti teisę atstovui padovanoti įgaliotojui nuosavybės teise priklausantį nekilnojamąjį turtą trečiajam asmeniui. Dažnai nuostatą *padovanoti turtą* įgaliojimus sudarantys asmenys nori įtraukti ir į bendruosius įgaliojimus, išduodamus įvairiems skirtingo pobūdžio veiksams atlikti, neketinant konkretizuoti nei ketinamo padovanoti turto, nei trečiojo asmens, kuriam turtas turės būti padovanotas. Gali pasitaikyti atvejų, kai patys asmenys dar nėra iš anksto detaliai apgalvoję minėtų klausimų, tačiau įgaliojimu siekia suteikti atstovui teisę padovanoti jų turtą tretiesiems asmenims. Nors bendrasis (generalinis) įgaliojimas civilinės apyvartos dalyvių vertinamas kaip labai patogus, nes tikimasi, kad toks įgaliojimas pačiam atstovaujamajam ateityje leis fiziškai neatlikti jokių papildomų (net ir įgaliotojui nuosavybės teise priklausančio turto dovano-

⁹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gruodžio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E3K-3-480-378/2017.

¹⁰⁰ Latvijos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais), *Valdības Vēstnesis* (lietuvių k. *Vyriausybės žinios*), 1937, Nr. 41, 115 straipsnis. Prieiga per internetą <https://likumi.lv/ta/en/en/id/225418-the-civil-law> (žiūrėta 2021-04-06).

¹⁰¹ Autorių kolektyvas. *Konsultacijos* // Notariatas, 2016, Nr. 21, p. 170.

¹⁰² *Ibid.*

jimo) veiksmų, pastebėtina, kad, norint tokiu įgaliojimu suteikti atstovui teisę padovanoti turtą, būtina laikytis CK nustatytų reikalavimų, siekiant, jog sudarant dovanojimo sandorį nekiltų sunkumų¹⁰³.

Pažymėtina, kad įstatymų leidėjas yra įtvirtinęs atstovaujamojo teisių apsaugą, kuri neleidžia atstovui savo nuožiūra pasirinkti ir nuspręsti, koks įgaliotojui nuosavybės teise priklausantis turtas bei kokiam asmeniui gali būti padovanotas naudojantis įgaliojimu. CK 6.471 straipsnio 5 dalyje nurodoma, kad įgaliojimas dovanojimo sutarčiai sudaryti, kuriame nenurodytas sutarties dalykas ir apdovanotasis, negalioja. Taigi įgaliojimą sudarantis asmuo, pageidaujantis suteikti atstovui teisę padovanoti įgaliotojui nuosavybės teise priklausantį turtą, privalo pačiame įgaliojime aiškiai įvardyti tiek ketinamą padovanoti turtą (būsimos sutarties dalyką), tiek ir apdovanotąjį.

Atkreiptinas dėmesys, kad nors aukščiau minėta CK nuostata aiškiai apibrėžia reikalavimus įgaliojimo turiniui, kai asmuo išduoda įgaliojimą jo vardu padovanoti įgaliotojui nuosavybės teise priklausanti turtą, gali kilti klausimas dėl analogiško reikalavimo taikymo ir tais atvejais, kai įgaliojimu suteikiama teise įgaliotojo vardu priimti įgaliotojui (kaip apdovanotajam) dovanojamą turtą. Šiuo atveju galima atkreipti dėmesį, kad CK 6.471 straipsnio pavadinimas yra „dovanojimo apribojimai“ ir minėto straipsnio nuostatomis įstatymų leidėjas nustato būtent dovanojimo apribojimus, o apie dovanos priėmimą ar dovanojimo sutarties sudarymą abiem šalims¹⁰⁴ minėtame straipsnyje nėra kalbama. Todėl, manytina, kad įstatymo leidėjo suformuota taisyklė (jog įgaliojimas dovanojimo sutarčiai sudaryti, kuriame nenurodytas sutarties dalykas ir apdovanotasis, negalioja), taikytina tik įgaliojimui, kurį sudaro įgaliotojas¹⁰⁵, kaip dovanotojas. O pagal įgaliotojo, kaip dovanos gavėjo, išduotą įgaliojimą priimti dovaną atstovas gali ir tais atvejais, kai įgaliojime nėra nurodytas dovanotojas ir sutarties dalykas¹⁰⁶.

Klausimų sukelia ir CK 4.125 straipsnis, numatantis, kad sandoriais nustatyti servitutus turi teisę tik pats tarnaujančiuoju tampančio daikto savininkas. Atsižvelgiant į CK 2.132 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą įstatymų leidėjo nuostatą, kad asmenys turi teisę sudaryti sandorius per atstovus, išskyrus tuos sandorius, kurie dėl savo pobūdžio gali būti asmenų sudaromi tiktai asmeniškai, ir kitokius įstatymų nurodytus sandorius, sutinkama nuomonė, kad CK 4.125 straipsnis nėra išimtis iš CK 2.132 straipsnio 1 dalyje numatytos bendrosios taisyklės, pagal kurią civilinių teisinių santykių subjektai turi teisę sudaryti sandorius ne tik patys, bet ir per atstovus¹⁰⁷. CK 4.125 straipsnio nuostata gali būti vertinama kaip įtvirtinanti reikalavimą, jog nustatant servitutą sandoriais visais atvejais turi būti išreikšta dėl servituto nustatymo tarnaujančiu tampančio daikto savininko valia (t. y. ši valia privalo būti išreikšta, tačiau, galima teigti, jog nebūtinai pačioje

¹⁰³ TIKNIŪTĖ, A. *Atstovo įgaliojimų viršijimas – teorija ir praktika*. Jurisprudencija, t. 18, Nr. 3, 2011, p. 988.

¹⁰⁴ Autorių kolektyvas. *Konsultacijos* // Notariatas, 2018, Nr. 26, p. 117.

¹⁰⁵ *Ibid.*

¹⁰⁶ Autorių kolektyvas. *Konsultacijos* // Notariatas, 2017, Nr. 24, p. 135.

¹⁰⁷ Autorių kolektyvas. *Konsultacijos* // Notariatas, 2013, Nr. 16, p. 147.

servituto nustatymo sutartyje). Pažymėtina, kad CK 4.124 straipsnio 3 dalis nurodo, jog nustatant servitutus, visais atvejais turi būti ir dėl servitutų nustatymo viešpataujančiuoju tampančio daikto savininko valia, išskyrus atvejus, kai servitutą nustato įstatymai ar teismo sprendimas. Taigi, pagal CK 4.125 straipsnį, servitutas nustatomas tarnaujančiojo ir viešpataujančiojo daiktų savininkų susitarimu¹⁰⁸. Sutinkama nuomonė, kad tuo atveju, jeigu tarnaujančiojo daikto savininkas pats negali sudaryti sandorio dėl servituto nustatymo, jis savo valią dėl tokio sandorio sudarymo galėtų iš anksto išreikšti vienašaliu sandoriniu – įgaliojimu, ir teisę tokį sandorį sudaryti suteikti atstovui¹⁰⁹. Tačiau, atsižvelgiant į įstatymo leidėjo reguliavimą bei juo sukuriama tarnaujančiojo daikto savininko teisių apsaugą, autoriaus nuomone, tokio įgaliojimo turinys turėtų aiškiai išreikšti tarnaujančiuoju tampančio daikto savininko valią, pačiame įgaliojime konkretizuojant būsimo servituto turinį, dėl kurio neturėtų būti paliekama teisė savo nuožiūra nuspręsti įgaliojime nurodytam atstovui.

Išvados

Įgaliojimas atspindini išorinius atstovavimo santykius bei nurodo, kokius sandorius ir kitus teisinius veiksmus įgaliojimą išdavusio asmens vardu turi teisę atlikti atstovas santykiuose su trečiaisiais asmenimis. Akcentuotina, jog, prieš tvirtinant įgaliojimą, notarus itin svarbu tinkamai išsiaiškinti įgaliojimą sudarančio asmens tikrąją valią bei įgaliojimu ketinamus pasiekti tikslus, kadangi notarinėje praktikoje dažnai teisinės patirties neturintis asmuo iš pradžių pageidauja suteikti atstovui itin plačias teises (neįvertinus galimų atstovavimo rizikų), tačiau notarus teoriškai supažindinus įgaliojimą su įmanomais tokio įgaliojimo išdavimo teisiniais padariniais, įgaliojimą sudarantis asmuo pakeičia savo valią bei iš esmės pakoreguoja savo pageidaujamą sudaryti įgaliojimą. Notarus, atsižvelgęs į įgaliojimo išreikštą valią bei tinkamai pritaikius teisės aktuose nustatytas su atstovavimo institutu susijusias taisykles, taip pat reikėtų skirti ypatingą dėmesį įgaliojimo turinio formulavimui. Pažymėtina, jog, nepakankamai atidžiai apibrėžiant atstovui suteikiamas teises, atsiranda tikimybė, kad įgaliojimą priimančiam subjektui gali kilti rimtų abejonių dėl įgaliojime išreikštos atstovaujamojo valios, o tai gali sutrukdyti pasinaudoti notaro patvirtintu įgaliojimu.

¹⁰⁸ *Ibid.*

¹⁰⁹ *Ibid.*



**DOVILĖ
GASPARIŪNĖ**

kandidatė į notarus
(asesorė)

Virtuali valiuta – teisėta atsiskaitymo priemonė notaro tvirtinamuose sandoriuose?

Įvadas

Žodžiai „virtuali valiuta“ pastaruju metu viešojoje erdvėje skamba vis dažniau. Apie virtualias valutas vis daugiau diskutuojama įvairiose žiniasklaidos priemonėse, vis daugiau žmonių išdrįsta įsigyti virtualią valiutą, kartais galbūt ne visai suprasdami, kas tai yra, ir neįvertindami šios valiutos keliamos rizikos.

Kaip teigiama 2020 m. rugsėjo mėn. Kembridžo universiteto mokslininkų parengtoje trečiojoje kriptovaliutos turto lyginamojoje studijoje (angl. *3rd Global Cryptoasset benchmarking study*) (kriptovaliuta yra suprantama kaip viena iš virtualios valiutos rūšių)¹, kriptovaliutų pramonė įžengė į augimo stadiją, nepaisant priešpriešų, su kuriomis susidūrė 2018 metais². Minėtas Kembridžo universiteto mokslininkų atliktas tyrimas parodė, kad 2020 m. trečiajame ketvirtyje visame pasaulyje buvo 101 milijonas kriptovaliutos

¹ What is virtual currency? Prieiga per internetą <https://corporatefinanceinstitute.com/resources/knowledge/other/virtual-currency/> (žiūrėta 2021-06-09).

² BANDIN, A., et al. University of Cambridge. 3rd Global Cryptoasset benchmarking study, 2020. Prieiga per internetą <https://www.jbs.cam.ac.uk/faculty-research/centres/alternative-finance/publications/3rd-global-cryptoasset-benchmarking-study/> (žiūrėta 2020-10-17).

naudotojų (palyginimui, 2018 m. tokių naudotojų pasaulyje buvo tik 35 milijonai)³. Vadinasi, virtualios valiutos (o ypač vienos iš jos rūšies – kriptovaliutos) populiarumas visame pasaulyje auga, žmonėms nebeužtenka tradicinių atsiskaitymo priemonių (būdų), tokių kaip pinigai, šalys tarpusavio atsiskaitymuose siekia naudoti alternatyvias, nuo viešosios valdžios nepriklausomas atsiskaitymo priemones (būdus).

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos civilinio kodekso⁴ 6.36 straipsnio 1 dalimi, piniginės prievolės⁵ turi būti išreiškiamos ir apmokamos valiuta, kuri pagal galiojančius įstatymus yra teisėta atsiskaitymo priemonė Lietuvos Respublikoje. To paties straipsnio 2 dalyje nurodoma, kad piniginės prievolės gali būti įstatymų nustatyta tvarka apmokamos banknotais (monetomis), čekiais, vekseliais, mokamaisiais pavedimais, naudojant mokamąsias korteles ar kitomis teisėtomis mokėjimo priemonėmis. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas aiškiai įtvirtina, kad atsiskaityti pagal pinigines prievolės galima tik tokiomis atsiskaitymo priemonėmis, kurios atitinka įstatymų ir kitų teisės aktų reikalavimus ir jiems neprieštaruoja, t. y. kurios yra teisėtos. Ši nuostata atkartota ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje, pavyzdžiui, vienoje iš savo nutarčių Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, nagrinėdamas ginčą „[...] dėl prievolės, atsiradusios iš ieškovo ir atsakovo sudarytos paskolos sutarties, kurios dalykas – pinigai, t. y. JAV doleriai, vykdymo“, pakartojo Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.36 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą taisyklę bei pasisakė, kad „[...] skolininkas privalo apmokėti prievolę ta valiuta, kuri yra teisėta atsiskaitymo priemonė [...]“.

Tad kyla klausimas, ar virtuali valiuta apskritai yra teisėta atsiskaitymo priemonė šalių sudaromuose sandoriuose? Informacinėms technologijoms žengiant į priekį, notaras gali susidurti su situacija, kai šalys notaro tvirtinamame sandoryje sieks pasirinkti virtualią valiutą kaip tarpusavio atsiskaitymo priemonę. Tuomet notaras gali susidurti su problema, siekdamas atsakyti į klausimą, ar jis gali tvirtinti sandorį, kuriame šalys kaip atsiskaitymo priemonę norėtų pasirinkti virtualią valiutą, pavyzdžiui, ar gali notaras tvirtinti nekilnojamojo daikto pirkimo-pardavimo sutartį, kurioje šalys tarpusavyje atsiskaitytų virtualia valiuta? Ar gali notaras tvirtinti paskolos sutartį, pagal kurią paskolos davėjas suteikia paskolos gavėjui paskolą ne grynaisiais pinigais ar mokėjimo pavedimu, bet virtualia valiuta? Ar gali notaras tvirtinti vekselį, pagal kurį vekselio davėjas įsipareigoja gražinti vekselyje nurodytą sumą virtualia valiuta? Ar gali šalys mainų sutartyje priemoną už mažesnės kainos turtą mokėti virtualia valiuta? Ar galima pagal akcijų pirkimo-pardavimo ar įmonės pirkimo-pardavimo sutartį atsiskaityti virtualia valiuta?

³ Fries T. Report: There Are Now 101 Million Cryptocurrency Users Worldwide, 2020. Prieiga per internetą <https://tokenist.com/report-there-are-now-101-million-cryptocurrency-users-worldwide/> (žiūrėta 2020-10-18).

⁴ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) // Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

⁵ „Piniginėmis laikomos prievolės, kurių dalyką sudaro skolininko pareiga perduoti kreditoriui atitinkamą sumą (t. y. tam tikros vertės piniginius ženklus) ir kreditoriaus teisė reikalauti iš skolininko ją sumokėti“. MIKELĖNAS, V., MIZARAS, V., VILEITA, A. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Šeštoji knyga: prievolių teisė (pirmas tomas). Vilnius: UAB „Justitia“, 2003, p. 64.

Straipsnyje, pasitelkiant Lietuvos Respublikos bei Europos Sąjungos teisės aktus, mokslininkų įžvalgas, Lietuvos Respublikos teismų praktiką, siekiama atsakyti į aukščiau **keliamus klausimus**. Šio straipsnio **tikslas** – atsakyti į pagrindinį klausimą – ar notaras gali tvirtinti sandorį, kuriame šalys kaip atsiskaitymo priemonę siekia pasirinkti virtualią valiutą? Ar vis dėlto atsiskaitymas virtualia valiuta notaro tvirtinamuose sandoriuose nėra įmanomas? O gal įmanomas, tik nėra įprastas?

1. Atsiskaitymų pagal pinigines prievoles priemonės (būdai): atsiskaitymas grynaisiais / negrynaisiais pinigais bei kitos įstatymų nustatytos atsiskaitymų priemonės (būdai)

Prieš pradėdant nagrinėti virtualią valiutą, kaip galimai teisėtą atsiskaitymo priemonę notaro tvirtinamuose sandoriuose, tikslinga aptarti, kokios apskritai yra galimos atsiskaitymų pagal pinigines prievoles priemonės (būdai) sandoriuose.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.929 straipsniu, išskiriamos dvi pagrindinės atsiskaitymų pagal pinigines prievoles priemonės (būdai):

1. Atsiskaitymas grynaisiais pinigais. Kaip nurodoma Lietuvos Respublikos mokėjų įstatymo 2 straipsnio 18 dalyje, gryniesiems pinigais – tai banknotai ir monetos⁷, o 2005 m. spalio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamente (EB) Nr. 1889/2005 „Dėl grynujų pinigų, įvežamų į Bendriją ar išvežamų iš jos, kontrolės“ 2 straipsnio 2 dalyje gryniesiems pinigais apibrėžiami kaip valiuta (banknotai ir monetos, kurie yra apyvartoje kaip atsiskaitymo priemonė).

2. Atsiskaitymas negrynaisiais pinigais. „Negryniesiems pinigais – tai piniginės lėšos, esančios kredito įstaigų atidarytose sąskaitose.“⁹ Atsiskaitymas negrynaisiais pinigais atliekamas per bankus, kuriuose yra atidarytos atitinkamos sąskaitos, jeigu ko kita nenustatyta įstatyme arba ko neriboja naudojamos atsiskaitymų formos. Prie negrynųjų pinigų būtų galima priskirti ir lėšas⁶ elektroninių pinigų įstaigose („elektroninių pinigų įstaiga yra Lietuvos banko licencijuotas rinkos dalyvis, turintis teisę leisti elektroninius pinigus“⁷ (pavyzdžiui, Paysera, Wallter, Perlas Finance ir kitos)).

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.930 straipsnio 1 dalimi, atsiskaitymai negrynaisiais pinigais atliekami naudojant mokėjimo pavedimus, akredityvus, čekius, vekselius, inkaso ir kitas įstatymų nustatytas atsiskaitymų priemones (Prie tokių, pasak V. Bagdono, gali būti priskiriamas atsiskaitymas mainais („[...] kai sutartyje numatoma atsiskaityti preke už prekę, pagal numatytas sumas“), konsignacija („tai atsiskaitymas už produkciją ją realizavus nustatytais sutartyje terminais, konkrečiomis datomis“), atsiskaitymas kliringo būdu („kliringo atveju pirkėjui importuotojui suteikiamas kreditas iš

⁶ 11 Vadovaujantis Lietuvos Respublikos mokėjų įstatymo 2 straipsnio 18 dalimi, lėšos – gryniesiems pinigais (banknotai ir monetos), pinigais sąskaitoje ir elektroniniai pinigai.

⁷ 12 El. pinigų įstaigos. Lietuvos banko internetinis puslapis. Prieiga per internetą < <https://www.lb.lt/lt/el-pinigu-istaigos> (žiūrėta 2020-12-09).

trečios šalies specialios kliringo sąskaitos“) ir kiti⁸. Prie kitų atsiskaitymų priemonių (būdų) dar būtų galima paminėti žiro atsiskaitymus, kai lėšos pervedamos iš vienos sąskaitos į kitą nereikalaujant papildomos registracijos⁹. Kaip teigia M. Laurinatis, „šiuo metu pasaulyje cirkuliuoja daugybė kitų atsiskaitymų formų: žinios, informacija, todėl mums įprasti banknotai, su išreikšta nominalia verte ant jų, yra tik maža ekonominio pasaulio dalis“¹⁰.

Šalys sudaromuose sandoriuose turi teisę pasirinkti ir nustatyti bet kurią tarpusavio atsiskaitymo priemonę, nustatytą Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.930 straipsnio 1 dalyje. Tą šalims garantuoja ir sutarčių laisvės principas, įtvirtintas ne tik Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.156 straipsnyje, bet ir UNIDROIT tarptautinių komercinių sutarčių principų 1.1. straipsnyje¹¹, taip pat Europos sutarčių teisės principų 1:102 straipsnyje (šalys gali laisvai sudaryti sutartį ir nustatyti jos turinį, laikydamosi sąžiningumo ir sąžiningo elgesio reikalavimų bei privalomų taisyklių)¹².

Pagrįstai kyla klausimas – ar virtuali valiuta patenka į aukščiau nurodyto Lietuvos Respublikos civilinio kodekso pateiktą atsiskaitymų negrynaisiais pinigais priemonių (būdų) sąrašą – konkrečiai, ar virtuali valiuta patenka į „kitų įstatymų nustatytų atsiskaitymo priemonių“ sąrašą? Į šį klausimą bus atsakyta išnagrinėjus, kas yra virtuali valiuta; ar atsiskaitymą virtualia valiuta leidžia įstatymai?

2. Virtuali valiuta kaip atsiskaitymų priemonė (būdas)

2.1. Virtualios valiutos samprata ir jos reglamentavimas

Trumpai aptarus, kokios apskritai yra galimos atsiskaitymų priemonės (būdai) pagal pinigines prievoles, tikslinga pereiti prie virtualios valiutos sąvokos, reglamentavimo, rūšių.

Lietuvos Respublikoje iki 2020 m. sausio 10 d. nebuvo teisės akto, reglamentuojančio virtualias valiutas. 2020 m. sausio 10 d. įsigaliojo Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymo pakeitimai, kuriais į nacionalinę teisę buvo perkelta 2018 m. gegužės 30 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2018/843¹³ (toliau – Direktyva), kuria iš dalies keičiama Direktyva (ES) 2015/849 dėl

⁸ BAGDONAS, V. *Verslo kontraktų sudarymas, įvertinimas ir kreditavimas*. Vilnius: Gedimino technikos universitetas, 2000, p. 68.

⁹ Giro – secure online transfers. Prieiga per internetą <https://www.giropay.de/> (žiūrėta 2021-01-24).

¹⁰ LAURINAITIS, M. Elektroninių pinigų teisinis reguliavimas. Daktaro disertacija. Vilnius, 2015. Prieiga per internetą file:///C:/Users/gaspa/Downloads/13610014.pdf (žiūrėta 2020-12-18).

¹¹ UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts, 2016. Prieiga per internetą <<https://www.unidroit.org/instruments/commercial-contracts/unidroit-principles-2016> (žiūrėta 2020-06-24).

¹² Principles of European Contract law. Prieiga per internetą <https://www.trans-lex.org/400200/_/pecl/#head_4 (žiūrėta 2020-06-24).

¹³ Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2018/843, kuria iš dalies keičiama Direktyva (ES) 2015/849 dėl finansų sistemos naudojimo pinigų plovimui ar teroristų finansavimui prevencijos ir iš dalies keičiamos direktyvos 2009/138/EB ir 2013/36/ES. Prieiga per internetą <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2018/843/oj?locale=lt> (žiūrėta 2020-08-22).

finansų sistemos naudojimo pinigų plovimui ar teroristų finansavimui prevencijos ir iš dalies keičiamos direktyvos 2009/138/EB ir 2013/36/ES (t. y. penktoji direktyva pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos srityje)¹⁴. Pinigų plovimo ir terorizmo finansavimo prevencijos įstatymo pakeitimais siekta užtikrinti didesnę klientų apsaugą bei sumažinti pinigų plovimo riziką, būdingą virtualiųjų valiutų rinkai ir pirminiam virtualiosios valiutos siūlymui (ICO)¹⁵.

Tiek Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymo¹⁶ 222, tiek Direktyvos¹⁷ 3 straipsnio 16 punktą įtvirtina panašias virtualios valiutos sąvokas: **virtualioji valiuta**, – *skaitmeninę vertę turinti, bet teisinio valiutos ar pinigų statuso neturinti priemonė, kurios neleidžia ar už kurią nelaiduoja centrinis bankas ar kita valstybės institucija ir kuri nėra būtina susieta su valiuta, tačiau kurią fiziniai ar juridiniai asmenys pripažįsta kaip mainų priemonę* ir kuri gali būti pervedama, saugoma ir parduodama elektroninėmis priemonėmis. Vadovaujantis Direktyvos 3 straipsnio 16 punktu, **virtualioji valiuta** – *skaitmeninė vertės forma, kuri nėra išleista arba užtikrinta centrinio banko ar viešosios valdžios institucijos, nebūtinai susieta su teisės aktais nustatyta valiuta ir neturinti teisinio valiutos ar pinigų statuso, tačiau pripažįstama fizinių arba juridinių asmenų kaip atsiskaitymo priemonė ir galinti būti perduodama, laikoma arba parduodama elektroniniu būdu*.

Virtuali valiuta įvairiuose šaltiniuose apibūdinama panašiai. 2017 m. spalio 10 d. Lietuvos bankas patvirtino poziciją dėl virtualiųjų valiutų ir pirminio virtualiųjų valiutų žetonų platinimo. Joje nurodoma, kad „**virtualioji valiuta** – *tai nereglamentuoti ir nereguliuojami skaitmeniniai pinigai, kuriuos galima naudoti kaip atsiskaitymo priemonę, tačiau šiuos pinigus į apyvartą išleidžia ir garantuoja ne centrinis bankas* (Europos bankininkystės institucija, 2013 m.)“¹⁸. Kaip pažymėjo Vilniaus miesto apylinkės teismas vienoje iš civilinių bylų, „Lietuvos bankas nevykdo atsiskaitymų virtualia valiuta bitkoinais priežiūros“¹⁹.

¹⁴ 2020-01-10 įsigalioja Pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymo pakeitimai. Notarų rūmų internetinė svetainė. Prieiga per internetą <https://www.notarurumai.lt>.> (žiūrėta 2020-07-15).

¹⁵ Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymo Nr. VIII-275 2, 4, 7, 9, 10, 11, 19, 20, 25 straipsnių, priedo pakeitimo ir įstatymo papildymo 251 straipsniu įstatymo projekto aiškinamasis raštas, 2019. Prieiga per internetą <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/0f303400925a11e98a8298567570d639?jfwid=-irouk9b4y> (žiūrėta 2020-12-12).

¹⁶ Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) // Valstybės žinios, 1997, Nr. 64-1502. Nauja redakcija nuo 2017-07-13, Nr. XIII-568.

¹⁷ Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2018/843. Prieiga per internetą <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2018/843/oj?locale=lt> (žiūrėta 2020-06-26).

¹⁸ Lietuvos banko pozicija dėl virtualiųjų valiutų ir pirminio virtualiųjų valiutų žetonų platinimo, 2017. Prieiga per internetą <https://www.lb.lt/uploads/documents/files/171010pozicija%20del%20virtualiu%20valiutu%20ir%20VV%20zetonu%20platinimo.pdf> (žiūrėta 2020-06-27).

¹⁹ Vilniaus miesto apylinkės teismo 2015 m. lapkričio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-20484-466/2015. Prieiga per internetą / <https://eteismai.lt/byla/35062162099606/2-20484-466/2015?word=virtuali%20valiuta> (žiūrėta 2020-09-12).

Europos bankininkystės institucija 2014 m. liepos 4 d. savo išleistoje nuomonėje nurodo, kad **virtualioji valiuta** – tai skaitmeninis vertės atvaizdavimas, kuris nėra išleistas centrinio banko arba valstybinės valdžios, nesusietas su įprasta valiuta, asmenų naudojamas kaip mainų priemonė ir gali būti perduota, saugoma bei ja prekiaujama elektroniniu būdu²⁰.

Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos (toliau – VMI prie Finansų ministerijos) 2018 m. birželio 11 d. parengė paaiškinimą dėl mokesčių įstatymų nuostatų taikymo vienetams ir gyventojams, vykdančiams su virtualiosiomis valiutomis ir / arba pirminio žetonų platinimu susijusias veiklas²¹. Minėtame paaiškiniame nurodoma, kad „**virtualioji valiuta** – tai decentralizuotai ar iš dalies decentralizuotai leidžiama atsiskaitymo priemonė, kurios leidimas įprastai nėra reguliuojamas jokios valstybės teisės aktais, už kurios leidimą nėra atsakingas atitinkamos valstybės įgaliotas asmuo, kurios privalomas priėmimas kaip atsiskaitymo priemonės nėra nustatytas jokioje valstybėje, kurios kursą nustato paklausa ir pasiūla ir kurios leidimo ir / ar naudojimo sąlygose nėra nustatyta jokių papildomų įsipareigojimų suteikti kitas paslaugas (išskyrus nustatomą pirmumo teisę atsiskaityti tokia valiuta) ir / ar pateikti prekes“. VMI prie Finansų ministerijos teigia, kad kalbant apie virtualias valiutas, „[...] iš esmės turimos omenyje tokios priemonės kaip bitcoin, ethereum, ripple, litecoin ir pan.“

Taip pat pažymima, kad „[...] Pelno mokesčio ir Gyventojų pajamų mokesčio įstatymų požiūriu pagal vykdomų sandorių turinį ir ekonominę prasmę „virtualioji valiuta“ pripažįstama trumpalaikiu turtu, kuris gali būti naudojamas kaip atsiskaitymo priemonė už prekes ir paslaugas arba laikomas parduoti, kai tuo tarpu PVM tikslais „virtualioji valiuta“ laikoma tokia pat valiuta kaip eurai, doleriai ir pan.“²² Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.97 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad civilinių teisių objektai yra daiktai, pinigai ir vertybiniai popieriai, kitas turtas bei turtinės teisės, intelektinės veiklos rezultatai, informacija, veiksmai ir veiksmy rezultatai, taip pat kitos turtinės ir neturtinės vertybės. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas vienoje iš nutarčių²³ yra pažymėjęs, jog, aiškinant sąvoką „kitas turtas“, pasitelktinas Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.97 straipsnis, kuriame kaip civilinių teisių objektai pripažįstami ne tik daiktai, bet ir vertybiniai popieriai, pinigai, turtinės teisės, intelektinės veiklos rezultatai ir pan. „Taigi, teisine prasme turtu yra laikomi tie civilinių teisių (nuosavybės) objektai, kurie turi vienokią ar kitokią ekonominę ar objektyvią vertę ir civilinio apyvartumo savybę, t. y. tokį objektą jo savininkas turi

²⁰ European Banking Authority opinion on 'virtual currencies', 2014. Prieiga per internetą <https://www.lb.lt/uploads/documents/files/news/eba.pdf.pdf> (žiūrėta 2020-06-27).

²¹ Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos raštas „Dėl virtualių valiutų ir pirminio virtualių žetonų platinimo veiklos mokesčių nuostatų paaiškinimo“, 2018, Nr. (18.10-31-1E)RM-21969. Prieiga per internetą <https://www.vmi.lt/cms/documents/10162/8782061/RM-21969/15714723-5658-41e1-a41d-1be4e3705a1a> (žiūrėta 2020-06-27)

²² *Ibid.*

²³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-103-378/2016. Prieiga per internetą <https://eteismai.lt/byla/141402177828956/3K-3-103-378/2016> (žiūrėta 2021-01-24)

galimybę perleisti kitam asmeniui“²⁴. Vadovaujantis teismų suformuotu Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.97 straipsnio aiškinimu matyti, jog teisinė prasmė yra siejama su ekonomine ar objektyvia verte bei civilinio apyvartumo savybe, todėl *galima daryti prielaidą, jog virtuali valiuta yra tinkamas civilinių teisinių santykių objektas* (virtuali valiuta turi ekonominę vertę, taip pat virtualios valiutos savininkas ją gali perleisti kitam asmeniui) ir yra priskirtina prie kito turto. Taip pat *virtuali valiuta laikytina tiek mainų* (tą įtvirtina Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymas), *tiek atsiskaitymo priemone* (tą įtvirtina Direktyva). Tad pagrįstai galime daryti išvadą, kad virtuali valiuta patenka į „kitų įstatymų nustatytų atsiskaitymo priemonių“ sąrašą. Taip pat galima sutikti su Europos Sąjungos Teisingumo Teismo nuomone, jog virtuali valiuta „yra tiesioginė atsiskaitymo priemonė tarp sandorių vykdytojų, kurie ją prima“²⁵.

Kai kurios šalys virtualiąsias valutas laiko valiutomis, pavyzdžiui, Estija ar Italija, kitos – *nematerialiuoju turtu ar vertybiniais popieriais*²⁶. Kanadoje virtuali valiuta nėra laikoma teisėta atsiskaitymo priemone²⁷. Vokietijoje virtuali valiuta nėra laikoma pinigais, ji prilyginama investiciniam turtui arba alternatyviai valiutai (angl. substitute currency)²⁸. Vokietijoje planuojama priimti teisės aktų pakeitimus, kurie leistų Vokietijos bankams prekiauti kriptovaliutomis ir jas saugoti²⁹.

Iš to, kas išdėstyta aukščiau, galima daryti išvadą, kad *virtuali valiuta Lietuvos Respublikoje yra teisėta atsiskaitymo priemonė, kurią naudoti tarpusavio atsiskaitymuose leidžia ne tik Lietuvos Respublikos, bet ir Europos Sąjungos teisės aktai*. Jei tarpusavio atsiskaitymuose naudoti virtualią valiutą šalims leidžia teisės aktai (t. y. virtuali valiuta pripažįstama teisėta atsiskaitymo priemone), kyla klausimas – ar šalys gali naudoti virtualią valiutą ir notaro tvirtinamuose sandoriuose?

²⁴ *Ibid.*

²⁵ Europos Teisingumo Teismo (penktosios kolegijos) 2015 m. spalio 22 d. sprendimas byloje Nr. C-264/14. Prieiga per internetą <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=170305&text=&dir=&doclang=LT&part=1&occ=first&mode=lst&pageIndex=0&cid=1555581> (žiūrėta 2020-09-12).

²⁶ Kvainauskas K.: Lietuvoje atsiranda daugiau teisinio aiškumo dėl kriptovaliutų, 2018. Prieiga per internetą <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/nuomones/kestutis-kvainauskas-lietuvoje-atsiranda-daugiau-teisinio-aiskumo-del-kriptovaliutu-18-1012802> (žiūrėta 2020-06-27)

²⁷ Regulation of Bitcoin in Selected Jurisdictions, The Law Library of Congress, Global Legal Research Center. Prieiga per internetą <https://www.loc.gov/law/help/bitcoin-survey/regulation-of-bitcoin.pdf> (žiūrėta 2020-10-27).

²⁸ DALMEN, J., et al. Blockchain and cryptocurrency regulation, Germany, 2019. Prieiga per internetą <https://www.globallegalinsights.com/practice-areas/blockchain-laws-and-regulations/germany> (žiūrėta 2020-10-17)

²⁹ FRIES, T. Germany Passes Law Enabling Banks to Store Cryptocurrencies, 2020. Prieiga per internetą <https://tokenist.com/germany-passes-law-enabling-banks-to-store-cryptocurrencies/> (žiūrėta 2020-10-17).

2.2. Virtualios valiutos rūšys

Kad geriau suprastume, kas tai yra virtuali valiuta, tikslinga trumpai aptarti jos rūšis bei išsiaiškinti, ar šia valiuta galima realiai atsiskaityti už prekes ar paslaugas.

Europos centrinis bankas 2012 m. išleistoje ataskaitoje „Virtualių valiutų schemas“³⁰ išskyrė tris **virtualių valiutų rūšis** pagal jų sąveiką su realiąja valiuta ir realiąja ekonomika:

1. **„Uždaros virtualios valiutos** (angl. *closed virtual currency schemes*). Tokios valiutos dažniausiai neturi jokio ryšio su realiąja ekonomika ir naudojamos virtualioje erdvėje: virtualioms prekėms ir paslaugoms įsigyti. Tokia valiuta neturėtų būti prekiaujama už virtualios bendruomenės ribų.

2. **Virtualios valiutos su vienos krypties srautu** (angl. *virtual currency schemes with unidirectional flow*). Virtualią valiutą galima įsigyti naudojant realią valiutą tam tikru kursu, tačiau negalimas atgalinis keitimas. Tokios rūšies pinigais galima atsiskaityti už virtualias prekes ir paslaugas, tačiau kartais įmanoma įsigyti realių prekių ir paslaugų.

3. **Virtualios valiutos su dvejų krypčių srautu** (angl. *virtual currency schemes with bidirectional flow*). Šias valiutas galima pirkti (parduoti) kaip ir bet kokią kitą realią valiutą.

Naudojantis tokiais virtualiais pinigais galima atsiskaityti tiek už virtualias, tiek už realias prekes ir paslaugas. Prie trečios rūšies virtualių valiutų galima priskirti naujos kartos decentralizuotas, tiesioginio apsiskeitimo tarp vartotojų (angl. *peer-to-peer*) modelio virtualias valiutas, kurios dažnai dar vadinamos kriptografinėmis elektroninėmis valiutomis (kripto valiutomis) (angl. *crypto currency*).³¹

„**Kripto valiuta** dažniausiai apibrėžiama kaip virtuali valiuta, turinti ir kai kurių elektroninių pinigų (dar vadinamų skaitmeniniais pinigais, skaitmenine valiuta) savybių.“ Kripto valiutas gali išleisti bet kas, jų vertę paprastai nustato šių kripto valiutų paklausa ir pasiūla. Kripto valiutos yra decentralizuotos ir jų veikimo principai, vystymasis ir funkcionavimas priklauso nuo jomis besinaudojančios bendruomenės daugumos sprendimo³².

„**Žetonai** yra kripto valiutų rūšis, kuri skirta užtikrinti tam tikros informacinių technologijų platformos ar aplikacijos funkcionavimą ar palaikymą. Žetonai naudojami pagal nustatytas priemonės išleidimo sąlygas ir suteikia jo savininkui leidėjo nustatytas teises (pvz., teisę gauti įmonės pelno, pajamų, palūkanų už investuotas lėšas dalį, teisę gauti tam tikrų prekių ar paslaugų ir kt.).“³³

Iš to, kas išdėstyta aukščiau, matome, kad vienas virtualias valiutas galima naudoti realiame gyvenime atsiskaitant už prekes ar paslaugas, kitos naudojamos tik virtualioje erdvėje (pavyzdžiui, kai kurios virtualios valiutos naudojamos internetinių kompiuterinių

³⁰ Lietuvos bankas: įspėjimas dėl virtualių valiutų, 2014. Prieiga per internetą https://www.lb.lt/uploads/documents/files/news/ispejimas_bitcoin.pdf (žiūrėta 2020-06-27).

³¹ *Ibid.*, 1.

³² Audito, apskaitos, turto vertinimo ir nemokumo valdymo tarnybos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos raštas „Kripto valiutos ir žetonų apskaitos rekomendacijos“, 2018. Prieiga per internetą <http://savadai.savadai.lt/document.php?id=15630&PHPSESSID=5c89a8a8fcdcb0b25bdaae76c93ba71e> (žiūrėta 2020-09-12).

³³ *Ibid.*

žaidimų aplinkoje ir socialiniuose tinkluose). Tačiau vis daugiau ne tik fizinių asmenų, tačiau taip pat ir įmonių leidžia atsiskaityti už paslaugas naudojantis virtualia valiuta. Kol kas vietų, kuriose būtų galima atsiskaityti virtualia valiuta, skaičius yra ribotas. Kaip pavyzdį būtų galima pateikti skrydžių bendrovę „AirBaltic“, keletą internetinių parduotuvių, taip pat taksi kompanijas, kurios priima atsiskaitymus virtualia valiuta: kompiuterinės ir buitinės technikos prekių elektroninė parduotuvė „Varle.lt“ skelbia, kad už jų parduodamas prekes galima atsiskaityti ne tik grynaisiais pinigais, elektronine bankininkyste ir pan., bet ir kriptovaliuta (Bitcoin, Litecoin, Ethereum)³⁴. Apie atsiskaitymą šiomis virtualiomis valiutomis taip pat skelbia ir elektroniniais atvirukais prekiaujanti kompanija eGifter.³⁵ Buities technikos ir elektronikos mažmeninės prekybos elektroninė parduotuvė „Topocentras.lt“ informuoja, kad įsigyti prekes internetinėje parduotuvėje topocentras.lt galima atsiskaitant ir bitkoinais („Topocentras“ priima atsiskaitymus tik bitkoinais, bet ne kita virtualia valiuta)³⁶. Atsiskaitymą tik bitkoinais taip pat priima ir skrydžių bendrovė „Airbaltic“³⁷, taksi įmonė „Express Jazz“³⁸, Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos taksi kompanija „HexCars“³⁹. Manytina, jog virtualių valiutų populiarumas auga ir bėgant laikui augs, taip pat augs ir vietų bei prekių skaičius, už kurias bus galima jomis atsiskaityti, nes paprastai atsiskaitymams virtualia valiuta netaikomi administraciniai, pavyzdžiui, pervedimo mokestis, taikomas atliekant bankinę operaciją, juose nedalyvauja bankai ar kitos kredito institucijos. Būtent tai ir žavi virtualios valiutos rinkos dalyvius, kadangi mokėjimai ar perlaidos įvyksta itin greitai, ir, ko gero, svarbiausia virtualios valiutos naudotojams – anonimiškai. Asmuo, kuris gaus virtualią valiutą, matys tik ID kodą, tačiau tiksliai nežinos, kokios šalies pilietis virtualią valiutą siunčia, kas tiksliai moka už paslaugas. Deja, bet tai sudaro palankias sąlygas pinigams plauti, teroristams finansuoti bei kitoms nusikalstamoms veikoms atlikti.

2.3. Ar virtuali valiuta gali būti prilyginama elektroniniams pinigams?

Terminai „virtuali valiuta“ ir „elektroniniai pinigai“ dažnai painiojami, todėl gali susidaryti įspūdis, jog virtuali valiuta ir elektroniniai pinigai yra vienas ir tas pats. Tačiau tokia išvada yra klaidinanti. „Nors kriptovaliutos ir elektroniniai pinigai turi nemažai panašu-

³⁴ Varle.lt internetinis puslapis. Prieiga per internetą <https://www.varle.lt/info/atsiskaitymo-budai/> (žiūrėta 2021-01-23).

³⁵ Elektroninių atvirukų kompanijos eGifter internetinis puslapis. Prieiga per internetą <https://www.egifter.com/> (žiūrėta 2021-01-25)

³⁶ Topocentras.lt internetinis puslapis. Prieiga per internetą <https://www.topocentras.lt/mokejimo-budai> (žiūrėta 2021-01-23).

³⁷ „Airbaltic“ internetinis puslapis. Prieiga per internetą https://www.google.com/search?q=bit-pay&rlz=1C1CHZN_enLT926LT926&oq=bitpay&aqs=chrome.0.69i59j0l7.2619j0j15&sourceid=chrome&ie=UTF-8 (žiūrėta 2020-12-17).

³⁸ Taksi įmonės „Express Jazz“ internetinis puslapis. Prieiga per internetą <https://jazzexpress.lt/paslaugos-ir-tarifai> (žiūrėta 2021-01-25).

³⁹ HexCars internetinis puslapis. Prieiga per internetą <https://hexcars.co.uk/blog/taxi-with-bitcoin/> (žiūrėta 2021-01-25).

mų, tačiau neturėtų būti tapatinami.⁴⁰ Tokia pati nuostata yra išreikšta ir Direktyvoje, kurioje nurodoma, kad „virtualiosios valiutos neturėtų būti painiojamos su elektroniniais pinigais“⁴¹.

Lietuvoje elektroninių pinigų naudojimas reglamentuotas Lietuvos Respublikos elektroninių pinigų ir elektroninių pinigų įstaigų įstatymu⁴². Šio įstatymo 2 straipsnio 1 dalyje nurodoma, jog elektroniniai pinigai – elektroninių pinigų leidėjams gavus lėšų iš fizinių arba juridinių asmenų į apyvartą išleidžiama pinigine vertė, išreikšta kaip reikalavimas jos leidėjui ir turinti šiuos požymius: 1) yra laikoma elektroninėse, įskaitant magnetines, laikmenose; 2) skirta mokėjimo operacijoms atlikti; 3) priimama asmenų, kurie nėra tų elektroninių pinigų leidėjai.

Dauguma virtualių valiutų (pvz., *bitcoin*, *ethereum*, *litecoin* ir kt.) tenkina pirmuosius du aukščiau paminėtus elektroninių pinigų požymius, t. y. jos yra laikomos elektroninėse laikmenose (pvz., elektroninėse virtualių valiutų piniginėse) ir yra naudojamos įvairioms mokėjimo operacijoms atlikti, pavyzdžiui, įsigyti prekes, konvertuoti į kitas valiutas ir panašiai. Tačiau ar virtualios valiutos atitinka elektroninių pinigų trečiąjį požymį?

Į šį klausimą atsakyti jau sudėtingiau. Virtualias valiutas gaminti gali bet kas, turintis kompiuterį ir naudojantis specialias programas. Virtualių valiutų kasėjai teoriškai galėtų būti laikomi tiek virtualių valiutų leidėjais, tiek ir naudotojais. Toks virtualių valiutų kasėjų vaidmens interpretavimas reikštų, kad virtualios valiutos neatitinka trečiojo elektroniniams pinigams keliamo reikalavimo.

Taip pat svarbu paminėti, kad Lietuvos Respublikos elektroninių pinigų ir elektroninių pinigų įstaigų įstatymas taip pat numato ir specifinius reikalavimus, taikomus elektroninių pinigų leidėjams. Elektroninių pinigų įstaiga gali būti tik akcinė bendrovė arba uždaroji akcinė bendrovė, kuriai išduota elektroninių pinigų įstaigos licencija. Kaip pavyzdį galima pateikti Lietuvoje gerai žinomą mokėjimų sistemą – Paysera, kuri elektroninių pinigų įstaigos licenciją gavo 2012 metais. Dauguma virtualių valiutų kūrėjų tokios licencijos neturi. Be to, daugumos virtualių valiutų kūrėjai yra fiziniai asmenys, kas vėl rodo, kad virtualių valiutų leidėjas neatitinka įstatyme numatytų reikalavimų.

Manytina, kad virtuali valiuta nėra prilyginama elektroniniams pinigams, šios sąvokos negali būti tapatinamos, nes virtualios valiutos neatitinka visų elektroninių pinigų požymių, įtvirtintų Lietuvos Respublikos elektroninių pinigų ir elektroninių pinigų įstaigų įstatyme, elektroninius pinigus, kitaip nei virtualias valiutas, leidžia tik Lietuvos Respublikos elektroninių pinigų ir elektroninių pinigų įstaigų įstatyme nurodyti subjektai, pavyzdžiui, kredito įstaigos, elektroninių pinigų įstaigos, Europos centrinis bankas, valstybių narių centriniai bankai ir kiti minėtame įstatyme nurodyti subjektai, tarp kurių virtualių valiutų leidėjų nėra nurodyta. Elektroniniai pinigai išleidžiami jų leidėjams gavus piniginių lėšų iš

⁴⁰ Ar kriptovaliutos yra elektroniniai pinigai? Prieiga per internetą <http://www.kriptovaliutos.lt/analizes/ar-kriptovaliutos-yra-elektroniniai-pinigai/> (žiūrėta 2020-09-12).

⁴¹ Direktyva, *op. cit.*

⁴² Lietuvos Respublikos elektroninių pinigų ir elektroninių pinigų įstaigų įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) // TAR, 2018, Nr. 6730.

savo klientų. Tokiems klientams pareikalavus, elektroninių pinigų leidėjas yra įpareigotas išpirkti išleistus elektroninius pinigus nominaliąją pinigine verte. O pareigos išpirkti virtualias valiutas nėra. Be to, virtualios valiutos, kitaip nei elektroniniai pinigai, nėra padengtos centrinio banko pinigais, jos yra decentralizuotos, neprižiūrimos jokios šalies valdžios institucijų. Tad sąvokų „virtuali valiuta“ ir „elektroniniai pinigai“ tapatinti nereikėtų.

3. Ar gali notaras tvirtinti sandorius, kuriuose šalys ketina atsiskaityti virtualia valiuta?

Notaras yra valstybės įgaliotas asmuo, kuris, atlikdamas Notariato įstatymo nustatytas funkcijas, privalo užtikrinti, kad civiliniuose teisiniuose santykiuose nebūtų neteisėtų sandorių bei dokumentų. Šią pareigą notarui nustato Lietuvos Respublikos notariato įstatymo 2 straipsnis⁴³. Notaro pareigų esmę sudaro jo pareiga užtikrinti maksimalų rūpestingumo, atidumo laipsnį atliekant notarinius veiksmus⁴⁴. Notaro veiklos ypatumai lemia, kad savo funkcijas jis turi atlikti tiksliai laikydamasis ne tik notaro veiklą reglamentuojančių teisės aktų, bet ir teisinius santykius, su kuriais susijęs atliekamas notarinis veiksmas, reglamentuojančių įstatymų ir kitų teisės aktų nuostatų⁴⁵.

Notaras, tvirtindamas sandorius, turi griežtai laikytis teisės aktų reikalavimų ir, jei šalys reikalauja, patvirtinti sandorį, kuris prieštarauja teisės aktams, notaras to daryti negali, jis tokiu atveju turi atsisakyti atlikti notarinį veiksma. Tačiau, kaip pažymi Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, „atsisakydamas atlikti notarinį veiksma notaras turi turėti objektyvų pagrindą; atsisakymas negali būti susijęs vien su subjektyviu notaro požiūriu“⁴⁶. Dėl to atsisakymo atlikti notarinius veiksmus pagrindai ir tvarka yra įtvirtinti įstatymu. Notariato įstatymo 40 straipsnyje yra nustatyti pagrindai, dėl kurių gali būti atsisakoma atlikti notarinį veiksma. Šio įstatymo 40 straipsnio 1 dalis nustato, kad *notarui yra pagrindas atsisakyti atlikti notarinį veiksma, jeigu tokio veiksmo atlikimas prieštarauja įstatymams ar neatitinka jų reikalavimų*.

Susipažinus su virtualia valiuta, aptarus jos sąvoką, reglamentavimą, rūšis, taip pat pripažinus, kad virtuali valiuta apskritai yra teisėta atsiskaitymo priemonė, turime atsakyti į pagrindinį straipsniu keliamą klausimą – *ar notaras gali tvirtinti sandorį, kuriame šalys kaip atsiskaitymo priemonę siekia pasirinkti virtualią valiuta?*

Sandorio šalims išreiškus pageidavimą, jog notaras patvirtintų, pavyzdžiui, nekilnojamojo turto pirkimo-pardavimo sutartį, pagal kurią pirkėjas atsiskaitytų su pardavėju ne

⁴³ Lietuvos Respublikos notariato įstatymas // Valstybės žinios, 1992, Nr. 28-810.

⁴⁴ MIKALONIENĖ, A., MIKELĖNAS, V., et al. Notarų civilinė atsakomybė: kolektyvinė monografija. Vilnius: VŠĮ studija „Versus“, 2019, p. 45.

⁴⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gruodžio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E3K-3-679-469/2015. Prieiga per internetą <https://eteismai.lt/byla/165100622435456/e3K-3-679-469/2015?word=notaras> (žiūrėta 2020-09-12).

⁴⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. kovo 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E3K-3-80-695/2020. Prieiga per internetą <https://eteismai.lt/byla/256650957227832/e3K-3-80-695/2020?word=lietuvos%20auk%C5%A1%C4%8Diausiojo%20teismo%20nutartis> (žiūrėta 2020-10-10).

grynaisiais pinigais ar mokėjimo pavedimu, bet virtualia valiuta, pavyzdžiui, bitkoinais, eteriais ir pan., notaras turi sau atsakyti, ar jis gali tvirtinti tokią sutartį? Šiuo atveju notaras turėtų vadovautis Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.397 straipsnio 1 dalimi, kurioje nurodoma, kad nekilnojamojo daikto pirkimo-pardavimo sutartyje privalo būti nurodyta parduodamo nekilnojamojo daikto kaina, o, vadovaujantis Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.313 straipsnio 1 dalimi, parduodamo daikto kaina nustatoma pinigais šalių susitarimu. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.100 straipsnis pinigus apibrėžia kaip Lietuvos banko išleidžiamus banknotus, monetas ir lėšas sąskaitose, kitų valstybių išleidžiamus banko bilietus, valstybės išdo bilietus, monetas ir lėšas sąskaitose, esančius teisėta atsiskaitymo priemone⁴⁷. Tačiau virtualios valiutos negali būti siejamos su pinigais, kadangi vienas iš pagrindinių reikalavimų pinigams – juos privalo išleisti Lietuvos arba kitos valstybės bankas (virtualių valiutų bankas neleidžia). Be to, kaip jau buvo išsiaiškinta anksčiau, virtualios valiutos nei pinigų, nei valiutos statuso neturi.

Apie atsiskaitymą pinigais pagal paskolos sutartis taip pat kalba ir Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.870 straipsnio 1 dalis, kurioje nurodoma, kad paskolos sutartimi viena šalis (paskolos davėjas) perduoda kitos šalies (paskolos gavėjo) nuosavybėn pinigų arba rūšies požymiais apibūdintus suvartojamuosius daiktus, o paskolos gavėjas įsipareigoja grąžinti paskolos davėjui tokią pat pinigų sumą (paskolos sumą) arba tokį pat kiekį tokios pat rūšies ir kokybės kitų daiktų bei mokėti palūkanas, jeigu sutartis nenustato ko kita. Vadinasi, ir pagal paskolos sutartis šalys negali atsiskaityti virtualia valiuta, nes Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas pagal paskolos sutartis reikalauja atsiskaityti pinigais arba rūšies požymiais apibūdinamais suvartojamaisiais daiktais (virtuali valiuta pinigų statuso neturi, taip pat ji nėra rūšies požymiais apibūdinamas suvartojamasis daiktas).

Kalbant apie atsiskaitymus pagal išrašomus vekselius, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.105 straipsnio 1 dalyje nurodoma, kad vekselis, kaip vertybinis popierius, – tai dokumentas, kuriuo jį išrašantis asmuo be išlygų įsipareigoja tiesiogiai ar netiesiogiai sumokėti tam tikrą pinigų sumą vekselyje nurodytam asmeniui arba kuriuo tai padaryti pavedama kitam asmeniui. Vadinasi, ir pagal vekselius turi būti atsiskaitoma ne kaip kitaip, kaip tik pinigais, o virtuali valiuta neturi teisinio valiutos ar pinigų statuso.

Visus atvejus, kada šalys notaro tvirtinamame sandoryje galėtų išreikšti norą atsiskaityti tarpusavyje virtualia valiuta, išvardyti sudėtinga. Kaip dar vienas pavyzdys galėtų būti sandorio šalių išreikštas ketinimas priemoną pagal mainų sutartį apmokėti virtualia valiuta. Šiuo atveju notaras turėtų vadovautis Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.432 straipsnio 2 dalimi, kurioje nurodoma, kad mainų sutarčiai taikomos pirkimo-pardavimo sutartis reglamentuojančios normos, jeigu tai neprieštaruja Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse įtvirtintoms mainų sutarties normoms ir mainų esmei⁴⁸. Kai mainų sutartyje numatyta, kad mainomų daiktų kaina skiriasi, tai šalis, kuri privalo perduoti mažesnės kainos daiktą nei kitos šalies perduodamo daikto kaina, neprivalo kitai šaliai mokėti kainų skirtumo, jeigu ko kita nenustato sutartis. O, vadovaujantis Lietuvos

⁴⁷ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais), *op. cit.*

⁴⁸ *Ibid.*

Respublikos civilinio kodekso 6.313 straipsnio 1 dalimi, parduodamo daikto kaina nustatoma *pinigais* šalių susitarimu. Taigi, ir šiuo atveju galima daryti išvadą, kad mokėti priemoną pagal mainų sutartį virtualia valiuta negalima.

Taip pat sandorio šalys gali išreikšti pageidavimą, pavyzdžiui, sumokėti už perkamos įmonės akcijas virtualia valiuta arba apmokėti pagal įmonės, kaip turtinio komplekso ar jos esminės dalies, pirkimo-pardavimo sutartį virtualia valiuta. Vėlgi, notaras šiuo atveju turėtų vadovautis Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.313 straipsnio 1 dalimi, kurioje nurodoma, jog parduodamo daikto kaina nustatoma pinigais šalių susitarimu, ir, kadangi, virtuali valiuta pinigų statuso neturi, notaras negalėtų tvirtinti tokio sandorio.

Tai tik keletas pavyzdžių, kada notaras gali susidurti su sandorio šalių išreikštu pageidavimu tarpusavyje atsiskaityti virtualia valiuta, ir šie pavyzdžiai rodo, kad notaras minėtais atvejais turi atsakyti tvirtinti sandorį, nes tokio sandorio tvirtinimas prieštarautų imperatyvių teisės aktų reikalavimams, juos pažeisų. Tačiau, kaip nurodoma Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.77 straipsnyje, notaras tvirtina ne tik sandorius, kuriems įstatymas numato privalomą notarinę formą, tačiau gali tvirtinti ir tuos sandorius, kuriuos įstatymas leidžia sudaryti žodžiu ar paprasta rašytine forma. Ar notaras gali tvirtinti kitus sandorius, kuriuose šalys išreiškia pageidavimą tarpusavyje atsiskaityti virtualia valiuta?

Virtuali valiuta yra teisėta atsiskaitymo priemonė, kurią naudoti leidžia Lietuvos Respublikos bei Europos Sąjungos teisės aktai. Tačiau nereikėtų pamiršti, kad virtuali valiuta yra siejama su galimybe ją panaudoti nusikalstamiems tikslams (pinigų plovimui, teroristų finansavimui, nelegalių medžiagų įsigijimui (tą patvirtina ir Lietuvos teismų praktika⁴⁹ virtualios valiutos naudojimo srityje. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos šia tema, deja, bet kol kas nėra, o žemesnės instancijos teismai yra priėmę nutarčių baudžiamosiose bylose, susijusiose su virtualia valiuta – jose nurodoma, kad virtuali valiuta buvo panaudota siekiant atsiskaityti už nelegalias psichotropines medžiagas⁵⁰), taip pat virtuali valiuta siejama su anonimiškumu. Manytina, kad *notaras negalėtų tvirtinti ir kitų sandorių, kuriuose šalys ketintų kaip atsiskaitymo priemonę naudoti virtualią valiutą dėl šių priežasčių:*

- Notarui gali būti sudėtinga įvertinti atsiskaitymų virtualia valiuta galimas rizikas;
- Notaras neturi galimybių patikrinti (nustatyti), kas konkrečiai siunčia virtualią valiutą, kas tiksliai moka pagal sandorį. Asmuo, kuris gaus virtualią valiutą, matys tik asmens

⁴⁹ Vilniaus apygardos teismo 2018 m. gruodžio 21 d. nutartis baudžiamojame bylose Nr. M1-304-209/2018. Prieiga per internetą <https://eteismai.lt/byla/214213373199580/M1-304-209/2018> (žiūrėta 2020-09-25); Kauno apygardos teismo 2018 m. gegužės 30 d. nuosprendis baudžiamojame bylose Nr. 1-175-317/2018. Prieiga per internetą <https://eteismai.lt/byla/249243830574982/1-175-317/2018> (žiūrėta 2020-09-25); Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. birželio 23 d. nuosprendis baudžiamojame bylose Nr. 1A-474/2014. Prieiga per internetą < <https://eteismai.lt/byla/34348650944367/1A-474/2014> (2020-09-25); Šiaulių apygardos teismo 2018 m. spalio 15 d. nuosprendis baudžiamojame bylose Nr. 1-38-300/2018. Prieiga per internetą <https://e-teismai.lt/byla/10311309210825/1S-180-300/2018> (žiūrėta 2020-09-25); Klaipėdos apygardos teismo 2019 m. birželio 21 d. nuosprendis baudžiamojame bylose Nr. 1-67-462/2019. Prieiga per internetą <https://eteismai.lt/byla/86297835708875/1-67-462/2019> (žiūrėta 2020-09-25).

⁵⁰ *Ibid.*

- ID kodą, tad notarui nėra galimybės įsitikinti, kad būtent sandorio šalys, o ne tretieji asmenys siunčia / gauna virtualią valiutą (nėra galimybės nustatyti asmens tapatybės);
- Notarui yra keliama ypač aukšti reikalavimai užkertant kelią pinigų plovimui ir teroristų finansavimui, tad notaras negalėtų tvirtinti tokio sandorio, kuris galimai gali būti susijęs su pinigų plovimu ar teroristų finansavimu. Notarai, vadovaujantis Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymu, yra vieni iš įpareigotųjų subjektų, atsakingų už pinigų plovimo ir (ar) teroristų finansavimo prevencijos priemonių įgyvendinimą. Notarai privalo nedelsdami, ne vėliau kaip per vieną darbo dieną pranešti Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybai, jeigu žino ar įtaria, kad bet kokios vertės turtas yra tiesiogiai arba netiesiogiai gautas iš nusikalstamos veikos arba dalyvaujant tokioje veikoje, taip pat jeigu žino ar įtaria, kad šis turtas yra skirtas viešam, keliems teroristams ar teroristinei organizacijai remti. Pasitelkus virtualią valiutą itin dažnai vykdomas pinigų plovimas bei finansuojama teroristų veikla, tad notaras, įtardamas tokią veiklą, apie tai turi informuoti Finansinių nusikaltimų tyrimų tarnybą. Notarai privalo atkreipti dėmesį į tokią veiklą, kuri, jų nuomone, dėl savo pobūdžio gali būti susijusi su pinigų plovimu ir (ar) teroristų finansavimu, ir ypač į: 1) sudėtingus sandorius; 2) neįprastai didelius sandorius; 3) sandorius, kurie vykdomi neįprastu būdu (*manytina, kad asmeniui išreiškus norą atsiskaityti pagal sandorį virtualia valiuta, notaras, atsižvelgdamas į kitus įtartinumo požymius, turėtų apsvarstyti galimybę perduoti informaciją apie tokį sandorį Finansinių nusikaltimų tyrimų tarnybai kaip sandorį, vykdomą neįprastu būdu*); 4) visas neįprastas sandorių struktūras, kurios neturi aki-vaizdaus ekonominio ar matomo teisėto tikslo, ir kita.

Galima daryti išvadą, kad šalys notaro tvirtinamuose sandoriuose tarpusavio atsiskaitymams negali naudoti tokios atsiskaitymų priemonės (būdo), kuri neturi teisinio pinigų ar valiutos statuso, taip pat kurios neleidžia ar už kurią nelaiduoja centrinis bankas ar kita valstybės institucija. O virtuali valiuta būtent taip apibrėžiama teisės aktuose. Notaras atitinkamai negalėtų tvirtinti tokių sandorių, kuriuose šalys išreiškštų valių atsiskaityti virtualia valiuta. Vadinasi, sandorio šalims išreiškus norą tvirtinti sandorį (pavyzdžiui, nekilnojamojo daikto pirkimo-pardavimo, paskolos sutartį, vekselį, mokėti kainų skirtumą pagal mainų sutartį, įmonės akcijų pirkimo-pardavimo, įmonės pirkimo-pardavimo sutartį ir kitus), pagal kurį būtų atsiskaitoma virtualia valiuta, *notaras turėtų atsisakyti tvirtinti tokį sandorį*. Asmenys gali naudoti virtualią valiutą kaip atsiskaitymų priemonę tarpusavio sandoriuose, tačiau ne notaro tvirtinamuose sandoriuose.

Išvados

Apibendrinant tai, kas išdėstyta, galima daryti išvadą, kad notaras **negalėtų tvirtinti sandorių, kuriuose šalys kaip atsiskaitymo priemonę pasirinktų virtualią valiutą** dėl šių pagrindinių priežasčių:

- Virtuali valiuta neturi teisinio valiutos ar pinigų statuso;
- Virtualios valiutos neleidžia ir už ją nelaiduoja centrinis bankas ar kita valstybės institucija;

- Virtualios valiutos leidimas įprastai nėra reguliuojamas jokios valstybės teisės aktais, už jos leidimą nėra atsakingas atitinkamos valstybės įgaliotas asmuo;
- Virtualių valiutų tinklai dažnai naudojami sandoriams, susijusiems su nusikalstamomis veiklomis, įskaitant pinigų plovimą, sukčiavimą, teroristų finansavimą (žinoma, teoriškai bet kokia priemonė gali būti panaudota nelegaliems tikslams pasiekti (pavyzdžiui, grynieji pinigai. Virtuali valiuta automatiškai nereiškia neteisėtumo, ji tik yra susijusi su didesne valdymo rizika). Tačiau notarai, kaip aukščiausios kvalifikacijos teisininkai, turi dėti visas pastangas stabdant nelegalių sandorių atlikimą;
- Virtualios valiutos operacijos atliekamos anonimiškai. Asmuo, kuris gaus virtualią valiutą, matys tik asmens ID kodą, tačiau tiksliai nežinos, kokios šalies pilietis siunčia virtualią valiutą, kas tiksliai moka už paslaugas;
- Virtualios valiutos naudojimas kaip atsiskaitymo priemonės notaro tvirtinamuose sandoriuose prieštarautų imperatyvioms teisės normoms ir neatitiktų jų reikalavimų, konkrečiai, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso nuostatomis, kuriose aiškiai įtvirtinta, kad pagal tam tikrus sandorius šalys gali atsiskaityti tik pinigais, o virtuali valiuta valiutos ar pinigų statuso neturi.

Virtualios valiutos, nors negali būti laikomos teisėtomis atsiskaitymo priemonėmis notaro tvirtinamuose sandoriuose dėl aukščiau išdėstytų priežasčių, turi savo vietą finansų pasaulyje ir mokslininkų atlikti tyrimai rodo, kad virtualios valiutos, kaip alternatyvūs finansai, vis dar veržiasi į priekį.

Vidurio Azijos notariatai – kelyje į narystę Tarptautinėje notariato sąjungoje

Tarptautinė notariato sąjunga (UINL), vienijanti lotyniškojo notariato principus pripažįstančių ir reikalavimus įvykdžiusių šalių notarų organizacijas, panašu, greitai gali pasiūlyti naujomis narėmis iš Vidurio Azijos. Kazachstano notarams tai būtų ilgai žygiuoto maratono rezultatas, Uzbekistano notariato pokyčius lemia stipri šalies vadovybės politinė valia. Ar Uzbekistano notariato pokyčiai bus panašūs į staigų tigro šuolį? UINL Tarptautinės notarų bendradarbiavimo komisijos raportuose palankiai apibūdinamos tiek Kazachstano, UINL narystės siekiančio jau daugiau kaip pusantro dešimtmečio, tiek ir neseniai esmines notariato reformas pradėjusio Uzbekistano, pastangos. Tarptautinės notarų bendradarbiavimo komisijos narys, Lietuvos notarų rūmų prezidentas Marius Stračkaitis prieš prasidedant COVID-19 pandemijai kelis syk dalyvavo Kazachstane, Uzbekistane, Kirgizijoje ir kitose Vidurio Azijos regiono valstybėse surengtose konferencijose, kur skaitė pranešimus įvairiomis notariato reformų temomis. 2020 metų rugsėjį Lietuvos ir Uzbekistano notarų rūmai pasirašė bendradarbiavimo memorandumą, kuriuo remiantis, Lietuvos notariatai teiks metodinę paramą Uzbekijos notariato reformų kelyje.

Šiame „Notariato“ numeryje publikuojame Kazachstano ir Uzbekistano notarų rūmų vadovų straipsnius, kuriuose jie išdėsto požiūrį į savo šalyse vykstančius notariatų procesus.



Nuotraukoje:
Lietuvos ir Uzbekistano notarų rūmų bendradarbiavimo memorandumo nuotolinis pasirašymas 2020 m. rugsėjo 17 dieną.



Dėl Kazachstano respublikinių notarų rūmų stojimo į Tarptautinę notariato sąjungą

ASEL ŽANABILOVA

Kazachstano
respublikinių notarų
rūmų pirmininkė

Aktyvus tarptautinis bendradarbiavimas, kaip abipusiškai naudingų tikslų įgyvendinimo priemonė, sprendžiant bendrus uždavinius įvairiose srityse, gali būti veiksmingas ne tik tarpvalstybiniu, bet ir atskirų pilietinės visuomenės institucijų sąveikos lygmeniu. Tarptautinė notariato sąjunga (UINL) gali būti tokio bendradarbiavimo pavyzdys.

Reikšmingas įvykis plėtojant tarptautinį bendradarbiavimą notariato srityje ir svarbi prielaida privataus notariato plėtrai Kazachstano Respublikoje buvo konferencijos „Kazachstano notariatai lotyniškojo notariato veidrodyje“ organizavimas ir pravedimas; konferencijos baigiamieji dokumentai buvo paskelbti atskirame rinkinyje, taip pat buvo parengti dokumentai, reikalingi stojimui į UINL.

Pirmieji Respublikinių notarų rūmų ir Tarptautinės lotyniškojo notariato sąjungos atstovų kontaktai, paskatinę pažangesnį požiūrį į notariato teisinę prigimtį ir jo vaidmenį, užsimezgė dar 2001 m.

Tarptautinio bendradarbiavimo pradžia tapo Kazachstano notarų dalyvavimas 2001 m. Atėnuose vykusiame Tarptautinės lotyniškojo notariato sąjungos kongrese. Kazachstano respublikiniai notarų rūmai dalyvavo stebėtojų teisėmis, o dalyvavimą tokio masto konferencijoje Kazachstanas vertino kaip stojimo į tarptautinę organizaciją pradžią.

Pagrindinis Respublikinių notarų rūmų dalyvavimo Tarptautinės lotyniškojo notariato sąjungos kongrese rezultatas Kazachstano notarams buvo tai, kad jie susipažino su visiškai kitokiu, nevyriausybinio notariato modeliu: ekonomiškai savarankišku, atitinkančiu visuomenės ir valstybės poreikius bei atsakingu prieš visuomenę ir valstybę.

Buvo padėtas pagrindas plėtoti tarptautinius santykius notariato klausimais. Be to, ši plėtra vyko labai intensyviai: aktyviai įsitraukė kolegos iš kitų Europos šalių, pirmiausia iš Vokietijos, Lietuvos ir Prancūzijos.

2004 m. rudenį 11-os žmonių Kazachstano delegacija UINL kvietimu stebėtojų teisėmis dalyvavo UINL XXIV tarptautiniame kongrese (vyko Meksikos sostinėje – red.).

Be dalyvavimo kongrese, vienas iš Kazachstano delegacijai iškeltų prioritetinių uždavinių buvo dalykiniai pokalbiai dėl tolesnių žingsnių, įgyvendinant Kazachstano narystės UINL procedūrą.

Šiuo tikslu RNR pirmininkės Asel Žanabilovos vadovaujama Kazachstano Respublikos delegacija surengė du darbo susitikimus su tuometine UINL Nuolatinės tarybos nare Eleni Kontogeorgu ir UINL Vykdomosios tarybos pirmininko pavaduotoju Nikolasu Stasi-apolousu, atsakingu už Europos šalis ir Kazachstano notariato kuratoriumi bei patarėju stojimo į sąjungą klausimais.

Šių darbo susitikimų metu UINL Nuolatinės tarybos nariai buvo pakviesti į Kazachstaną patikrinti, kaip Kazachstano notariato sistema atitinka šios organizacijos principus. Toks patikrinimas buvo stojimo į UINL proceso neatsiejama dalis ir viena pirmųjų šio proceso įgyvendinimo veiklų.

2007 m. vasarą Kazachstane pirmą kartą lankėsi UINL delegacija; po atlikto patikrinimo UINL atstovai pateikė nemažai pasiūlymų ir pastabų dėl galiojančių notariato teisės aktų: įstatymas nenumato notarų paslaugomis besinaudojančių piliečių vartotojų teisių apsaugos mechanizmo; būtina tiksliai apibrėžti notarų teisinį statusą; notariatai turėtų būti visuomenės saugumo garantas; tuo metu egzistavęs profesijos pasiekiamumas neatitinka UINL statute įtvirtinto objektyvumo principo; notariato įstatyme ir kituose teisės aktuose turi būti įtvirtinta teisės norma, reglamentuojanti įvairias atsakomybės rūšis už notarų padarytus galiojančių teisės aktų pažeidimus, t. y. būtina griežtinti notarų drausmę, atliekant notarinius veiksmus; turi būti pakeista Respublikinių notarų rūmų organizacinė forma – narystė RNR teritoriniuose notarų rūmuose turi būti privaloma.

Delegacija pažymėjo, kad notarų veiklą reglamentuojantys teisės aktai neatspindėjo tikrovės, teisinė bazė buvo silpna, nors notarų darbas buvo tinkamas ir kokybiškas. Svečiai pasidžiaugė, kad pavyko tiek daug nuveikti per tokį trumpą laiką, ir išreiškė norą tęsti bendradarbiavimą.

UINL atstovų vizitas į mūsų šalį ir jo proga organizuota mokslinė – praktinė konferencija tapo reikšmingais įvykiais mūsų teisininkų ir notarų bendruomenei.

Verta pažymėti, kad tuo metu jau buvo subrendusi aiškesnė idėja dėl tolesnės Kazachstano notariato vystymosi krypties.

2013 m. IV Rusijos notarų kongreso „Notariatas – pilietinės visuomenės socialinės ir ekonominės plėtros priemonė“ metu įvyko RNR pirmininkės Asel Žanabilovos ir UINL Tarptautinio notariato bendradarbiavimo komisijos pirmininko Michelio Merlotti neoficialus susitikimas.

Diskusijos metu pasikeista nuomonėmis apie Kazachstano notariato stojimo į UINL proceso perspektyvas, susitikimo metu susitarta tęsti veiklą dėl šalies notariato stojimo į UINL, buvo suderinta galutinė oficialaus UINL vizito į Kazachstaną data.

2013 m. rudenį įvyko Tarptautinės notariato sąjungos komisijos tarptautinės delegacijos tikrinamasis vizitas Kazachstane.

Ekspertai pateikė šias pagrindines rekomendacijas: notarų skaičiaus ribojimas, patikslintos notaro sąvokos nustatymas, aktų įrodomoji ir privalomoji galia, teisinis drausminės atsakomybės nustatymas, notarų veiklos apribojimo išplėtimas, susijęs su šeimos nariais, rūmų pirmininko įgaliojimų trukmės apribojimas.

Tais pačiais metais RNR lankėsi Vokietijos federalinių notarų rūmų viceprezidentas Richardas Bockas, susitikimų metu buvo pasiekti susitarimai dėl tolesnės Kazachstano ir Vokietijos notariatų bendradarbiavimo plėtros.

Sprendžiant svarbius organizacinius ir metodinius RNR stojimo į UINL klausimus, dalyvavo daug tarptautinio notariato veikėjų. Neįkainojamą pagalbą suteikė kolegos iš Vokietijos ir Lietuvos, o pirmiausia – Tarptautinės notariato sąjungos Tarptautinės notariato bendradarbiavimo komisijos prezidentas Richardas Bockas ir Lietuvos notarų rūmų prezidentas Marius Stračkaitis.

Kazachstano respublikiniai notarų rūmai nuo 2013 m. spėjo kelis kartus pateikti paraišką dėl narystės Tarptautinėje notariato sąjungoje. Respublikiniai notarų rūmai praktiškai įvykdė visas rekomendacijas, todėl Kazachstano Respublikos notariatas turi palankias galimybes tapti UINL nariu.

Šiuo metu vyksta naujas Kazachstano notariato teisinės bazės etapas – skaitmeninio etapas. Būtent 2021-aisiais m. bus įdiegta nemažai naujovių pagal 2021 m. vasario 15 d. (Kazachstano – red.) prezidento pasirašytą įstatymą „Dėl kai kurių notariato veiklą reglamentuojančių Kazachstano Respublikos teisės aktų pakeitimų ir papildymų“. Įstatymas parengtas parlamento narių iniciatyva, siekiant tobulinti notariato veiklą reglamentuojančius teisės aktus ir užtikrinti fizinių bei juridinių asmenų teisių ir teisėtų interesų apsaugos teisinę sistemą. Įstatymas iš esmės yra skirtas notarų veikloje naudojamoms skaitmeninėms technologijoms. Konkrečiai, pagrindinės įstatymo naujovės numato platų elektroninio notariato elementų diegimą, taip pat centralizuotos elektroninės notariškai patvirtintų dokumentų saugojimo sistemos įvedimą nuo 2022 m. sausio mėn.

Be to, patikslintos drausminės priemonės ir notarų rūmų valdymo organų įgaliojimų reglamentavimas.

Apskritai paėmus, šis įstatymas leis notariatui išsaugoti ir sustiprinti savo, kaip visavertės daugiafunkcės pilietinės visuomenės institucijos, vaidmenį.

Svarbus žingsnis šių pakeitimų kontekste yra dviejų naujų notarinių veiksmy – notaro sudaryto elektroninio dokumento prilyginimo popieriniam dokumentui pažyma ir notaro sudaryto popierinio dokumento prilyginimo elektroniniam dokumentui pažyma, taip pat apmokėjimo už šių pažymų išdavimą tvarka.

Elektroninių dokumentų plėtra Kazachstane, 2016 m. Kazachstano Respublikos civilinio kodekso 152 straipsnyje įtvirtinta galimybė sudaryti sandorius raštu tiek popierine, tiek elektronine forma, leido teisiškai įtvirtinti notaro teisę atlikti notarinius veiksmus elektronine forma, naudojant elektroninį parašą.

Įstatyme numatyta, kad bus kuriamas visiškai nematerialus elektroninis dokumentas, turintis tokią pačią galią, kaip ir popierinis. Notariniam dokumentui bus priskiriamas va-

dinamasis QR kodas – unikalus elektroninio registro priemonėmis suformuotas identifikavimo kodas, kuris bus automatiškai registruojamas duomenų bazėje ir vėliau negalės būti keičiamas. Taip dokumentai bus apsaugoti nuo klastojimo.

Tuo pat metu tikslinama vykdomojo įrašo atlikimo tvarka.

Vieningosios notarinės informacinės sistemos (VNIS) ir Vykdyto institucijų Automatuotos informacinės sistemos (AIS) integracija sudarė sąlygas pereiti prie notarų ir vykdyto institucijų elektroninės sąveikos, todėl atsirado galimybė vykdomuosius įrašus atlikti elektroniniu formatu per portalą „E. notaras“. Teisės aktais nustatyta, kad vykdomąjį įrašą galima atlikti elektroniniu būdu, taip pat numatyta galimybė elektroniniu formatu siųsti dokumentą tam tikram teismo antstoliui arba regioniniams rūmams.

Be to, reglamentuojama notaro veiksmų tvarka, pagal kurią vykdomieji įrašai yra panaikinami, kai vykdomojo įrašo neįmanoma įteikti.

Nurodytas pakeitimų paketas leidžia sukurti patikimas „skaitmeninės apyvartos“ teisinės priemonės, formuoti apsaugotą ir sklandžiai veikiančią aplinką, kurioje būtų saugiai sudaromi elektroninės formos sandoriai.

Šiuolaikinės technologijos leidžia daugelį klausimų spręsti nuotoliniu būdu, todėl mažėja žmogiškojo veiksnio reikšmė ir su juo susijusių klaidų galimybė.

Atliekant notarinius veiksmus, ypač tvirtinant nekilnojamojo turto pirkimo-pardavimo sutartis, notarų veiklą šiuo metu varžo nekilnojamojo turto buvimo vieta.

Toks apribojimas trukdo civilinei apyvartai, nes sandorio šalys ir nekilnojamas turtas gali būti skirtingose vietose. Asmenys, norintys pasinaudoti savo teisėmis, yra priversti kreiptis į nekilnojamojo turto buvimo vietos notarą ir įveikti didelius atstumus, nors notaro paslaugą galima gauti vietoje.

Sukurta ir gerai veikianti Vieningoji notarinės informacijos sistema bei tarpžinybinės sąveikos principas leidžia sklandžiai spręsti klausimus, kylančius dėl notarinės veiklos įvairiose šalies vietose.

Šiuolaikinis notariato modelis – tai aktyvaus notariato modelis, kuriuo siekiama teikti visapusišką pagalbą visiems civilinės teisės subjektams.

Galiojančiuose teisės aktuose naudojama „notarinių veiksmų slaptumo“ sąvoka, tačiau trūksta „notarinės paslapties“ sąvokos apibrėžimo. Naujasis įstatymas reglamentuoja pagrindinius notarų veiklos principus. Visų pirma pateikiamas notarinės paslapties sąvokos apibrėžimas, patikslinamas notarinę paslaptį privalančių užtikrinti asmenų ir subjektų, turinčių teisę gauti informaciją apie atliktus notarinius veiksmus, sąrašas.

Mūsų nuomone, minėto principo reglamentavimas sudaro sąlygas užtikrinti sandorio šalių teisinę pusiausvyrą, maksimaliai apsaugoti asmenų, prašančių atlikti notarinius veiksmus, interesus.

Kazachstano Respublikos notariatas šiuo metu atlieka svarbų vaidmenį, ginant fizinių ir juridinių asmenų teises ir teisėtus interesus. Dauguma notarų yra aukštos kvalifikacijos teisininkai, kurių veiklai paprastai neturi priekaištų nei kontroliuojančios institucijos, nei asmenys, prašantys atlikti notarinius veiksmus. Per ilgus Kazachstano Respublikos nepriklausomos valstybės notariato formavimosi metus buvo padaryta nemažai teisės aktų pakeitimų ir išspręsta daug praktinių problemų. Mūsų valstybės notariatas iš valstybinio

notariato tapo mišriu valstybiniu ir privačiu notariatu. Atsižvelgdama į tai, kad, atlikdami notarinis veiksmus Kazachstano Respublikos vardu, notarai atlieka viešąją funkciją, Valstybė pasiliko notarų veiklos reguliavimo ir notariato valdymo funkciją, taip pat teisę kontroliuoti, kaip notarai, Respublikiniai notarų rūmai, teritoriniai notarų rūmai laikosi notariato veiklą reglamentuojančių teisės aktų.

Pagrindiniai UINL veiklos principai neprieštaruoja šiuolaikinio mūsų valstybės notariato esmei. Lotyniškojo notariato šalyse veikiančiams notarams keliami reikalavimai yra įtvirtinti mūsų teisės aktuose ir taikomi teisėsaugos praktikoje. Notarai jau nėra valstybės tarnautojai, jų neremia valstybė, tačiau jų veiklą kontroliuoja valdžios institucijos, kad būtų tenkinami asmenų ir visos visuomenės interesai. Įkurta ir veikia notarų savivaldos struktūra, jai vadovauja Respublikiniai notarų rūmai, kurių nariais privalo būti visi notarai. Reglamentuota notarų atsakomybė. Nekyla abejonių, kad notariato institutas negali būti statiškas, todėl būtina sąveika ir bendradarbiavimas tarptautiniu lygmeniu, be kita ko, ir siekiant didinti Kazachstano notariato bei visos mūsų šalies teisininkų bendruomenės prestižą.



**DILŠODAS
AŠUROVAS**

Uzbekistano
Respublikos notarų
rūmų pirmininkas

ATSINAUJINĖS NOTARIATAS PADEDA GERINTI NAUJOJO UZBEKISTANO ĮVAIZDĮ

Vienu pirmųjų nepriklausomo Uzbekistano naujojo prezidento Šavkato Mirzijojevo potvarkių tapo Įsakas Nr. R-4849 „Dėl organizacinių priemonių, skirtų įgyvendinti Uzbekistano Respublikos 2017–2021 m. vystymosi strategijos penkių prioritetinių kryptų veiksmus“.

Pagrindiniai šios Veiksmų strategijos tikslai – tobulinti valstybės ir visuomenės kūrimo sistemą, užtikrinti teisinės valstybės viršenybę ir tolesnę teismų sistemos reformą, ekonomikos vystymąsi ir liberalizavimą, socialinės sferos plėtrą, saugumą, tautų santarvę ir religinę toleranciją, nustatyti užsienio politikos prioritetus.

Šiame dokumente išdėstyti klausimai susiję su esminiu teisinės pagalbos ir teisinių paslaugų gyventojams kokybės gerinimu ir notariato sektoriaus reforma.

Nuo 2020 m. Uzbekistane atsiradę privatūs notarai yra Veiksmų strategijoje nustatytų tikslų įgyvendinimo rezultatas.

Šalis nuosekliai imasi priemonių reformuoti notariatą, kad jis taptų viena iš svarbių institucijų, užtikrinančių fizinių ir juridinių asmenų teises, atliekančių prevencinio teisingumo funkcijas ir užkertančių kelią teisiniams ginčams.

Visų pirma, Teisingumo ministerijos atlikta analizė atskleidė nemažai sisteminių notarų veiklos problemų ir trūkumų, trukdančių visapusiškai įgyvendinti valstybės teisingumo politiką, visapusiškai išnaudoti notarų potencialą, užkertant kelią ekonominiams, šeimos, paveldėjimo, būsto, darbo ir kitiems ginčams.

Dėl žemos gyventojams teikiamų notarinių paslaugų kokybės ir lėtumo, kurį lemia ilgos eilės notarų biuruose ir gyvenvietėse veikiančių notarų trūkumas, notariato sistema atsilieka nuo visuomenės raidos, nediegiamos šiuolaikinės inovatyvios ir informacinės ryšių technologijos.

Analizė parodė, kad žemas komunikacijos lygis, nepakankama tarpžinybinė elektroninė sąveika, nesinaudojimas garso ir vaizdo įrašymo technologijomis, atliekant kai kuriuos notarinius veiksmus, notarų ir notarų biurų perkvalifikavimo ir kvalifikacijos kėlimo sistema neleidžia sistemai spręsti notariato, kuriame dirba aukštos kvalifikacijos specialistai, formavimo klausimų, notarų perkvalifikavimo ir kvalifikacijos kėlimo mokymo planai ir programos nepakankamai suderinti su notarine praktika, stažuotių procesas yra ilgas ir sudėtingas. Nėra veiksmingo mechanizmo, o konkrečiai – nuotolinės stebėsenos, kuri leistų kontroliuoti, ar notarai tinkamai atlieka savo pareigas.

Vadovaujantis Veiksmų strategija ir siekiant sustiprinti notariato institucijos vaidmenį bei svarbą, užtikrinant fizinių ir juridinių asmenų teisių ir teisėtų interesų apsaugą, taip pat siekiant pagerinti gyventojams teikiamų notarinių paslaugų kokybę, 2018 m. gegužės 25 d. buvo pasirašytas prezidento nutarimas PP-Nr.-3741 „Dėl notariato, kaip prevencinio teisingumo institucijos, tolesnio tobulinimo priemonių“.

Kokia šio nutarimo reikšmė notariato veiklai?

Remiantis šiuo nutarimu, veikiančio notariato modelio pagrindu buvo patvirtintos taisyklės, reglamentuojančios administracinę sąveiką su valstybinėmis institucijomis ir organizacijomis, tvirtinant sandorius „vieno langelio“ principu, įdiegtos duomenų bazės ir informacinės sistemos, skirtos keistis informacija ir integruoti į automatizuotą informacinę sistemą „Notaras“, panaikinti privalomi reikalavimai notariškai tvirtinti nekilnojamojo turto nuomos ir panaudos sutartis, įvestas testamentų ir tam tikrų sutarčių, prašymų ir kitų dokumentų pasirašymo proceso privalomas garso ir vaizdo įrašymas, realizavimo palyginimo būdu mechanizmas.

Nustatyta, kad notarinis patvirtinimas atliekamas, skenuojant pareiškėjų parašus ir pirštų atspaudus. Kandidatų į notarus stažuotės laikotarpis sutrumpintas nuo dvejų iki vienerių metų, taip pat įvesta pretendentų į notaro pareigas konkursinės atrankos proceso garso ir vaizdo transliacija realiu laiku.

Buvo sudaryti notarų perkvalifikavimo ir kvalifikacijos kėlimo mokymo planai ir programos, apimančios ne psichologinių procedūrų ir įgūdžių (streso valdymo, konfliktų valdymo, efektyvaus darbo laiko organizavimo) užsiėmimus. Siekiant pagerinti notarų paslaugų prieinamumą gyventojams, buvo patikslinti notarinės apygardos notaro pareigybių apibrėžimo kriterijai.

Teisingumo ministerija atnaujino automatizuotą informacinę sistemą „Notaras“, siekdama užtikrinti informacijos apie notarinius veiksmus rinkimo, jų apibendrinimo ir visų rūšių informacinės sąveikos su atitinkamomis valstybės institucijomis, atliekant notarinius veiksmus, proceso kompleksinį automatizavimą.

Nustatyta daugiau įstatymų laikymosi garantijų

Pažymėtina, kad automatizuota informacinė sistema „Notaras“ aiškiai atspindi visus notaro veiksmus, leidžia internetu stebėti notaro veiksmus ir užtikrina, kad notarai laikytųsi įstatymų, o neteisėtų veiksmų stebėjimas internetu leidžia greitai nustatyti pažeidėją ir imtis atitinkamų veiksmų prieš jį.

Nebėra tokių eilių, kaip anksčiau...

Piliečių patogumui buvo sukurta elektroninė eilė. Dabar, prieš eidamas pas notarą, asmuo registruojasi į elektroninę eilę svetainėje e-notarius.uz ir paskirtu laiku atvyksta į susitikimą. Taip buvo išspręsta ilgo laukimo ir brangaus klientų laiko švaistymo problema.

Siekiant apsaugoti juridinių ir fizinių asmenų turtines teises, apibrėžtos ir privačia praktika užsiimančių notarų turtinės prievolės. Šis įstatymas tai pat nustato privačia praktika užsiimančio notaro atsakomybę asmeniniu turtu už notarinių veiksmų metu fiziniam ar juridiniam asmeniui ir (arba) tretiesiems asmenims padarytą žalą.

Be to, privačia praktika užsiimančys notarai privalo apdrausti savo civilinę atsakomybę. Tai pirmasis notariato sistemos reformų etapas.

Antrasis notariato reformų etapas prasidėjo pasirašius 2019 m. rugsėjo 9 d. Prezidento įsaką Nr. UP-5816 „Dėl Uzbekistano Respublikos notariato sistemos esminės reformos priemonių“.

Svarbus antrojo etapo aspektas yra tai, kad 2020 m. gegužės 1 d. notariato sistema buvo pertvarkyta iš valstybinės į nevalstybinę, ir Uzbekistane pradėjo veikti privačia praktika užsiimančių notarų sistema.

Fizinių ir juridinių asmenų patogumui panaikintas reikalavimas notariškai tvirtinti įgaliojimus artimiems giminaičiams vairuoti transporto priemones, reikalavimas gauti vietos valdžios institucijų leidimą parduoti nebaigtą statyti būstą ir gauti globos institucijos sutikimą nuomoti (išnuomoti) būstą globėjo vardu, panaikinta įmonės perdavimo nuomai ir panaudai tvarka, taip pat panaikintas privalomas reikalavimas notariškai tvirtinti turto nuomos pirminėje rinkoje ir įkeitimo (hipotekos) sutartis.

Vietoj panaikintų notarinių veiksmų buvo įteisinti nauji. Tai notariniai veiksmai civiliniuose teisiniuose santykiuose, pavyzdžiui, įrodymų teikimas ikiteisminiame procese, tarpininkavimas sprendžiant nuosavybės ir paveldėjimo klausimus, autorių teisių ir greutinių teisių paraiškų pateikimo laiko patvirtinimas.

Be to, dauguma notarinių veiksmų dabar gali būti atliekami neteritoriniu principu. Tai, gi, fiziniai ir juridiniai asmenys notarinius veiksmus gali atlikti bet kuriame regione, nepriklausomai nuo jų gyvenamosios vietos.

Kai kuriuos notarinius veiksmus taip pat galima nuotoliniu būdu įrašyti vaizdo konferencinio ryšio priemonėmis, taip pat galima gauti notaro archyve saugomų dokumentų kopijas, naudojantis interaktyvių viešųjų paslaugų vieninguoju portalu.

Šių mechanizmų įdiegimas padės išvengti nereikalingų eilių, suteiks gyventojams galimybę naudotis kokybiškomis notarų paslaugomis, sukurs laisvą konkurenciją šiame sektoriuje ir leis išvengti perteklinės biurokratijos bei užkirsti kelią korupcijai.

Kitas svarbus antrojo notariato reformų etapo aspektas – Uzbekistano Respublikos notarų rūmų įsteigimas.

Notarų rūmų padaliniai veikia visuose šalies regionuose.

Šiuo metu visi privačiai dirbantys notariai, kurie sudaro 95 proc. visų Uzbekistano notarų, yra Notarų rūmų nariai.

Pagrindiniai Notarų rūmų tikslai – koordinuoti privačia praktika užsiimančių notarų veiklą, tobulinti teisės aktus ir teisėtvarkos praktiką, taip pat rengti pasiūlymus dėl vienodo teisės taikymo, ginti privačių notarų teises ir teisėtus interesus, bendraujant su valstybės institucijomis ir kitomis organizacijomis, atstovauti notarams ir ginti juos teisme ir kitais atvejais, stiprinti notarų vaidmenį visuomenėje, kelti notaro profesijos prestižą, imtis priemonių užtikrinti vienodą notarinę praktiką, formuoti pagrindinius notarų veiklos principus, kontroliuoti, kaip laikomasi notariato teisės aktų, notarų profesinės etikos taisyklių, bei spręsti notarinės veiklos klausimus, bendradarbiaujant su atitinkamomis valstybės institucijomis ir administracija bei nevyriausybinėmis ne pelno organizacijomis.

Siekiant užtikrinti su notarų veikla susijusių sprendimų nešališkumą ir skaidrumą, Notarų rūmai tiesiogiai dalyvauja, priimant į darbą notarų praktikantus, laikant kandidatų kvalifikacinius egzaminus ir taikant sankcijas notarams.

Mūsų darbas tęsiasi ir karantino metu...

Vienas iš svarbių Notarų rūmų uždavinių – toliau didinti gyventojų teisinį raštingumą ir teikti jiems teisinės konsultacijas.

Šiuo tikslu socialiniame tinkle „Facebook“ ir žinučių siuntimo tinkle „Telegram“ buvo sukurtas „Notaro patarimų“ kanalas, pokalbių kambarys, skirtas tiesioginiam notarų bendravimui su piliečiais, ir Uzbekistano Respublikos notarų rūmų puslapis, kur visą parą teikiama nemokami teisiniai paaiškinimai ir atsakymai į fizinių ir juridinių asmenų klausimus.

Karantino metu notariai parengė apie 200 įvairių vaizdo įrašų, kuriuose daugiausia atsakinėjo į piliečių klausimus apie notarius veiksmus. Socialiniuose tinkluose buvo skelbiami vaizdo įrašai, organizuojamos internetinės televizijos ir radijo laidos, kuriose piliečiai galėjo sužinoti atsakymus į jiems rūpimus klausimus.

Notarų rūmai taip pat veiksmingai gina notarų teises ir gerina jų teisinės žinias. Per metus parengta apie 10 pasiūlymų, kaip patobulinti notariato sistemą reglamentuojančius teisės aktus.

Rūmai parengė elektroninę priemonę – audioknygą apie notariato teisę ir išplatino ją notarams bei plačiajai visuomenei.

Rūmai turi savo interneto svetainę <https://notarialpalata.uz/>, kurią galima skaityti trimis kalbomis – uzbekų, rusų ir anglų.

Notarų rūmai taip pat siekia užmegzti ir plėtoti tarptautinius santykius. Pasirašytas bendradarbiavimo memorandumas su Lietuvos Respublikos notarų rūmais, dalyvauta Europos ir Azijos notarų internetiniame simpoziume, surengta „meistriškumo pamoka“ užsienio šalyse veikiančioms Uzbekistano Respublikos konsulams.

Šiuo metu vyksta pasirengimas stojimui į Tarptautinę notariato sąjungą.

Notarai – aukščiausiose pasitikėjimo pozicijose, gyventojai ir verslininkai dėl to sutaria

LIETUVOJE NOTARAIŠ TARP TEISINIŲ PROFESIJŲ IR INSTITUCIJŲ LABIAUSIAI PASITIKI TIEK ĮVAIRIŲ SOCIALINIŲ GRUPIŲ GYVENTOJAI, TIEK IR VERSLO ATSTOVAI.

BE TO, RESPONDENTAI TEIGIAMAI VERTINA NAUJOVĘ – GALIMYBĘ NUO 2021 METŲ LIEPOS 1 DIENOS ABSOLIUČIA DAUGUMĄ NOTARINIŲ VEIKSMŲ ATLIKTI NE TIK NOTARO BIURE, BET IR NUOTOLINIU BŪDU, PER SAUGŲ ELEKTRONINĮ RYŠĮ.

Tai rodo dvi sociologinės apklausos, kurias 2021 metų gegužę Lietuvos notarų rūmų užsakymu atliko visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centras „Vilmorus“.

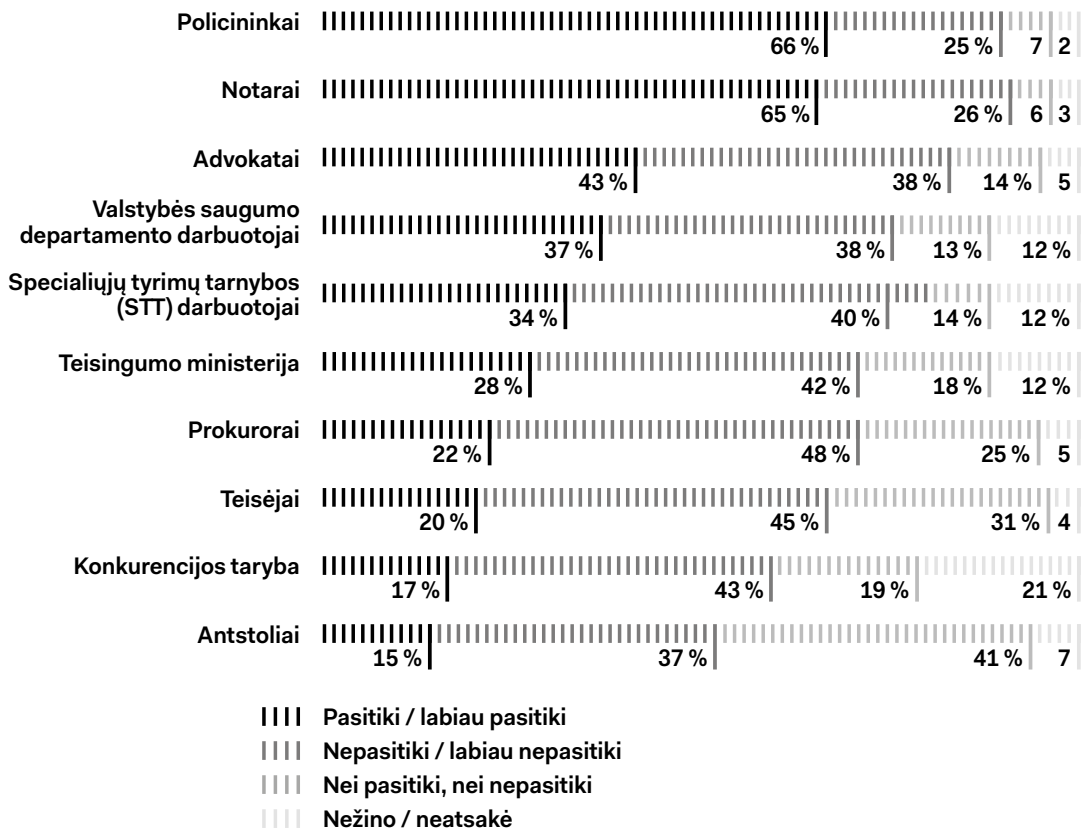
Apklausos metu abiejų tiriamųjų auditorijų buvo paklausta, kuria iš teisinių profesijų ir valstybinių teisinių institucijų pasitikima labiausiai.

Apklaustų **gyventojų** nuomone, tarp pagal pasitikėjimą pirmauja policininkai ir notariai: jais pasitiki atitinkamai 66 proc. ir 65 proc. gyventojų. Nepasitiki notarais 6 proc., o policininkais 7 proc. apklaustųjų. Palyginti 2021 metų ir ankstesnių apklausų rezultatus (nuo 2015 m.), pasitikėjimas notarais keitėsi nedaug. Trečioje gyventojų pasitikėjimo vietoje – advokatai, kuriais pasitiki 43 proc. apklaustųjų. Palyginti su ankstesnių metų tyrimų rezultatais, matome, kad gyventojų pasitikėjimas notarais keitėsi nedaug, pasitikinčių respondentų buvo ir yra apie du trečdalius. Sumažėjo pasitikinčiųjų teisėjais, prokurorais, Konkurencijos taryba.

Tuo tarpu **verslo atstovų** apklausoje pasitikėjimo lentelėje pirmauja notariai: jais pasitiki 81 proc. įmonių vadovų, o nepasitiki tik 5 proc. Aukštas pasitikėjimas notarais yra būdingas visoms įmonių grupėms. Toliau pagal pasitikėjimą seka policininkai (74 proc.) ir advokatai (63 proc.).

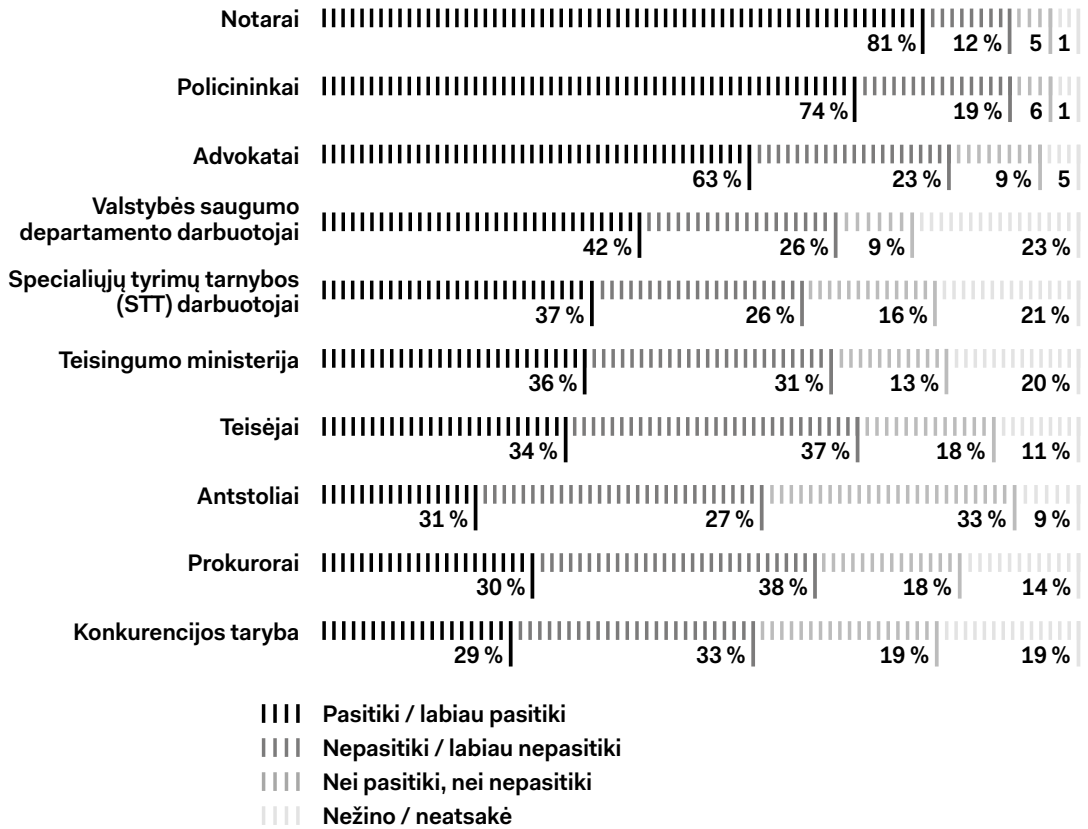
1 pav. Gyventojų apklausa.

Kaip vertinate (pasitikite ar nepasitikite) šių teisinių profesijų darbuotojus?



2 pav. Verslo atstovų apklausa.

Kaip vertinate (pasitikite ar nepasitikite) šių teisinių profesijų darbuotojus?



3 pav. Pasitikinčių / greičiau pasitikinčių gyventojų dalies pokyčiai 2015–2021 m.

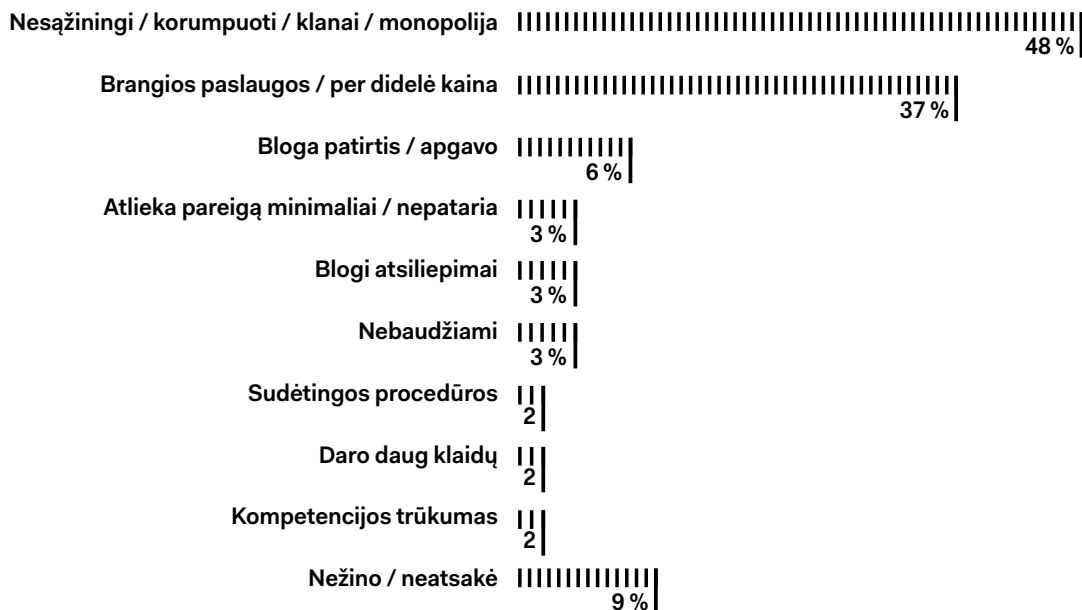
	2015 m.	2016 m.	2017 m.	2019 m.	2020 m.	2021 m.
Policininkai	61 %	62 %	65 %	66 %	65 %	66 %
Notarai	67 %	63 %	69 %	67 %	65 %	65 %
Advokatai	36 %	40 %	46 %	39 %	41 %	43 %
Valstybės saugumo departamento darbuotojai	34 %	32 %	37 %	32 %	37 %	37 %
Specialiųjų tyrimų tarnybos (STT) darbuotojai	35 %	32 %	37 %	33 %	36 %	34 %
Teisingumo ministerija	31 %	29 %	33 %	29 %	30 %	28 %
Prokurorai	27 %	30 %	32 %	26 %	28 %	22 %
Teisėjai	26 %	29 %	32 %	26 %	25 %	20 %
Konkurencijos taryba	-	-	-	19 %	23 %	17 %
Antstoliai	17 %	22 %	22 %	13 %	14 %	15 %

Tarp **gyventojų** dažniausiai nepasitikintys notarais respondentai kaip to priežastis minėjo nesąžiningumą – 48 proc. ir didelius įkainius – 37 proc. Šios priežastys dažniausiai buvo minimos ir anksčiau. Tarp **verslo atstovų** dažniausiai nepasitikintys notarais minėjo didelius įkainius ir nesąžiningumą – po 33 proc.

4 pav. Gyventojų apklausa.

Kodėl Jūs nepasitikite notarais? (atviras klausimas, galimi keli atsakymai)

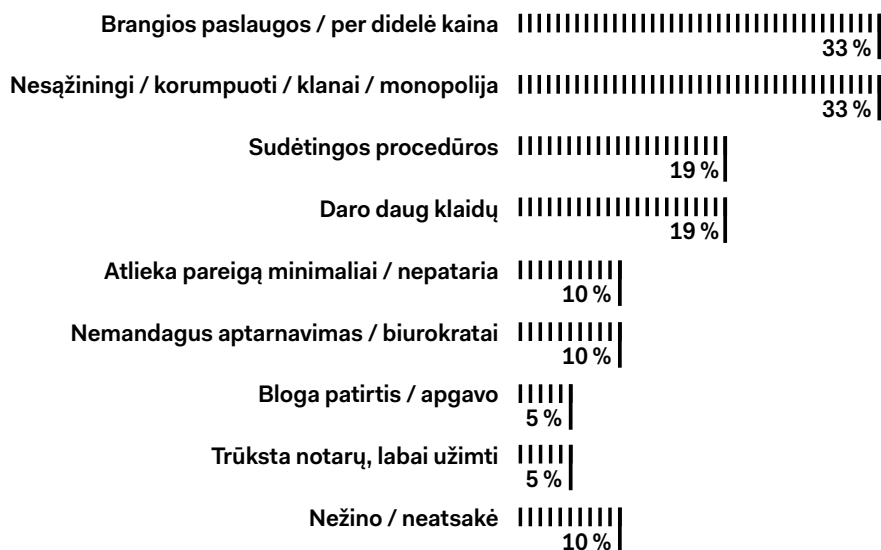
Į šį klausimą atsakinėjo respondentai, kurie nepasitiki notarais (N=65)



5 pav. Verslo atstovų apklausa.

Kodėl Jūs nepasitikite notarais? (atviras klausimas, galimi keli atsakymai)

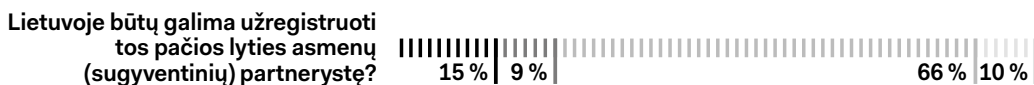
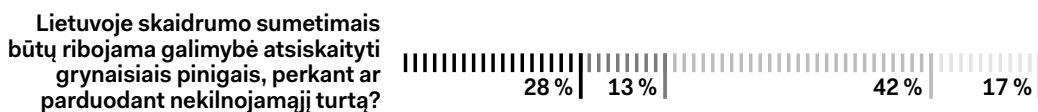
Į šį klausimą atsakinėjo respondentai, kurie nepasitiki notarais (N=21)



Lietuvos gyventojų ir verslininkų buvo klausama apie galimybę atlikti notarinius veiksmus nuotoliniu būdu. Beveik pusė (49 proc.) apklaustųjų **gyventojų** teigiamai vertina galimybę notarinius veiksmus atlikti nuotoliniu būdu per saugų elektroninį ryšį. Ypač daug pritariančių tarp jaunimo (72 proc.), specialistų su aukštuoju išsilavinimu (65 proc.). Tuo tarpu apklaustų **verslo atstovų** parama nuotoliniam notariatui žymiai didesnė. Dauguma – 75 proc. – įmonių vadovų teigiamai vertina galimybes ateityje atlikti notarinius veiksmus distanciniu būdu per saugų elektroninį ryšį (ypač tai palaiko didesnės įmonės).

Gyventojų tradiciškai, kaip ir kasmet, buvo klausama, ką jie galvoja apie 6 pasiūlymus, susijusius su santuokos nutraukimu, partnerystės/ santuokos registravimu, ribojimą atsiskaityti grynaisiais pinigais ir t.t.

6 pav. Gyventojų apklausa. Kaip vertinate siūlymus, kad...



- |||| Teigiamai / greičiau teigiamai
- |||| Patenkinamai
- |||| Neigiamai / greičiau neigiamai
- |||| Nežino / neatsakė

Respondentams buvo pateikti du klausimai apie koronaviruso (COVID-19) pandemijos įtaką notarų darbui. Pandemijos laikotarpiu tik maždaug 16 proc. **gyventojų** tvarkė reikalus notaro biure (dažniau didesnių pajamų grupė – 22 proc.). Dauguma (63 proc.) pandemijos metu besinaudojusių notarų paslaugomis nepatyrė jokių nesklandumų. Dažniausi patirti nesklandumai – ilgesnis susitikimo laiko laukimas (23 proc.), privalomos apsaugos priemonės (14 proc.), trumpesnis notaro ir kliento susitikimas (6 proc.).

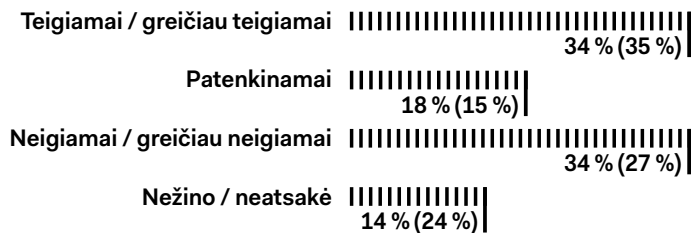
Net 60 proc. **įmonių vadovų** nurodė, kad pandemijos metu nėra tvarkę verslo reikalų notaro biure. Tvarkė verslo reikalus pas notarą 40 proc. įmonių vadovų ar atsakingų įmonių asmenų (20 proc. – vieną kartą, 13 proc. – 2-3 kartus, 7 proc. – 4 ir daugiau kartų). Dauguma, beveik du trečdaliai pandemijos metu besikreipusių į notarų – 64 proc. – jokių nesklandumų nepatyrė. Tie, kas nesklandumų patyrė (36 proc.), dažniausiai skundėsi dėl ilgesnio laukimo laiko susitikimui – 21 proc., dėl privalomų apsaugos priemonių – 14 proc., dėl trumpesnio notaro ir kliento susitikimo laiko – 7 proc.

Politikams nuolat viešai grįžtant prie kalbų apie ketinimus iš naujo persvarstyti notarų paslaugų atlyginimo principus ir dydžius, respondentams buvo užduoti provokuojantys klausimai dėl notarų atlyginimo reglamentavimo.

7 pav. Gyventojų apklausa.

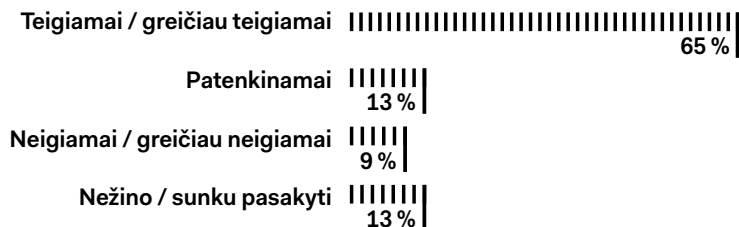
Kaip vertinate siūlymus, kad dėl notaro atlyginimo už notarinius veiksmus dydžio būtų susitariama tarp notaro ir kliento?

(skliausteliuose 2020 m. duomenys)



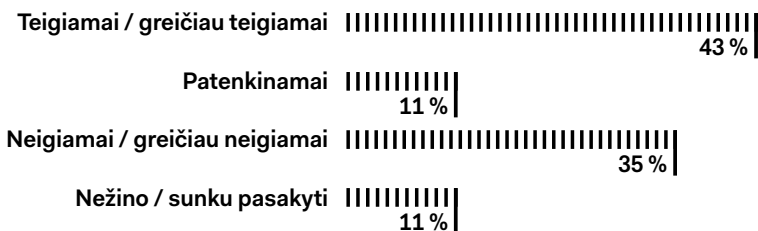
8 pav. Gyventojų apklausa.

Kaip vertinate siūlymus, kad notaro atlyginimo už notarinius veiksmus dydis būtų tik fiksuotas, o ne „nuo – iki“?



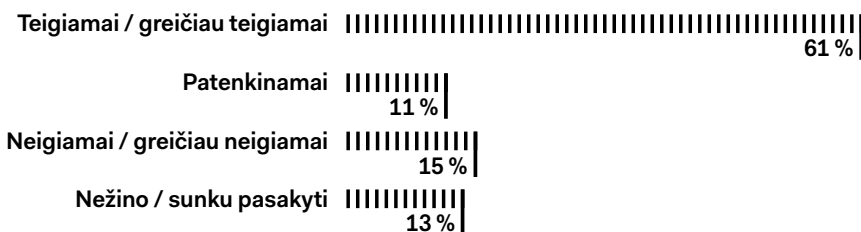
9 pav. Verslo atstovų apklausa.

Kaip vertinate siūlymus, kad dėl notaro atlyginimo už notarinius veiksmus dydžio būtų susitariama tarp notaro ir kliento?



10 pav. Verslo atstovų apklausa.

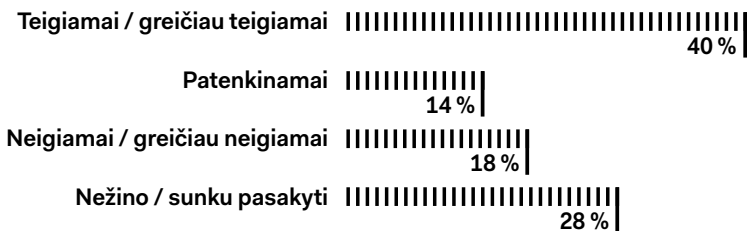
Kaip vertinate siūlymus, kad notaro atlyginimo už notarinius veiksmus dydis būtų tik fiksuotas, o ne „nuo – iki“?



Gyventojų taip pat buvo klausiama apie požiūrį į būsimą naująją – nuotoliniu būdu vykdomus nekilnojamojo turto aukcionus.

11 pav.

Kaip vertinate galimybę nekilnojamąjį turtą parduoti ne tik per skelbimus ar tarpininkus, bet ir per informacinių technologijų priemonėmis notarų rengiamus aukcionus?



Lietuvos notarų rūmų užsakyta gyventojų apklausa vyko 2021 m. gegužės mėn. 11–21 dienomis. Tikimybinės atrankos būdu, išlaikant proporcijas pagal amžių, lytį, gyvenamą vietą, buvo apklausti 1004 aštuoniolikos metų ir vyresni asmenys, gyvenantys 30-yje šalies miestų ir 35-iuose kaimuose.

Verslo auditorijos apklausa vyko gegužės 6-11 dienomis. Tikimybinės atrankos būdu pagal katalogą buvo apklausti 405 Lietuvos įmonių vadovai ir atsakingi asmenys.



LINKIU DIRBTI SAŽININGAI IR ATSIRIBOTI NUO NETEISĖTŲ INTERESŲ

**INTERVIU SU
ĮGALIOJIMUS BAIGUSIA
PANEVĖŽIO NOTARE
VITALIJA JOCIENE**

Mūsų šeimoje vyravo požiūris į notarą kaip į garbingo teisininko statusą. Mano senelis Antanas Šližinskas tarpukario Lietuvoje buvo teisininkas, gyvendamas Panevėžyje dirbo policijos viršininko pavaduotoju ir labai gerai pažinojo kažkurį iš Panevėžio notarų Moigių. Tėvas ir sūnus notarai Jonas ir Algirdas Moigiai buvo garbingi žmonės, visuomenininkai. Savo senelio nepažinojau, jis mirė 1939 metais. Bet visus gražius prisiminimus papasakojo močiutė. Ji visą laiką kartojo, kad notaras – tai garbingiausia, taikiausia teisininko profesija. Man baigus studijas Vilniaus universiteto Teisės fakultete, vyko paskyrimai į būsimas darbo vietas, tačiau notarų poreikis buvo labai nedidelis. Iš karto tapti notare man nepavyko. Tuomet sužibo viltis gauti paskyrimą dirbti į Panevėžį. Man pavyko, gavau darbą Žemės ūkio valdyboje, tačiau visą laiką turėjau viltį kaip nors tapti notare. Kodėl norėjau būti būtent notare? Man atrodo, kad notaras – tai teisininkas, kuris vienodai objektyvus, geras abiem pusėms. Tai labai įdomi profesija, ir ji numato bendravimą su taikiais asmenimis. Teisėjo darbas irgi įdomus, tačiau jo nagrinėjamos bylos šalys yra konfliktiškos. Pacituosiu prasmingus romėnų filosofo Lucius Anneus Seneca žodžius: „Kas padarė nuosprendį neišklausęs abiejų šalių, pasielgė neteisingai, nors tas nuosprendis būtų ir teisingas.“ Tie žodžiai notaro darbe yra labai prasmingi ir teisingi.

Darbas su žmonėmis yra sunkus, notaras turi būti ir patarėjas, ir psichologas kartu. Kartais ir išklausti dejonų. Būna ir ašarų, kai į notarą kreipiamasi po artimųjų netekčių. Tiesiog nori išsipasakoti, išlieti skausmą. Ir notaras privalo tai išklausti, paremti, pa-

tarti. Man ši profesija buvo artima, aš džiaugiausi, kad tapau notare. Darbas prasidėjo 1985 metais, valstybinėje notarinėje kontoroje, buvome mes tik keturios notarės. Aptaravome Panevėžio miestą ir rajoną, o kartais atostogų metu – ir aplinkinius rajonus – Kupiškį, Pasvalį, Biržus, nes ten dirbdavo tik po vieną notarą. Darbas buvo sunkus, nebijau to pripažinti, nes techniškai buvome mažai aprūpinti, ir klientų skaičius buvo didžiulis. Notarų kontoroje buvo du nedideli kambarėliai, glaudėmės viename koridoriuje su Liaudies kontrolės tarnyba. Keli stalai, lūžtančios kėdės. Ir viena sieninė spinta, kurioje saugojome visus dokumentus. Buvo sunku ir dėl to, kad tuo metu nebuvo praktikuojamas klientų išankstinis užrašymas. Laukė „gyva“ eilė. Keturioms notarėms turėjome dvi spausdinimo mašinėles su lietuviškais rašmenimis ir vieną – su rusiškais. Privalėjome dalintis. Apie dauginimo techniką net nesvajojome. Neturėjome ir techninių darbuotojų. Viską darėme pačios. Neretai padariusios klaidą, turėdavome perspausdinti dokumentą. Notariniai veiksmai tuo metu buvo paprastesni negu dabar, pvz., nuorašų tvirtinimas, paveldėjimo bylos, tačiau Panevėžyje turėjome ir nemažai turto perleidimo sandorių. Mūsų mieste buvo daug privačių gyvenamųjų namų. Dažnai vykdavo turto dalybos, perskaičiuodavome dalis, tvirtindavome patalpų naudojimosi sutartis.

To meto klientai skyrėsi nuo dabartinių. Dabar eilių nėra. Tuomet nusidriekdavo didelės eilės, bet klientai buvo ramesni, kad ir kaip keista. Jie būdavo kantresni, nekonfliktiški, kaip dabar. Žmonės dabar turi daugiau turto. Daugiau ginčų, ypač paveldėjimo srityje. Kyla aštrių nesutarimų tarp šeimos narių. Tai labai jaučiasi. Sovietmečiu privataus turto buvo mažiau, žemė ir butai buvo valstybės nuosavybėje. Paveldėjimo liudijimai dažniausiai būdavo išduodami piniginiams indėliams, automobiliams, kartais privatiems namams.

Tuo metu notarai buvo tikrai draugiški ir kolegiški. Kai dirbi po vienu stogu, nori nenori privalai tartis, bendradarbiauti. Dabar, kai notarai dirba atskirai, o susitinka vos keletą kartų per metus, jaučiasi kolegų tarpusavio atotrūkis. Egzistavo gera praktika, kai notarų darbą prižiūrėjusi Teisingumo ministerija, surengusi patikrinimus, organizuodavo ir aptarimus. Buvo leidžiami informaciniai biuletiniai, kur nurodomos klaidos, trūkumai. Mažesnių miestų notarai dažnai vykdavome į Vilniaus, Šiaulių, kitų miestų notarines kontorlas. Mes tikrai bendraudavome, dalindavomės darbo patirtimi. Į mūsų kontorą Panevėžyje savo ruožtu nuolat užsukdavo Kupiškio, Pasvalio notarai.

1992 metų notariato reformos labai laukėme. Keičiantis santvarkoms persikėlėme į naujai pastatytus Teisingumo rūmus, kuriuose buvo įsikūręs teismas. Cokoliniame aukšte valdžia išskyrė penkias patalpas ir notarams. Ten buvo net laukiamasis klientams. Labai apsidžiaugėme. 1991 metais naujose patalpose sulaukėme Teisingumo ministerijos pagalbos – gavome baldų, įrangos. Atvyko vizito ministerijos atstovai su Vokietijos Koblenco notarų rūmų delegacija. Labai gerai pamenu, kaip svečiai nusistebėjo, kad mes, notarės, viską darome pačios, neturime jokių pagalbininkų. Vokiečiai pasakojo, jog patys turi teisininkų padėjėjų, sekretorių, ir net ne vieną, po kelis. Mes pradėjome svajoti, kad galbūt ir pas mus taip įvyks. Netrukus ministerija paskyrė mums dar vieną konsultanto etatą, tačiau tai buvo tik techninė darbuotoja be teisinio išsilavinimo, ji atliko sekretorės funkcijas.

Nuo 1992 metų gruodžio prasidėjo naujoji notariato era. Iš pradžių dirbome drauge su visomis kolegėmis, vėliau su notare Nijole Kadžiene atsiskyrėme, po to ir ji įsigijo patal-

pas, likau dirbti viena. Išsikraustyti paskatino ir teismas, nes jo personalas plėtėsi, didėjo teisėjų skaičius, trūko kabinetų. Geranoriškai padėjo miesto savivaldybė, nes pirmąsias savo patalpas išsinuomojome iš jos. Kai užsidirbome lėšų, ėmėme paskolas ir stengėmės įsigyti savo patalpas. Ne nuomojamame, o nuosavame biure pradėjau dirbti 2005 metais.

Ypač sunku buvo dirbti privatizacijos metu. Daugiabučių namų butų privatizavimo už investicinius čekius metu kartu su Inventorizacijos biuro atstovais eidavome į butų tarnybas, kasdien „konvejeriu“ notaras patvirtindavo maždaug šimtą privatizavimo sutarčių. Kasdien privalėdavome informuoti savivaldybę apie patvirtintų sutarčių skaičių, jautėme iš vietos valdžios spaudimą dirbti greičiau. Tada prasidėjo žemės privatizavimas, taip pat nelengvas etapas mūsų darbe.

Kol galiojo senasis Civilinis kodeksas, viskas buvo aišku. Nuo 2001 metų įsigaliojus naujam, teko mokytis iš naujo visko, ką mokėjome. Tiesa, buvo organizuojami mokymai, seminarai, tarėmės tarpusavyje. Buvo nelengva. Bet kita vertus, jau turėjome savo padėjėjus, sekretores, įsigijome kompiuterius, dauginimo techniką, tuo požiūriu darbas buvo lengvesnis. Geruoju prisimenu mūsų apygardos susirinkimus. Jų metu daug bendradavome, mezgėsi draugiški santykiai. Dalindavomės ne tik darbo aspektais, bet vyko ir draugiškas bendravimas.

Veiksmai, kuriuos labiausiai mėgau – tai paveldėjimo bylos. Kiekvienas paveldėjimas yra skirtingas. Kaskart skiriasi įpėdinių ratas, turto masė, skirtingi įpėdinių santykiai. Turto perleidimo sandoriai – daugmaž vienodi: pirkėjas, pardavėjas, aptariama kaina, sąlygos, nesutarimų mažai. O paveldėjimo santykiuose kyla daugiau nesutarimų.

Pirmasis ir paskutinis mano atlikti notariniai veiksmai? Mano pirmasis notarinis veiksmas buvo įgaliojimas valdyti transporto priemonę. Tais laikais įgaliojimai buvo rašomi ant blankų rusų kalba. Juos pildydavome rašomąja mašinėle, o kartais tekdavo ir ranka. O galutinis mano veiksmas buvo paveldėjimas – tai, ką aš mėgau. Liko dar neužbaigtų paveldėjimo bylų, kurias perdaviau kolegoms.

Be abejonės, jaučiu pasididžiavimą, kad 36 metus dirbau notare. Džiugiausia tai, kad visada darbe sugebėjau atsiriboti nuo neteisėtų verslo interesų ir neskaidrių sandorių. Tai buvo mano darbo motto. Kai ateidavo asmuo iš tos „pilkosios“ sferos ir asmeniškai kreipdavosi į mane, kad jam ar kam nors kitam patvirtinčiau tokį sandorį, atsakydama jam neigiamai, jausdavau pasididžiavimą. Panevėžyje, kuris dėl nusikalstamumo garsėjo kaip Lietuvos Čikaga, tokių atvejų būdavo.

Technologijoms plintant, notarai patyrė daug: buvo „netsvepai“, buvo „hisrepai“, mes susidorojome ir viskas buvo tvarkoje. Tie notarai, kurie dabar dirba su eNotaro sistema, taip pat labai patenkinti. Manau, kad tai tikrai pažangu, „vakarietiška“, tai keli žingsniai į priekį. Visgi nuogaustauju, kad prasidėjus nuotoliniams sandoriams, padaugės teisminių ginčų. Neslėpsiu abejonių, nesu tikra, ar nuotoliniai notariniai veiksmai atneš naudos notarams, esu šiek tiek skeptiška. Neabejoju, kol notarai neturės įgūdžių, gali pasitaikyti piktnaudžiavimų.

Pagrindinis mano palinkėjimas liekančiai dirbti notarų kartai – dirbti sąžiningai ir atsiriboti nuo neteisėtų ir neskaidrių interesų bei sandorių. Tarnauti įstatymui ir teisei. Nebijoti pasakyti: „Šio sandorio tvirtinti negalėsiu, nes jis prieštarauja įstatymui.“



MŪSŲ STIPRYBĖ YRA TIESA, NELEISKIME JOS ĮVEIKTI SILPNYBĖMS

INTERVIU SU ĮGALIOJIMUS BAIGUSIA KLAIPĖDOS NOTARE VIRGILIJA JOANA MARTINAUSKIENE

Mano kelią į notariatą lėmė aplinkybės. Kai buvau šešiolikos, mirė mano tėtis. Buvau gera mokinė, mokiausi vien penketais Klaipėdos miesto 5-ojoje vidurinėje mokykloje, tačiau, mirus tėčiui, teko po aštuonių klasių eiti dirbti ir padėti mamytei išlaikyti šeimą. Po tėčio, dirbusio žvejybos uoste, mirties mums buvo skirta 36 rublių pensija netekus maitintojo, turėjau pusantrų metų jaunesnę seserį, ji liko mokytis mokykloje. O aš išėjau į Klaipėdos miesto vakarinę mokyklą ir dėl mamytės pažinčių teisme gavau mašininkės darbą. Gavau Nepilnamečių reikalų komisijos leidimą ir 1966 metų rugpjūtį pradėjau dirbti teisme mašininke. Buvau apsupta įvairių teisės profesijos atstovų – teismo pastate buvo įsikūrę ir valstybiniai notarai, ir advokatai, nemažai bendradarbių studijavo teisę neakivaizdiniu būdu – man tai atrodė nepasiekiamą aukštumą. Iškėliau sau tikslą taip pat studijuoti teisę. Kartais man, kaip mašininkei, iš viršutiniame aukšte įsikūrusių notarų atnešdavo atspausdinti kokį nors dokumentą. Atlikusi darbą, gaudavau rublį. Dirbdama teisme, susipažinau su daugybe skirtingo pobūdžio bylų, mačiau teisėjų, prokurorų darbą. Baigusi vakarinę mokyklą pasiėmiau atostogų ir lėktuvu – pirmą kartą gyvenime – iš Klaipėdos nuskridau į Vilnių. Teisės fakultetas tuomet buvo įsikūręs M. K. Čiurlionio gatvėje – ten ir laikiau egzaminus. Įstojau iš pirmo karto – gavau visus penketus, išskyrus ketvertą už rašinį. Tuometinis fakulteto dekanas – profesorius Pranas Kūris – per mandatų komisiją, vartydamas mano bylą, klausė: ar neturėdama tėvo, tik mamą, pajėgsite studijuoti Vilniuje? Atsakiau: man mama visuomet padės. Ir įstojau į dieninį skyrių.

Buvau gera studentė. Tarptautinę teisę dėstęs profesorius Kūris buvo studentų labai gerbiamas, jis buvo teisininkui deramų išsilavinimo, akiračio, laikysenos, net aprangos pavyzdys. Kartą iš įskaitos išvijo nevalyvą, nesiprausęs studentą. Mane jis dažnai prisimindavo ir net penktajame kurse pakvietė įsidarbinti Vilniaus universiteto juriskonsulte – ten darbuotojos dažnai keisdavosi, išeidavo motinystės atostogų, todėl atsirado man vieta. Studijuodama dirbau ir gaudavau net šimto rublių atlyginimą. Penktajame kurse prasidėdavo paskyrimų dirbti planavimas – į fakultetą ateidavo Teisingumo ir Vidaus reikalų ministerijų atstovai. Teisingumo ministerija paprastai išsirinkdavo geriausius studentus. Septynis studentus, įskaitant mane, atrinko teisėjų darbui, tačiau nebuvau sulaukusi 25-erių – teisėjo amžiaus cenzo. Tačiau atsirado darbo vieta Klaipėdos notarų kontoroje, kur į užtarnautą poilsį ruošėsi vienas notaras. Mažai įsivaizdavau darbo pobūdį, nors iš darbo teisme prisiminiau spausdinusi kažkokius dokumentus, nuorašus. Tuo pat metu sulaukiau siūlymo dirbti prokuratūroje, tačiau jau buvau Vilniuje prokuratūroje atlikusi praktiką ir žinojau, kad blogai jaučiuosi dėl ten pamatytų kriminalinių baisumų ir kitos rūsčios kasdienybės. Taigi, priėmiau paskyrimą į notariatą, kažkodėl nuliūdau, prisimenu, išėjusi iš kabineto prisėdau ant palangės ir pravirkau. Lotynų kalbos dėstytojas Kazlauskas, kuris mane mėgo, nes jo dėstomas dalykas man sekėsi, užkalbino: „Ko gi tu, greitakalbe, verki?“ Pasiguodžiau, jog galbūt norėjau tapti advokate, o paskirta notare, nežinau nieko apie šį darbą. Jis paguodė, kad moteriai notaro darbas yra labai geras ir tinkamas ir aš esą neprapulsianti. Taigi, 1974 metais gavusi paskyrimą, atvykau į Klaipėdos notarinę kontorą, kuriai tuo metu vadovavo vyr. notarė Vaiva Stračkaitienė. Ji mane nužvelgė ir pasakė: „Teisingumo ministerija man pranešė, kad skyrė gerą studentą ir tau pranašavo gerą ateitį. Aš jiems atsakiau – dar pažiūrėsime.“ Teko atlikti daug nuorašų, dirbti labai kruopščiai, be klaidų, galvoti apie kiekvieną kablelį. Kolegės, matydamos mano ūmų ir greitą charakterį, patardavo: „Įsivaizduok, kad esi grandine prirakinta prie stalo kojos ir niekur negali pabėgti, ir nusiteik ramiam darbui.“ Tai padėdavo, nors dėl atsakomybės ir nuovargio buvo ir ašarų, ir bemiegių naktų. Turėjau tuo metu notarams vertingų įgūdžių – mokėjau gerai spausdinti mašinėle, greitai atspausdindavau visus dokumentus pati, nelaukdavau eilėje prie vienintelės mašininkės, darydavau tai net geriau už ją. Tai pastebėjo V. Stračkaitienė, todėl padėdavo rengti ir jos dokumentus, ir greitai visa galva pasinėriau į sutarčių, paveldėjimų, nuorašų ir kitų dokumentų sukūrį, tuo tarpu kai kitos jaunos notarės, nemokėdamos spausdinti mašinėle, ilgus metus tik knygas ranka pildydavo. Kas man tie puslapis du notarinio dokumento, kai, dirbdama teisme, spausdindavau teismo nutartis po 50 lapų.

Pirmas mano atliktas notarinis veiksma, kurį gerai prisimenu, buvo paveldėjimo byloje, atsiradusioje dėl Klaipėdą pakraupinusio nusikaltimo. Žmogus savo sugyventinės buvo žiauriai nužudytas, jo palaikai išmesti į tvenkinį. Prisimenu, mirties liudijime kaip mirties priežastis parašyta: „Kūno padalinimas į kelias dalis.“ Palikimas atiteko nužudytojo buvusiai žmonai. Jie dvylika metų negyveno kartu, bet ištuoka nebuvo iki galo sutvarkyta, moteris to nežinojo ir buvo apstulbusi, kai mano sprendimu paveldėjo buvusio vyro turtą. Kaip kitą savo ankstyvos patirties pavyzdį prisimenu paveldėjimo bylą, kai dažnai sirgusi ir tuberkuliozės ligoninėje besigydžiusi vieniša moteris savo turtą – piniginių indėlių ir pusę

namo Karklėje – paliko ją slaugiusiai sanitarei. Įpėdinė tąsyk užvertė mūsų notarinę kontorą tortais ir pyragaičiais. Tekdavo priimti jūrinius protestus – atvykdavo užsienio krovinių laivų kapitonai. Prisimenu, ponai iš Didžiosios Britanijos pasirodydavo mūsų kontoroje, kuri buvo tokia niūri ir apmusijusi, kad vienas klientas sakydavo – po apsilankymo pas jus nuotaika sugenda dviem mėnesiams. Kartą užsienietis kapitonas, pamatęs mūsų spausdinimo mašinėlę „Moskva“, pasakė, kad čia antikvariatas ir jis norįs nusipirkti. Notarės pradėjo protestuoti: „No, no, čia mūsų inventoriūs.“ Keista, kad notariatas buvo toks valstybės apleistas, nes, prisimenu, vienu mano parašu valstybė gaudavo 10 procentų paveldėjimo mokestį, pvz., nuo automobilio „Volga“ jis siekdavo apie tūkstantį rublių, o notaro atlyginimas tuomet buvo tik šimtas rublių.

Kažkuriuo laikotarpiu vos netapau teisėja. Jau tvarkiausi dokumentus, tačiau manęs nepaskyrė, nes nebuvo Komunistų partijos narė, beje, dauguma notarų nebuvo „partiniai“. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, trumpam buvau pasitraukusi iš notarinės veiklos. Dvejus metus dirbau Klaipėdos vykdomojo komiteto butų skirstymo skyriaus viršininke, kitais žodžiais, savivaldybės tarnautoja. Tvarkėme, registravome ilgas sovietines butų laukiančių žmonių eiles. Buvau sumaniusi pasukti į advokatūrą, tačiau 1992 metų rudenį buvo įkurta Klaipėdos antroji valstybinė notarinė kontora, kur pradėjome dirbti dviese su notare Aldona Rokiene. Prisimindama tuos laikus, pagalvoju – kiek daug gyvenimą lėmė atsitiktinumai, nenumatytos aplinkybės, kaip nelengva buvo kurti savo darbo vietą – mediniai antspaudai, iš kažkur prasimanyta sena spausdinimo mašinėlė, kalkinio popieriaus lapai... Reikėjo daug išmokti arba persimokyti nuo nulio, greitai mąstyti, priimti sprendimus. Gerai, kad notarams pavyko išvengti suklestėjusio kriminalinio pasaulio spaudimo...

2000 metais įsigaliojus naujam Civiliniam kodeksui, buvo daug neaiškumų. Prisimenu, mokymus vedė profesorius Valentinas Mikelėnas. Viskas atrodė painu ir neaišku. Jis mums sakydavo: perskaitei vieną kartą, nesupratai, padėk j šoną ir vėl skaityk iš naujo. Antrą kartą nesupratai – padėk parkerį ir eik iš darbo...

Devyniolika metų dirbau Notarų rūmų Revizijos komisijoje, nes rūpėjo notarų pajamos. Notarų darbas ilgą laiką buvo mažai apmokamas, nuolat jaučiau, kad mus iš išorės kvailina, tuo tarpu matėme, kaip notarų paslaugų įkainiai nustatomi užsienyje, kaimynėse Latvijoje ir Estijoje. Visuomet sakydavau, kad mes privalome save teigti, ginti, rūpintis savo profesijos prestižu, nes kitiems tai nerūpi. Dirbdama Revizijos komisijoje, siečiau padėti atkurti teisingumą, konsoliduoti mūsų organizaciją, apsiginti nuo bandymų mus skaldyti, iš bankų ir Registrų centro nuolat sklindančių nesąžiningumų, dėl kurių mes, notarai, atlikdavome jų darbą, eikvodami savo resursus ir vargindami savo žmones. Tikriausiai lėmė protėvių kilmė ir kraujas – mano močiutė buvo bajorų Teišerskių palikuonė, visi protėviai užimdavo atsakingas valstybines pareigas. Todėl jaučiau, jog būtina siekti teisybės, viską daryti teisingai.

Visą gyvenimą laikiausi principų prisiminti kolegas tik geruoju ir stengtis dėl visų. Visi turime savų interesų – uždirbti, išlaikyti savo biurą, tačiau privalome muštis dėl bendro reikalo. Tuomet mūsų asociacija – Notarų rūmai – išliks ir mes visi gyvensime. Džiaugiuosi, kad ir dukra (Klaipėdos notarė Jurga Prižgintienė, buvusi kelių kadencijų Notarų rūmų

prezidiumo narė – red.) tęsia tuos darbus. Niekada netikėjau, kad notariatas žlugs, kas nors mus sunaikins, nors, pripažinsiu, pikta, kai teisininkų profesijas – notarus, teisėjus, advokatus, antstolius – menkina, niekina, primeta jiems pavadinimą „paslaugų teikėjai“.

Netikiu, kad technologijos praris mūsų profesiją. Notaras privalo išlikti, kad užtikrintų teisės viršenybę, kad ir kaip būtų visas procesas automatizuotas. Dabartinei, liekančiai dirbti notarų kartai linkiu išsaugoti mūsų kartos savybes. Visų pirma – kantrybę. Prieinamumą, patikimumą ir raštingumą. Išugdyti ir išsaugoti gebėjimą blaiviai ir šaltakraujiškai vertinti situaciją, kad mūsų asmeninė silpnybė – kad ir kokia ji būtų – neįveiktų mūsų stiprybės. O mūsų stiprybė yra tiesa. Neleiskime atsirasti godumui. Esame antspaudo dėjėjai – už viską atsakingi. Mūsų laikais sąvoka „antspaudo dėjėjas“ suprantama klaidingai, lyg kažkokio techninio veiksmo atlikėjas, bet prasmė visiškai kita – esi atsakingas už teisybę. Žodis „notaras“ privalo asocijuotis su šviesa, tiesa, teisingumu.

